

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOSOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

**„PŘÍPAD VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ“. PŘÍSPĚVEK KE
STUDIU KRITICKÉHO MYŠLENÍ O ŽENĚ A V ŽENĚ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor diplomové práce: Hana Železná

Vedoucí diplomové práce: doc. Dagmar Blümlová, CSc.

České Budějovice 2007

Anotace

Předkládaná práce „*Případ Viková – Kunětická*“. *Příspěvek ke studiu kritického myšlení o ženě a v ženě* se snaží o zhodnocení osobnosti Boženy Vikové – Kunětické v kontextu doby a současně nám tato práce ukazuje jiný pohled na tuto kontroverzní postavu přelomu století. Slovo „případ“ nám evokuje, že Božena Viková – Kunětická se vymykala dobovým představám o ženě středních stavů 19. století a jako výjimečnou postavu se ji tato práce snažila zachytit. Její význam je především politického rázu, kdy se po volbě do zemského sněmu stala první poslankyní střední Evropy. Nezanedbatelnou se nám však jeví i její literární činnost a její dobové názory na tehdejší společnost.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. První dvě se týkají především jejího soukromého života a jsou dovedeny zhruba do poloviny 80. let 19. století. Třetí kapitola se věnuje její literární činnosti, tedy rozboru jejich děl, jejich přínosem literatuře 19. století a také komparaci s literátkou Růženu Svobodovou. Jednu podkapitolu dále tvoří velice kontroverzní vztah s jejím přítelem J. S. Macharem. Ve čtvrté kapitole jsem se pokusila o obecné přiblížení politického a právního postavení žen v habsburské monarchii a pátá kapitola se týká čistě „politické kariéry“ Boženy Vikové – Kunětické, přičemž nezanedbatelnou část této kapitoly tvoří podkapitola pojednávající o českém fašismu. Poslední, šestá kapitola, je míněna jako jakýsi epilog uzavírající životní pouť Boženy Vikové – Kunětické.

Annotation

This work „*Případ Viková – Kunětická*“. *Příspěvek ke studiu kritického myšlení o ženě a v ženě* try about estimation personalities Božena Viková – Kunětická in context time and at the same time this work shows to us other look upon this controversial stature break century. Word „case" evokes to us, that the Božena Viková – Kunětická surpass contemporary images about woman middle states 19. century and this work try catch her like rare stature. Her meaning is above all political nature, when she was elected to the provencial assembly like first deputy in the middle Europe. Her literary activity show to us also indispensable and her contemporary ideas of then society were also very interesting.

Work is divided to the six capitols. The first two concern above all her private life and are cunnings roughly by the middle 80. years 19. century. The third chapter paies her literary activities. One below - chapter forms very controversial friendship with her friend J. S. Machar. In the fourth chapter I am try to about common approximation political and law position women in monarchy and fifth chapter is about „political carrer" of Božena Viková – Kunětická. One below - chapter is about Czech fascism. The last, sixth chapter, is meant like epilogue of inclusive pilgrimage Božena Viková – Kunětická.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných filosofickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

5. srpna 2007

Hana Železná

OBSAH

Úvod.....	7
1. Léta dětství a dospívání.....	15
1.1. První krůčky.....	15
1.2. První lásky.....	18
1.3. První literární počiny.....	23
2. Léta manželství.....	26
2.1. Osudové setkání.....	26
2.2. „Pod čepcem“.....	28
2.3. Život ve dvou.....	30.
Umění jako poslání.....	32
3.1. Vstup do literatury.....	35
3.2. Románová tvorba.....	40
3.3. Divadlo.....	55
3.4. Božena a Růžena, sokyně nebo kolegyně?.....	65
3.5. Přítel Machar.....	77
4. Ženy a jejich politická práva.....	85
4.1. Vývoj ženského emancipačního hnutí.....	85
4.2. Volební práva žen.....	91
4.3. Ženy v politice.....	100
5. Od vzpoury nesvobodné ženy k vzpouře Češky a Slovanky.....	104
5.1. Počátky.....	104
5.2. Zlomový rok 1912.....	110
5.3. Po převratu.....	117
5.4. Politická činnost Boženy Vikové – Kunětické.....	119
5.5. Dvacátá léta.....	126
5.5.1. Český fašismus.....	127
5.5.2. Božena Viková – Kunětická a český fašismus.....	133
6. Na konci.....	137
Závěr.....	139

Prameny a literatura.....	142
Přílohy.....	149

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce se pokouší zmapovat kritické možnosti kulturně a politicky aktivní ženy přelomu 19. a 20. století, doby, pro niž se kritický pohled stal do značné míry zákonem. Osobnost Boženy Vikové – Kunětické je pro tento záměr snad nejvhodnějším badatelským polem. Narodila v 60. letech 19. století, důležitými etapami jejího života se tak stalo období moderny, první světová válka a s ní související změny, konečně období první republiky. Doba, ve které žila, byla v mnohém bouřlivá a nejistá. V době první republiky se výrazně formovaly a radikalizovaly politické názory Vikové - Kunětické. Právě tato doba pro ni byla v mnohém přelomová, i když už se blížil konec její pozemské pouti. Její dosavadní radikální názory se vyhrotily do nepřičetnosti a na Kunětickou – političku vrhají zcela nové světlo. Je proto škoda, že se touto etapou jejího života ještě nikdo výrazněji nezabýval.

Božena Viková – Kunětická byla především žena – matka. Až poté se jeví jako spisovatelka, v jejím případě spíše jako píšící žena, politička, spiritistka, bojovnice za ženská práva a bojovnice za práva českých menšin v pohraničí. Postavou byla velice výraznou, zasahovala do mnoha uměleckých i politických odvětví a byla bojovnicí srdcem i tělem.

Tématem života a díla Boženy Vikové – Kunětické se dlouhou dobu nikdo nezabýval. Za komunistické éry nebyla pravděpodobně příliš atraktivním tématem, snad právě proto, že její postava je typickým objektem pro gendrová studia, která se do popředí zájmu české historiografie dostala v 90. letech 20. století. Ve třicátých letech o ní vyšly dvě útlé publikace. Roku 1932 napsal Vladimír Minařík knížku s názvem *Božena Viková – Kunětická* a o dva roky později vychází z pera Jana Voborníka knížka stejného názvu. První vyšla dva roky před smrtí Boženy Vikové – Kunětické a druhá v roce jejího úmrtí. Obě jsou vhodné pro první seznámení s osobou Boženy Vikové – Kunětické a cenné zejména z faktografického hlediska; to znamená, že se zde dozvíme hlavní údaje z jejího života, seznámíme se s její literární a politickou drahou, ale bohužel velice stručně. Nedostatkem obou knížek je jejich

oslavný charakter. Mají tendenci pět na život Boženy Vikové – Kunětické i na její veřejnou činnost chvalozpěvy a nejsou schopny kriticky zhodnotit její mnohdy kontroverzní postoje.

Další z nemnohých pokusů se datují k roku 1940. V rámci knihy *Česká žena v dějinách národa* vyšel článek od Pavly Buzkové s názvem *Božena Viková – Kunětická*. Tato kapitolka se zabývá především její literární dráhou. Věnuje se jejím stěžejním dílům, jako byl např. román *Medřická*. Další z řady knih redigoval Karel Stloukal a nese název *Královný, kněžny a velké ženy české*. I tento počín se zabývá ale pouze jednou z kapitol života Boženy Vikové – Kunětické a nadto je i velice stručný. Oba posledně zmiňované texty slouží především k dokreslení portrétu Boženy Vikové – Kunětické.

Na dlouhou dobu pak bylo téma Vikové – Kunětické opuštěno a zájem o její osobu se obnovil až po roce 1989 v rámci nového odborného pohledu na studium ženy. V souvislosti s výzkumem gender je třeba upozornit, že interpretaci poškozuje skutečnost, že dlouhou dobu bylo na Kunětickou pohlíženo jako na postavu na piedestalu. Většina knih i článků týkajících se její osoby, zejména její politické kariéry, se nesla v oslavném duchu, a až v současné době se na její postavu pohlíží poněkud kriticky.

Prvním výrazným činem, týkajícím se celistvého zpracování života a díla Boženy Vikové – Kunětické, byla diplomová práce Evy Turnovské *Božena Viková – Kunětická* z roku 1996. Jde zde o první komplexní pohled na téma, v detailech – zejména v datech – však bohužel velmi nepřesný. Přestože v tomto smyslu práce komplikuje výzkum dalším badatelům, znamená výrazný posun. Další prací, opět diplomovou, je dílo Barbory Hrabánkové *Osobnost Boženy Vikové – Kunětické* z roku 2000. Tato práce se věnuje především rozboru děl Vikové – Kunětické, závažnější biografické omyly neobsahuje. Obě práce mapují především život Boženy Vikové – Kunětické v souvislosti s jejím literárním dílem, nevšímají si dobového kontextu, méně interpretují a přidržují se pozitivistických kritérií. Z hlediska faktografie je ale především diplomová práce Barbory Hrabánkové velice přínosná.

Ani v jedné ze zmiňovaných prací není zmapováno téma první republiky v životě Boženy Vikové – Kunětické a bez povšimnutí zůstal i J. S. Machar, snad nejvýraznější postavě v životě Boženy Vikové – Kunětické.

Od devadesátých let se téma Boženy Vikové – Kunětické pro některé historiky stalo atraktivním zejména pro politický aspekt její působnosti – byla přece jenom prvním českým poslancem ženského rodu v zemském sněmu. Svůj článek jí v *Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy* z roku 1993 věnoval Jiří Kořalka, zabývající se jejím zvolením do zemského sněmu. Velice podrobně v této studii zmapoval její politickou kariéru i cestu, kterou se musela vydat, aby vytčený mandát získala. K dalším patří Luboš Velek, který se naposledy tématu její politické kariéry věnoval ve sborníku s názvem *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*, který vyšel letos, a v loňském roce se Viková – Kunětická stala námětem pro samostatný sborník, který čerpal z přednáškového cyklu na Filozofické fakultě UK v Praze v zimním semestru roku 2005 a nese název *V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*. Tento sborník je nejvýraznějším počinem od doby, kdy se téma Boženy Vikové – Kunětické stalo pro historiky atraktivním. Ve sborníku jsou jí sice věnovány pouze dva články, ale oba dva se zabývají klíčovými okamžiky jejího života i její veřejné kariéry. Poprvé je nám zde představena v trochu jiném světle, bez piedestalu. Je zde také zmíněn Machar, aféra se Charlottou Masarykovou a její radikální názory na téma ženy i národa. Oba dva články ale nejsou příliš rozsáhlé, nekladou si patřičné otázky a nesou se spíše v pozitivistickém duchu. Upřít se jim ale nedá, že vrhají zcela jiný pohled na postavu Vikové – Kunětické.

Tématem Vikové – Kunětické jako literátky se dílčím způsobem ve svých dílech zabývají Josef Laichter a jeho dílo *Uměním k životu* z roku 1919, dále dílo *Dějiny českého dramata* od Josefa Máchala a výrazným způsobem se jí po revoluci věnovala i Dobrava Moldanová v dílech *Studie o české próze na přelomu století* a *Česká literatura v období modernismu (1890 – 1918)*. Toto jsou ale pouze dílčí studie zabývající se rozbory jejích děl a sloužící pouze k dokreslení a k seznámení se s její literární prací.

Již jsem zde zmínila, že Viková – Kunětická je studována zejména z hlediska gender. V této souvislosti lze přihlídnout zejména ke knize Mileny Lenderové *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Na ni navazují další díla týkající se postavení žen ve společnosti; i tyto publikace mi sloužily k dokreslení doby a k pochopení postojů žen 19. století. Za všechny jmenujme Janu Burešovou, Marii Bahenskou, Janu Malínskou, Pavlu Horskou nebo Marii L. Neudorflou. Jejich díla se zabývají zejména dívčím vzděláním, politickými právy, ženskými spolky. Pomáhají pochopit postavení žen v morálně sešněrované společnosti a jejich touhy i sny vedoucí k tomu, aby se vzepryly. Bohužel se někdy v těchto dílech setkáváme s přílišnou glorifikací žen, které v 19. století nastoupily cestu emancipace.

Co se týká pramenné základny, tak zde je samozřejmě nejčinnější literární pozůstalost Boženy Vikové - Kunětické, která je uložena v Památníku národního písemnictví Praha, v odloučeném pracovišti Staré Hrady. Tato pozůstalost je bohužel neúplná, torzovité jsou zejména prameny k jejímu dětství, rodinnému zázemí a k jejímu manželství. Korespondence soukromého rázu je zastoupena jen v nepatrném množství. To se týká zejména absence dopisů jejího manžela Josefa Vika a jejích sester. Přesto je to fond velmi přínosný, zejména pokud jde o její korespondenci s celou řadou významných osob dané doby, např. s Guthem – Jarkovským, J. S. Macharem, Gabrielou Preissovou, Růženou Jesenskou. Některé dopisy nesou zásadní sdělení, jiné slouží pouze k dokreslení doby. Je zde také korespondence s celou řadou „obyčejných“ lidí, kteří Kunětickou z nejrůznějších důvodů obdivovali a psali jí přátelské dopisy. I z této skutečnosti se dá vyčíst, že řada lidí s ní, i přes její kontroverzní názory, velmi sympatizovala, a že ve své době byla u mnohých lidí velice populární postavou. Dále jsou v její pozůstalosti uloženy rukopisy jejích děl a politické projevy. Její veřejná činnost se dá tedy z této pozůstalosti vyčíst velice dobře. V pozůstalosti je uložen i její deník, bohužel pouze jeden, z konce jejího života; předešlé buď autorka sama zničila, což je velice pravděpodobné, nebo se ztratily. Korespondence je natolik bohatá, že s využitím kombinace různých typů adresátů i odesílatelů je možné rekonstruovat její názory i soukromý život.

Velice přínosná byla rovněž literární pozůstalost J. S. Machara, která je také uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. V ní je

uloženo na 600 dopisů Boženy Vikové – Kunětické, které si s Macharem vyměnila zhruba za deset let jejich vzájemného přátelství. Právě díky této korespondenci můžeme nejlépe rekonstruovat soukromý život Boženy Vikové – Kunětické. Machar byl jejím jediným přítelem a není tedy divu, že se mu se vším svěřovala. Na základě těchto dopisů tak můžeme rekonstruovat její životní i veřejné postoje na přelomu 19. a 20. století. Právě zde se dozvídáme o její antipatii k Růženě Svobodové a o její aféře se Charlottou Masarykovou. Velikou nevýhodou této korespondence však je, že není datovaná, a proto je v některých případech velice těžké určit, o kterou dobu se zrovna jedná. Na významu této korespondence pro předkládanou práci to však rozhodně neubírá.

Božena Viková – Kunětická se narodila v Pardubicích, a proto jsem se obrátila i na Státní okresní archiv v Pardubicích. Bohužel zde jsem moc úspěšná nebyla. Ve zmiňovaném archivu je uloženo pouze několik článků, týkajících se životních jubileí nebo oslav její veřejné činnosti. Získala jsem ale od nich fotokopii z matriky narozených, a tím jsem mohla přesně určit datum jejího narození. Právě to se často stávalo mylným faktorem v bibliografiích B. Vikové – Kunětické.

Pokud jde o vydané prameny, pracovala jsem zejména s pamětmi herců. Přínosným se mi staly zejména paměti Leopoldy Dostálové *Herečka vzpomíná*, kde autorka mapuje především divadelní život přelomu století a vzpomíná také na hry Vikové – Kunětické, ve kterých hrála, a dále paměti Václava Vydry *Má pouť životem a uměním*, které jsem mohla použít k dokreslení doby a k představě o životě herectva na přelomu století.

Z edic pro mě byla nejpřínosnější vydaná korespondence Hany Kvapilové s Růženou Svobodovou: *Přítelkyně. Hana Kvapilová a Růžena Svobodová ve svých dopisech*; naopak vydaná korespondence F. X. Šaldy s Růženou Svobodovou, *Těžká samota. Korespondence F. X. Šaldy a Růženy Svobodové* mě, z hlediska rekonstrukce názorů těchto dvou osob na postavu Vikové – Kunětické, zklamala.

Přínosným pro mě byl i dobový tisk, zejména ženské časopisy *Ženský svět* a *Ženské listy*, které mi nejenom osvětlily dobový názor na díla Boženy Vikové – Kunětické, ale sloužily mi i k dokreslení doby. K ilustraci jejích politických názorů za první republiky pak pro mě byl nejpřínosnější časopis *Národní myšlenka*. Co se týká

dobového tisku, musíme být samozřejmě obezřetní, protože některé literární i politické výroky na adresu Kunětické byly jednak ovlivněny osobními sympatiemi nebo antipatiemi k ní, rovněž tak kontextem doby. Mnohé jí bylo „odpuštěno“, když v roce 1912 získala mandát do zemského sněmu roku.

K dokreslení postavy Boženy Vikové – Kunětické jako ženy i jako spisovatelky mi samozřejmě posloužila i její literatura. Povídky, romány a divadelní hry, které za celý svůj život napsala, jsou nejenom odrazem vnitřního autorčina života, ale i odrazem doby, ve které vznikly. Patrné je to zejména u povídkové a románové tvorby. Na těchto dílech je vidět, jak se její životní názory a postoje posouvaly, radikalizovaly a stávaly stále vyhrcořenějšími. Jednu podkapitulu jsem věnovala rozboru jejích děl a komparaci s jinou literátkou dané doby, s Růženou Svobodovou. Její literární tvorba nastavuje své době zrcadlo, sděluje, co se od literátů žádalo, co se lidem líbilo a co chtěli. Kunětická byla tendenční literátkou, zcela odpovídající vkusu doby. Její díla neměla dlouhého trvání, ale o době, ve které žila, mnohé vypovídají. K dokreslení komparace obou autorek jsem kromě jejich děl použila i dobovou kritiku, zejména Šaldovy *Kritické projevy*, u nichž ovšem musíme brát ohled na to, že ve vztahu k těmto dvěma ženám nejsou zcela objektivní.

Pokud jde užití metod, z hlediska způsobu zpracování své práce jsem použila pro obecné zhodnocení tématu metodu indukce a dedukce. Vzhledem k tomu, že jsem se pokoušela o zhodnocení života jediné osoby, využila jsem k tomu metodu individuální biografie, která měla zhodnotit nejdůležitější okamžiky dané osoby a současně ji zasadit do kontextu doby. Důležitou pro mě byla komparace, která umožňovala zhodnotit, do jaké míry se Viková – Kunětická vymykala ustáleným vzorcům, nebo zda byla konvenční spisovatelkou své doby.

Celou práci jsem rozdělila do šesti větších kapitol, přičemž závěrečná kapitola je myšlená spíše jako epilog. Kapitoly tak působí jako šest uzavřených celků. Výhodou bylo, že v okamžiku, kdy Kunětická vstoupila do politiky, opustila literární činnost, a tak nedošlo k prolínání jejích veřejných aktivit. Jednotlivé kapitoly jsou tak uzavřenými celky.

První kapitola se zabývá především jejím soukromým životem. Je dovedena zhruba do počátku 80. let, kdy se Kunětická vdala a začala s veřejnou literární činností. Tuto

kapitolku jsem postavila zejména na vzájemné korespondenci s jejími prvními láskami, kde se velice zřetelně odráží její nitro i její vstup do života.

Druhá kapitola se zabývá jejím manželstvím. Vzhledem k tomu, že neexistuje vzájemná korespondence mezi manželi, rekonstruovala jsem tuto etapu jejího života, z její knihy *Vyznání*, z literatury a zejména z její korespondence s J. S. Macharem.

Třetí kapitola se věnuje její literární činnosti. Jednotlivé podkapitoly jsem rozdělila podle literárních žánrů, kterým se věnovala, dále jsem jednu podkapitolu věnovala srovnání s literátkou Růženu Svobodovou a jednu podkapitolu jsem věnovala jejímu příteli J. S. Macharovi. U podkapitol, které se týkají jejího literárního života, jsem využívala zejména odborné literatury, která se zabývá rozbořem jejích děl. K dokreslení mi sloužil dobový tisk.

Čtvrtou kapitolu jsem pojala jako jakési seznámení s politickým životem žen v monarchii i v první československé republice a jejich boje za politická práva.

V páté kapitole jsem se věnovala již pouze samotné politické „kariéře“ Kunětické. První podkapitolu věnuji jejím politickým počátkům a dále pokračuji rokem 1912, rokem jejího zvolení do zemského sněmu a mapuji pak celou její politickou dráhu. Vzhledem k tomu, že k jejímu životu v období první světové války nejsou v pozůstalosti téměř žádné prameny, nedá se díky této skutečnosti patřičně zrekonstruovat její život; tudíž třetí podkapitolu začínám až obdobím po válce. Toto období, tedy doba první republiky, je v mnohém pro Kunětickou klíčová, protože právě v této době se částečně pod vedením Karla Kramáře postavila na stranu české pravice a začala inklinovat k českému fašismu. Další podkapitolu pak věnuji cele jejím politickým názorům a poslední podkapitola, která je rovněž rozdělena na menší kapitoly, je pak věnována problematice českého fašismu.

Závěrečná kapitola je pojata jako jakýsi epilog. Začíná dobou jejího ovdovění, tedy rokem 1919 a končí její smrtí. Vzhledem k tomu, že právě k této době se nám dochoval její jediný deník, je možné nahlédnout do nitra ženy, která ke konci svého života hodnotí svou životní dráhu.

Součástí mé diplomové práce jsou i přílohy. Jsou členěny chronologicky. Tvoří je seznam literárních a divadelních děl Boženy Vikové – Kunětické a dále obrazové přílohy. Její ukázky rukopisu, její fotografie, pohled na Kunětickou horu – její

oblíbené místo a dále ukázky plakátů jejích divadelních her. Tyto ukázky pochází vesměs z její pozůstalosti a také ze sborníku, který jí byl věnován – *V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity.*

Na závěr bych pak chtěla poděkovat především vedoucí své diplomové práce, paní docentce Dagmar Blümlové, a to nejenom za cenné rady, které mi poskytla, ale i za podporu, kterou mi prokázala, a která se zdaleka netýkala pouze mé práce. Dále patří mé zvláštní poděkování PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D. který mě od začátku mé práce podporoval, povzbuzoval, pomáhal mi cennými radami a byl vždy ochotný mi pomoci. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu v Pardubicích, kteří mi umožnili prostudovat i to málo, co u nich v archivu bylo uloženo a kteří mi vždy ochotně poradili, když jsem si nevěděla rady, a v neposlední řadě i pracovníkům Literárního archivu PNP, kteří se mi vždy snažili vyjít vstříc. Na závěr mé poděkování ještě patří panu docentovi Sakovi, který mi vždy trpělivě a ochotně vysvětloval politickou situaci v habsburské monarchii a povzbuzoval mě v situacích, v nichž jsem si nevěděla rady.

1. LÉTA DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ

„Kdo má křídla, přeletí.“

Celoživotní heslo Boženy Vikové-Kunětické

1.1. PRVNÍ KRŮČKY

Šedesátá léta 19. století jsou ve znamení národní obrody. Po tvrdém útisku let padesátých se český národ může opět nadechnout. Toto uvolnění se projevuje v politice, v kultuře, i v běžném životě. Není náhodou, že právě léta šedesátá dala vzniknout tolika významným institucím. Roku 1863 vznikl na podporu českého kulturního dění a jeho osobností spolek Svatobor, který měl především nadační charakter. Stejněho roku vznikla Umělecká beseda a o dva roky později byl založen slavný Americký klub dam. Šedesátá léta byla také přelomovým obdobím v oblasti ženské emancipace, do jejíž historie se i Božena Viková – Kunětická zapíše zlatým písmem.

Do tohoto ovzduší se tedy 30. července 1862¹ manželům Barboře a Janovi Novotným narodila dcera Božena. Matka ji porodila v Pardubicích, kam se přestěhovali. Otec Boženčin byl obchodník s obilím a také hostinský. Byl slušně hmotně zajištěn, ale za války s Pruskem roku 1866 přišel téměř o veškeré peníze.² Matka, rozená Šoltová, byla v domácnosti. „*Byla to menší, kulatá paní, velmi energická, dobrá hospodyně, která se snažila za těžkých finančních poměrů udržet svou rodinu tak vysoko, jak si to sama přála.*“³ Rok Boženčina narození byl těhotný událostmi. Stejněho roku, kdy spatřila světlo světa, byl založen Sokol, zahájen

¹ Někde se můžeme setkat s mylně uvedenými daty 29.července 1863. Údaj 30. července 1862 je uveden v Křestní matrice fary Pardubice, č. 1514, s. 125.

² Srovnej Jan NERUDA, *Podobizny III. (1885 – 1888)*, Praha 1954.

³ Literární archiv Památníku národního písemnictví, odloučené pracoviště Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, rukopisy.

provoz Prozatímního divadla a také v tomto roce zemřela naše největší spisovatelka Božena Němcová.

Než se manželé Novotní přestěhovali do Pardubic, pohřbili již tři děti⁴, Josefa, Emanuela a Jindřicha⁵; krátce po příchodu museli pochovat ještě dceru Julii. Další těhotenství Barbory Novotné tedy bylo očekáváno s úzkostí. Narozenu dcerou se stala právě Božena a zanedlouho k ní přibyly ještě dvě sestry, Anna a Marie. Všechny tři se dožily dospělého věku a po celý život je poutalo upřímné přátelství a sesterská láska. Toto přátelství bylo pevné zejména mezi Boženou a Annou, což dosvědčuje vzájemná podpora v těžkých životních zkouškách. Vřelý vztah ke svým dcerám měli také jejich rodiče, obzvláště matka. „*Chtěla jim dáti vše nejkrásnější a nejlepší, protože byla přesvědčena, že také ony tři jsou nejlepší děti na světě. A kde k tomu nedostačovaly prostředky, pomáhala její fantazie. Dovedla zkrášlovati život svých dětí alespoň svými slovy, svým vyprávěním, plným tajemného kouzla.*“⁶ Božena si svých rodičů velice vážila. Až v dospělosti ale dokázala pochopit, co pro ni vlastně znamenají a uvědomila si, co vše pro ni udělali. Nejenom že ji podporovali v její lásce k divadlu a v touze stát se herečkou, a to v době, kdy v souvislosti s herectvím nemohlo být řeči o nějakém lukrativním povolání, ale snažili se všem svým dcerám zajistit lukrativní postavení a určitý standard i v době, kdy na tom finančně nebyly nejlépe, tedy po válce prusko – rakouské. Božena, když už si později sama vydělávala, je po celý zbytek života finančně podporovala a jejich smrt roku 1912 nesla velice těžce.

Božena tedy své dětství prožívala v Pardubicích. Zde spolu s rodiči a sestrami bydlela v domě u Zelené brány, v posledním domě u zámku, kde byl hostinec U Koruny. Z jejích dětských let se v pozůstalosti nenašly žádné vzpomínky. Pravděpodobně si vedla několik deníků, ale ty se buď ztratily nebo je ona sama zničila.⁷ Víme však, že již v mládí velice ráda navštěvovala Kunětickou horu

⁴ Vysoká dětská úmrtnost není v tomto období nic výjimečného, protože lidé si ještě neosvojili hygienické návyky v takové míře, jak jsme na to zvyklí dnes. Neexistovala také téměř žádná prevence, i když v oblasti hygieny byl již učiněn jistý pokrok.

⁵ Eva TURNOVSKÁ, *Božena Viková-Kunětická (diplomová práce)*, Praha 1996.

⁶ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, rukopisy.

⁷ V pozůstalosti ve Starých Hradech jsou k dispozici pouze její poznámky IV. z let 1925-1928; srovnej LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy.

nedaleko Pardubic.⁸ Chodila na Měšťanskou školu v Pardubicích a také se učila německy v Schönbergu. Jejím třídním učitelem zde byl pan Hoffmann. Na tuto etapu svého života ale Božena nikdy nevzpomínala ráda. Německý jazyk jí k srdci nikdy nepřirostl a nikdy se ho také pořádně nenaučila. Na své dětství však vzpomínala ráda. Milovala svůj rodný kraj a ráda ho navštěvovala. Na své dětství také vzpomínala s láskou v srdci, důkazem je tato vzpomínka uvedená v knize Františka Pražáka z roku 1939, kde Kunětická líčí interiér svého dětství: „*Pokoj s nažloutlými, krajkovými záclonkami, na všem háčkované pokrývky, na stole, na pohovce, na toaletním stolku. V pokoji primitivní stůl na květiny, s hortensiami, pelargoniemi, měsíční růží. I ty květiny jsou dobové a charakteristické.*“⁹ I když nepocházela z rodiny nejmajetnější, z jejího popisu je patrné, že jejich domácnost byla útulná a paní Novotná se o ní starala svou milující a pečující rukou.

Již v dětství se začala projevovat Boženina dravá a zvědavá povaha. Pravděpodobně nebyla typickou dívenkou, která by chodila v nažehlených šatičkách a chovala se způsobně. Byla typem člověka, který boří určitá vžitá tabu a mnohdy překračuje přísné společenské konvence. „*Z hraček měla nejraději válek na nudle. Nosila ho zabalený v peřince, zpívala mu, šeptala. Měla ho ještě i tehdy, když začala chodit do školy. Panenky samy těšily ji jen když byly nové, jinak je hned vykuchávala, aby se přesvědčila, co v nich je.*“¹⁰ Kunětická byla povahově velice složitý člověk. Její matka jí i jejím sestrám vštěpovala, že mohou dosáhnout všeho, čeho budou chtít, když za tím půjdou. Vychovávány byly pravděpodobně dost svobodomyšlně, ale samozřejmě i ony byly vázány určitými mravními a společenskými mantinely. Přesto z Kunětické vyrostla svobodná, svobodomyšlná žena, která se nebála konvencí a vžitých předsudků a celý život bojovala za lepší postavení žen ve společnosti. Toto je ale ještě daleká budoucnost, než dospěje k tomuto cíli, musí i ona projít očistcem, aby ze získaných zkušeností měla na čem stavět a aby měla v budoucnu co budovat.

⁸ Když zahájila svou literární činnost, zvolila si jako pseudonym jméno Kunětická, na památku Kunětické hory.

⁹ František PRAŽÁK, *Dětství vynikajících lidí českých*, Turnov 1939, s. 143.

¹⁰ Tamtéž, s. 194.

1.2. PRVNÍ LÁSKY

Ve svých 17ti letech, tedy roku 1879, se Božena setkává s Janem Mazánkem, svou první velkou láskou. Jan Mazánek byl o jeden rok starší než ona. Narodil se 24. srpna 1861 v Čimyšli u Turnova¹¹ a seznámili se v Pardubicích, kde studoval a maturoval na zdejší reálce a poté odešel studovat na lesnickou školu do Bělé pod Bezdězem.¹² Jan Mazánek byl vysoké, urostlé postavy, kterou si uchoval až do vysokého věku. Byl velmi pevný a zásadový, absolutně čestný a poctivý. Jeho bouřlivé mládí nasvědčuje skutečnosti, že byl povahy veselé a společenské. Byl idealista a částečně také poeta, což dosvědčuje báseň, kterou napsal Boženě a která je uložena v její pozůstalosti.¹³ Bydleli v jednom domě a oknem si posílali psaníčka nebo si je nechávali v besídce pod kamenem. Těch psaníček se dochovala celá řada.¹⁴ Z této korespondence se dozvídáme mnoho o počátcích Boženčiny divadelní kariéry, ale i o tom jak smýšlela, jak již v tomto raném věku a vlastně bez zkušeností posuzovala muže a co od nich očekávala.

Božena divadlo velice milovala a koketovala dokonce s možností stát se herečkou a samostatně vystoupit na divadle. Hereckému umění se učila u Otýlie Sklenářové – Malé. Roku 1881 absolvovala zkoušku v divadle a to v doprovodu otce. Zde je patrné, že manželé Novotní podporovali své děti v jejich snech. Stát se herečkou v 19. století nebylo pro ženu, ale vlastně ani pro muže, nijak lukrativním povoláním. Odsuzovali se ke kočovnému způsobu života, k něčemu nejistému a finančně nezajištěnému. Na počátku osmdesátých let 19. století existovaly pouze kočovné společnosti a několik provizorních divadélek, a i když později již stálo Národní divadlo, málokdo měl to štěstí, že v něm získal angažmá. Hrál se

¹¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, rukopisy.

¹² Tamtéž, životopis Jana Mazánka, rukopisy.

¹³ Psát básně nebylo v 19. století u mladých mužů nijak neobvyklé; LA PNP, tamtéž, báseň Jana Mazánka : Nač v smutcích dlíti, rukopisy cizí.

¹⁴ Celá korespondence s Janem Mazánkem, která čítá 100 dopisů se nachází v LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, korespondence odeslaná. Jeho dopisy v pozůstalosti nejsou.

především v hospodách, po venkově a hrál se spíše repertoár ve stylu operet a hudebních feérií.¹⁵

Janu Mazánkovi o své budoucí divadelní kariéře píše: „*První den o jedenácté hodině šla jsem v průvodu tatínkově do kanceláře národního divadla a představila jsem se nejprve panu tajemníkovi¹⁶, který mne s přátelským stisknutím ruky a srdečným úsměvem uvítal. Bůh ví, že jsem nakloněna dobrému tomu pánovi! Bavili jsme se pospolu. Chválil moje listy, jimž prý se obdivovati musel, vyprávěl mně o přízni své milé choti (Otýlie Sklenářová–Malá – pozn. H.Ž.), již ona z ohledu na moje dopisy, ke mně chová, dodával chutí a zmužilosti mé malomyslnosti, zkrátka bavila jsem se s ním výborně a záhy nahlížela jsem, že jedině u kruhu herectva mohu nalézt svůj pravý domov.*“¹⁷ Na jiném místě dopisu dále píše: „*Pak jsem byla uvedena k panu řediteli. Uvítal mne blahoskloně a odložil zkoušku na druhý den o půl jedenácté, poněvadž pan režisér nebyl přítomen. Musím podotknouti, že pan tajemník představil mne jemu se slovy ‚Zde máme tu čest předvésti sl. Boženu Novotnou, velmi vzdělanou a intelligentní dívku...‘*“¹⁸ Božena byla nadanou dívkou a zkouška se jí povedla: „*Přicházelo mně, že nalézám se před porotou, která má vynésti rozsudek buď mé smrti nebo života. Pojednou pan ředitel povstal, tázaje se: ‚Co soudíte pánové?‘ A tito jednohlasně pronesli – Jeníku můj pochopte štěstí své Žóži – pronesli slova : ‚Velmi dobře! Nadání vám slečno neschází.*“¹⁹

Božena se tedy odebrala do Prahy a ubytovala se u paní Brückové ve Ferdinandské ulici číslo 41. V této době je jí již 19 let a sama se ocitá v Praze. Známost s Janem Mazánkem stále pokračuje, ale prochází silnými zvraty. Již z dob pardubického pobytu byl jejich vztah velmi bouřlivý, což dokazuje jejich vzájemná korespondence. Boženina povaha byla velmi energická a prudká: „*Jsem dívka prudká, srdce mám horoucí a vřelé a potřebuji nevyhnutelně ukojení jeho citů, cit stejně obětavý a nevypočítavý. Ten vy mně dáti nemůžete. Nezlobte se, když vám řeknu, že jste egoista plný rozmarů nejhorších, které ukojeny nebyvše, činí z Vás*

¹⁵ Srovnej: Václav VYDRA, *Má pouť životem a uměním*, Praha 1976.

¹⁶ Panem tajemníkem se zde míní pan Sklenář, manžel Otýlie Sklenářové-Malé.

¹⁷ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, dopis Janu Mazánkovi z 17. 3. 1881, korespondence odeslaná.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

*muže mstivého a nedobrého.*²⁰ A v okamžicích velikého rozčilení i zlostná. „*Vy chcete tedy vzdor mé proti vůli, bych tajně se sešla s Vámi, Vy zamítáte veškerá slova má a zašlapav v prach žádost mou, chcete upokojiti touhu, kterou nikdy šlechetnou nazvati nemohu, an při ní zapomínáte na povinnosti svoje co žák a na povinnosti moje co dívka...Vy tomu chcete! Nuže tedy...svolují! O, kterak trpím při slově tomto, kterak žalostně ozývá se srdce mé, jakoby žalovalo na nemilosrdné chování Vaše! Však...svolují! Čiňte vše, co Vám radost působí...Tajná místa zde jsou mi ale neznámá, neb dosavade jsem neměla to štěstí míti příčinu vyhledávati je a proto odpusťte, že se všech návrhů vzdávám.*“²¹ Byly ale i okamžiky, kdy její srdce bylo plné citu a kdy svého milého nazývala něžně Jeníčku, či Milško. Již v této době se začíná v její povaze objevovat výrazný rys, který ji bude provázet po celý zbytek života a přinese ji nejednu komplikaci, vzdor. Kunětická chtěla revoltovat a burcovat, nejednou tak činila způsobem svého konání a mnohdy ke své vlastní újmě.

V Praze se z ní stává samostatná žena, která začíná publikovat ve významných časopisech²², vystupuje na „prknech, která znamenají svět“ a její život se začíná obracet jiným směrem. V jejich vzájemné korespondenci tak začíná docházet k stále větším nedorozuměním. „*Kdybych měla jednati dle práva a spravedlnosti, musela bych žádanou odpověď nepovšimnutou nechati, neboť mimovolně zdá se, že píšete jedině tenkrát, když máte dlouhou chvíli ad. Musel jste přece obdržeti můj list as před pěti nedělemi a teprve nyní píšete, jakoby Vám pošta jej nebyla ani odevzdala. Ne, zajisté to není hezké a podotýkám jednou pro vždy, stane-li se to ještě jednou – pak ztratíte svou Žóžu navždy. Pamatujte si to slovíčko ‚navždy‘.*“²³ Dopisů s podobným obsahem přibývá.

²⁰ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové - Kunětické, nedatovaný dopis Janu Mazánkovi, korespondence odeslaná.

²¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, nedatovaný dopis Janu Mazánkovi, korespondence odeslaná.

²² Do literatury Božena vstoupila již před svým sňatkem a přijala pseudonym Kunětická; roku 1882 jí pak vyšla její první novelka „Právě včas“ v časopise Ruch.; srovnej: Barbora HRABÁNKOVÁ, *Osobnost Boženy Vikové – Kunětické (diplomová práce)*, Praha 2000.

²³ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, dopis Janu Mazánkovi z 26. 2. 1882, korespondence odeslaná.

Božena pilně studuje divadelní hry na vystoupení ve kterých, dlužno říci, je celkem vysoko ceněna a život se jí počíná měnit.²⁴ Na divadle vystoupila již roku 1881 „...seversky krásná, pravidelných rysů, rusých, lehce zvržených vlasů, zjevu královny, jak o ní praví vrstevníci.“²⁵ Její život se počíná měnit a objevuje se v něm také jiný muž – Jiří Guth–Jarkovský.

S Jiřím Guthem-Jarkovským, jak dokládá zachovaná korespondence, si začala Božena psát již roku 1881, kdy jemu bylo 20 let²⁶ a jí 19 let. Seznámili se v Praze a udržovali své přátelství zhruba tři roky. Ale i po Boženině svatbě zůstali ve formálním styku. V této době si Božena neustále dopisovala i s Janem Mazánkem. Guth-Jarkovský měl k Boženě velmi vřelý a silně citově zabarvený vztah: „*Všecko bych obětoval, kdybych moh Ti za svět náhradu dáti. Láska moje k Tobě je bez konce.*“²⁷ Na jiném místě dále píše: „*Ach Ty nevěříš, já Ti píši tak tuze rád, a ještě raději zas Tvoje listy čítám. A jakž by ne, když Tě miluji, když jsi Ty mým idolem, a ideálem srdce mého...*“²⁸ Tento vztah byl ale přes veškeré citové rozjitření pouhou epizodou v životě obou, i když i po letech Guth-Jarkovský na Boženu, tehdy už provdanou Vikovou, s úctou vzpomínal: „*Těch dvanáct dlouhých či krátkých let nezměnilo nic než tón a plachý mladický cit postavil se na pevné základy obdivu a úcty, kterou chovám k Vám...Děkuji Vám znova z té duše že dovolíte, abych přišel se vypovídat a ponudit Vás stesky starého mládence.*“²⁹ Ve svých „Pamětech“ na tuto etapu svého života Guth-Jarkovský ale vzpomíná již s lehkou nadsázkou: „*U paní Brückové bydlívala také sl. Božena Novotná z Pardubic, o něco mladší mne, děvče plné ohně a temperamentu, která mne začla zajímati, ale strýc i paní Brücková byli tady na pilné strážci a zůstalo při pouhém flirtu a několika dopisech, které pro obě strany byly spíše jen beletristickým cvičením. I potom, když slečna Novotná se provdala a stala se z ní proslulá spisovatelka Božena Viková Kunětická, nezaniklo*

²⁴ Vystoupila v Prozatímním i Národním divadle v Praze; srovnej: Pavla BUZKOVÁ, *Božena Viková – Kunětická*, in: *Česká žena v dějinách národa*, Praha 1940.

²⁵ Vladimír MINAŘÍK, *Božena Viková-Kunětická*, Praha 1932, s. 6.

²⁶ Jiří Guth-Jarkovský se narodil v noci z 23. na 24. ledna 1861 v Heřmanově Městci ve východních Čechách nedaleko Chrudimi; srovnej: Josef ŘEZÁČ, „*Doby štěstí“ Jiřího Gutha-Jarkovského (diplomová práce)*, České Budějovice 2001.

²⁷ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, dopis od Jiřího Guth – Jarkovského ze 17. prosince 1881, korespondence přijatá.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, dopis od Jiřího Guth – Jarkovského z 5. prosince 1893, korespondence přijatá.

*docela staré přátelství.*³⁰ Kunětická na muže působila opravdu mocným dojmem. Vzbuzovala v nich lásku i nenávisť, touhu i opovržení. Byla ženou, která na muže vždy nějakým způsobem zapůsobí, ať už v pozitivním nebo negativním slova smyslu. Obdivoval ji Guth – Jarkovský, a i když se později ve svých Pamětech snaží tuto epizodu určitým způsobem „shodit“ přesto na Kunětickou po letech vzpomínal a dlouho se neoženil.

Korespondence s Janem Mazánkem pokračovala dále. Neustále ho zvala na svá divadelní představení a neustále mezi nimi docházelo k nedorozuměním. Žádal ji, aby se vzdala své divadelní kariéry a aby zanechala veřejné činnosti, což ona odmítala. Poutalo ji k němu silné citové pouto a věřím, že na něho celý život vzpomínala, byla ale nespoutané povahy a také byla tvrdohlavá, nebyla ochotná vzdát se svých ideálů a svého umění. Korespondence pokračovala i v době, kdy se již Božena seznámila se svým budoucím manželem³¹ a kdy se s ním dokonce i zasnoubila: *„Nerada bych snížila Vás, sebe i Josku (její budoucí manžel Josef Vik – pozn. H.Ž.). Jednou prosila jsem jej, abych směla si uchovati vzpomínku na naši dětinnou, ilusorní známost pardubskou a Joska svolil.*“³²

Její vliv na Jana Mazánka byl tak silný, že chtěla, aby se po rozchodu s ní začal zajímat o její mladší sestru Annu: *„Jednu radu Vám Jeníku navrhuji. Dobývejte si srdce naší Anušky, našeho šotka milého. Stálo by Vám to za namáhání a vítězství za ztrávený tím čas. Vím, že by korunovalo Vaše štěstí. Ovšem o tom, že já Vás k tomu pobídla, nesměl byste se jí ale zmíniti, jest hrdá a myšlenky takové by nesnesla. Ale piště jí, zaveďte si s ní korespondenci a poznáte záhy jejího nevšedního ducha, pěknou povahu a její zlaté srdce.*“³³

³⁰ Jiří S. GUTH-JARKOVSKÝ, *Paměti*, I. díl, Praha 1929, s. 192-193.

³¹ Se svým budoucím manželem se Božena seznámila pravděpodobně kolem roku 1882. Dokazují to dopisy poslané J.L.Turnovskému; srovnej: LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J.L. Turnovského, korespondence přijatá.

³² LA PNP, Staré Hrady, dopis Janu Mazánkovi z 13. 2. 1884, korespondence odeslaná.

³³ Tamtéž.

Po své svatbě si spolu vyměnili ještě několik dopisů. Naposledy se spolu setkali roku 1893.³⁴ Jan Mazánek na Boženu nikdy nezapomněl a po celý život sledoval nejprve její literární a poté i politickou kariéru. Jeho vztah k ní byl velmi vřelý, ale po celý život tvrdil, že žena patří do kuchyně, což Kunětická nebyla ochotna akceptovat.

1.3. PRVNÍ LITERÁRNÍ POČINY

Božena se o literaturu zajímala od dětství a psát začala již kolem svého dvanáctého roku. Již jako žačka byla ceněna pro svého nevšedního a nadaného ducha. Hodně četla a oblíbila si zejména ruské klasiky. Tato láska jí vydržela po celý život.³⁵ Na spisovatelskou půdu vstoupila ještě před svým sňatkem. Na počátku její literární dráhy stály nenáročné, konvenční novelky, povídky, humoresky či arabesky.

Své první povídky zasadila do venkovského prostředí. Teprve v pozdějších letech se začala v literatuře zabývat hlubší psychologií muže i ženy³⁶. Své povídky nejčastěji uveřejňovala v „Ruchu“, „Lumíru“ nebo „Květech“. Jejími literárními „patrony“ byli dvě významné osobnosti: Jan Neruda³⁷ a především Josef Ladislav Turnovský³⁸. Obou dvou mužů si velice vážila. O Janu Nerudovi po letech píše: *„Považuji Jana Nerudu za nejsilnější individualitu našeho písemnictví. Ještě dnes vzpomínám na něj s pohnutím, které není lze opanovat a ještě dnes stojí jeho*

³⁴ Jan Mazánek se odstěhoval z Pardubic. Stejně jako Guth-Jarkovský, i on, zůstal dlouho starým mládencem, nakonec se přece jenom oženil a jeho manželství s Pavlou Holländrovou bylo velmi šťastné. Měl s ní syna a dvě dcery. Jeho první choť ale zemřela již roku 1912. Podruhé se oženil roku 1915 a toto manželství trvalo až do jeho smrti. Po celý život byl zaměstnán u knížete Rohana v Lomnici nad Popelkou, nejprve jako adjunkt a později jako nadlesní a správce pily. Ve svých 65 letech byl dán do penze a odešel do Prahy za svými dětmi. Zde zemřel 6. května 1940 a pohřben je na Vinohradském hřbitově; LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové-Kunětické, životopis Jana Mazánka, rukopisy.

³⁵ Rusofilství 19. století není nic výjimečného a je typické pro inteligenci doby obrozenecké; srovnej: F.V. KREJČÍ, *Konec století. Výbor z pamětí*, Praha 1989.

³⁶ Učinila tak na Nerudovo přání, který ji zařadil mezi významné spisovatelky ještě před vydáním její první knihy.

³⁷ Jan Neruda (1834 – 1891), významný spisovatel a divadelní kritik.

³⁸ J. L. Turnovský (1837 – 1901), spisovatel, žurnalista, redaktor časopisu „Pokrok“.

podobizna na mém psacím stole, kde se dívá svým orlím pohledem do tiché práce mého veřejného poslání. Myslím, že odvaha, s kterou jsem se probíjela literaturou i politikou má své kořeny v citovém vztahu k jeho neobyčejně tvořivé síle pozorování i poznání. Orel! – Skláním se hluboce před jeho památkou.“³⁹ Úcta byla oboustranná. Neruda si Kunětické také vážil a její díla hodnotil pozitivně. Kunětická měla na jeho památku, na svém nočním stolku, umístěnou jeho podobiznu, ze které na ni shlížel a sledoval její literární kariéru. Byl jejím vzorem, stejně jako Karolina Světlá. V dílech Kunětické je vidět vliv obou zmiňovaných literátů.

V pozůstalosti J. L. Turnovského se dochovalo šest dopisů Boženy Vikové-Kunětické, které nám přibližují počátek její literární kariéry. Turnovský se pro ni stal rádcem i přítelem, který ji vedl na počátku její literární kariéry. „*Velectěný pane! Prosím, račte prominout, že po tak častém Vás obtěžování ještě i nyní z domoviny své (Pardubice – pozn. H.Ž.) utíkám se k Vašnosti s prosbou. Uvykla jsem však viděti ve Vás, vážený pane, svého nejlepšího rádce, ba, smím – li se vyjádřiti tak, tedy i přítele, ač dosud nemohu pochopiti příčinu, která přinesla mně toto štěstí. Starostlivá jsouc o osud své prácičky ‚Flašinetář‘, kterou marnivost má určila co feuilleton do Pokroku⁴⁰, prosím Vás, vážený pane, uctivě za odpověď, co soudí pan Sokol⁴¹ a zda – li může ji upotřebiti. Psala bych bývala přímo na něj, leč adresa jeho jako on sám mně neznámá jest.*“⁴² Kunětickou muži obklopovali celý život. Mezi nimi měla mnoho obdivovatelů, pro mnohé z nich se stala inspirací a pro mnohé z nich byla ženou, která je vzrušovala a rozněcovala jejich city. Přesto si jich nevážila, i když v počátcích své literární kariéry ještě není tak útočná a agresivní.

V jiném dopise píše: „*Račte odpustiti, že svým dopisem Vašnost’ vyrušuji. Poněvadž však mám uchystanou práci do Zábavných listů a pan Vik⁴³ mně sdělil, že nyní úplně zásoben býti račte, dovoluji si Vás, velectěný pane, požádati za odpověď, zda – li bych přec ji zaslati mohla. Není příliš dlouhá a myslím, že by se Vašnosti*

³⁹ Toto „vyznání“ napsala již ke konci svého života a rukopis je uložen v její pozůstalosti ve Starých Hradech.

⁴⁰ Pokrok – Národní pokrok, staročeský deník, který vycházel v letech 1867 – 1886.

⁴¹ Antonín Sokol (1847 – 1889), v této době je redaktor Pokroku.

⁴² LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Josefa Ladislava Turnovského, dopis od Boženy Vikové – Kunětické ze 4. dubna 1882, korespondence přijatá.

⁴³ Josef Vik, budoucí manžel Boženy Kunětické.

hodila. Co se týče ‚Hlasu z našich vísek‘, řekl mně pan Vik, že bude uveřejněno v Zábavných listech, což mně jest velmi milé.“⁴⁴

Její povídková tvorba je velmi rozmanitá a dnešnímu čtenáři může přijít i silně naivní. Ke svému psaní využívala venkova i města, lidí bohatých i chudých, mužů, žen i dětí. V prvních povídkách se věnuje především venkovu⁴⁵ a zabývá se v nich nepatrnými ženskými osudy s cílem pobavit a rozveselit čtenáře. Na počátku 80. let napsala povídky jako „Bláznivý Numero“ (Světobor 1882), „Holubi“, „Melocactus“, „Po dvanácti letech“, „Nemáme vrabců“ a „Také na čekání“ z roku 1883. V roce 1884 jí poté vychází povídky „Na vozíku“, „Nosarius“ nebo „Dva slunečníky“. V těchto povídkách se pro ni hlavním účelem stalo pobavit čtenáře. Jsou to jemné drobnokresby, které mají velice jednoduchý děj a ve své většině jsou postaveny na střetu muže a ženy, na otázce jejich vztahu a na partnerském soužití. V některých z nich se ale začíná zabývat i vážnějšími tématy, jako chudobou venkova, lidskou zlobou nebo postavením žen a dětí ve společnosti. Již v této době se začíná objevovat v jejích dílech silné sociální cítění se ženami – matkami a jejich dětmi, které v pozdějších letech rozvine ve své románové tvorbě.

Roku 1885 vzniká „Kanárek“, 1886 „Strýček a tetička“ a „Hřích královny Johany“. Do konce 80. let poté vydala ještě několik povídek, např. „Kulhavá“ nebo „Vdova po chirurgovi“⁴⁶, kde je již patrný její budoucí hlubší ponor do psychologie ženy i muže. Povídka „Vdova po chirurgovi“ se stala v její literární kariéře zlomovým dílem. Na základě jejího úspěchu se její tvorba posunula směrem ke složitějším životním úvahám. Na popud Jana Nerudy se také později na základě tohoto úspěchu začala věnovat románové tvorbě, která ji alespoň na určitý čas přinesla nesmrtelnost.

⁴⁴ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. L. Turnovského, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 27. června 1882, korespondence přijatá.

⁴⁵ Mezi lety 1882 a 1883 pobývala v Pasekách nad Jizerou, kde se inspirovala venkovským životem, který použila jako předlohu pro své povídky s venkovskou tematikou. Tento kraj ji učaroval, celý život na něj vzpomínala a ráda se sem vracela; srovnej: *Z cest. Obrázky a studie B. Vikové – Kunětické*, Praha 1919.

⁴⁶ Povídku „Vdova po chirurgovi“ napsala roku 1887 a získala si velkého uznání i od Jana Nerudy, který ji podporuje k další práci.; srovnej: Jan VOBORNÍK, *Božena Viková – Kunětická*, Praha 1934.

2. LÉTA MANŽELSTVÍ

*„Nemohu býti nemravná tam, kde muže povznáším
a očišťuji, ať s ním už žiji jakkoliv a nemohu být
mravná, i kdybych celá se topila v cudnosti, tam
kde muž mne dovede snížiti, mnou pohrdat anebo
mne obelstít.“*

Božena Viková - Kunětická

2.1. OSUDOVÉ SETKÁNÍ

Se svým budoucím manželem se Božena seznámila pravděpodobně již kolem roku 1882⁴⁷, kdy jí bylo 20 let. O Josefu Vikovi toho moc nevíme. V pozůstalosti se nedochovala žádná vzájemná korespondence obou manželů, pouze několik nic neříkajících pohlednic⁴⁸. Co ale víme je, že byl zaměstnán jako cukrovarnický úředník, hmotně zajištěný, což byl pravděpodobně také jeden z faktorů budoucího sňatku.

Na začátku osmdesátých let je již vtaž s Janem Mazánkem, Boženinou velkou láskou, ve veliké krizi. *„Seznámení s Josefem Vikem pro ni bylo spásou a útočištěm. „Není to vášeň, jež mě k němu poutá, je to láska tichá, obětavá a přec tak pevná a šťastná...Věřím, že budu šťastná“⁴⁹, píše tři měsíce před svatbou.“⁵⁰* Rozchod s Mazánkem, i když nebyl ze začátku ještě definitivní, byl pro Boženu velice tvrdý. *„V pokořené, pošlapané Božce našel si (Josef Vik – pozn. H.Ž.) svůj ideál a vylovil z kaceřované její povahy malounek perličky. Řekl světu: „Nebojím se*

⁴⁷ Dokazují nám to zmínky v dopisech J.L. Turnovskému, kde se zmiňuje o jakémsi „panu Vikovi“; srovnej LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J.L. Turnovského, dopisy Boženy Novotné, korespondence přijatá.

⁴⁸ Božena Viková pravděpodobně vzájemnou korespondenci se svým manželem zničila.

⁴⁹ Dopis byl napsán pravděpodobně roku 1884 a byl adresovaný Janu Mazánkovi.

⁵⁰ Marie L. NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999, s. 285.

Tvých výstrah. ' a dodal mně sil abych se nad předsudek jeho vyšinula. Ví dobře, že tenkrát v Lomnici⁵¹ jsem bojovala boj hrozný potácejíc se mezi Vámi a ním. “⁵²

Božena se se svým manželem seznámila pravděpodobně v okolí Pasek nad Jizerou, kde před svatbou několik měsíců pobývala a sbírala náměty na své povídky. Manžel Boženin pocházel z Nové Paky. Tento kraj si Božena velice zamilovala a na společně prožité měsíce před svatbou celý život vzpomínala: „...můj život ve vsi byl dosti jednotvárný. Občas docházival ke mně můj choť, který tenkrát užíval posledních svých prázdnin doma u rodičů, a přinášel mi ke čtení knihy a noviny a jed se mnou svorně z jednoho talíře (více jsme jich neměli) míchaná vejce nebo kyselo s houbami, které mně tehdy zvláště chutnalo.“⁵³ Doba poznávání a vzájemných schůzek pro ně oba byly pravděpodobně obdobím velice slunným. „Přicházel obyčejně (Josef Vik – pozn. H.Ž.) časně z rána a klepával na zastřené okno u mého pokoje, aby mě probudil. Já pak rychle jsem se ustrojila, všecka bez sebe radostí, že zase přišel, a abych slečnu neprobudila⁵⁴, vyskakovala jsem oknem a podávala mu ruku s nejšťastnější náladou v srdci, jakou lze si mysliti. U starostů rychle svařila jsem mléko, nakrájela chléb a snídali jsme společně pod širokou lipou, ve které švitořili ptáci jasnými hlásky, co zatím na trávě u našich nohou leskla se ještě rosa a na východě bledly ranní červánky. Jaká krásná to bývala rána, a jakou volnost jsem mívala v duši srkajíc teplé mléko, přikusujíc žitný chléb a vypravujíc svému choti (tenkrát ovšem nebyl ještě mým chotěm) tisíce hloupých věcí, které jsem pokládala za vážné příhody.“⁵⁵ Božena ve svém choti našla celoživotní podporu a oporu, což při její prudké povaze a nejrůznějších aktivitách, ať již literárních nebo politických, nebylo lehké.

Jak je patrné i z pozdější korespondence, například s J. S. Macharem, Kunětická si svého manžela velice vážila. Povahy byl pravděpodobně klidné, celý život ji obdivoval, podporoval v její literární i politické kariéře a byl pro ni tím

⁵¹ Lomnice nad Popelkou, kde Jan Mazánek po studiích v Pardubicích pobýval.

⁵² LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, nedatovaný dopis Janu Mazánkovi, korespondence odeslaná.

⁵³ *Z cest. Obrázky a studie B. Vikové – Kunětické*, Praha 1919, s. 38 – 39.

⁵⁴ Božena bydlela v Pasekách v domě místního starosty, v pokojíku ještě s jednou slečnou, pravděpodobně učitelkou.

⁵⁵ Tamtéž, s. 39.

nejlepším přítelem. Chápal její prudkou povahu a podporoval ji i v dobách, kdy byla vláčena tiskem, ať už se jednalo o aféru se Charlottou Masarykovou, kterou zmíním později, nebo v době volby do zemského sněmu, která ani pro něho nebyla nijak lehká. Prošel s ní všemi rodinnými krizemi. Úmrtím jejích rodičů, problematickým sňatkem jejich dcery i rozchodem s jejím nejlepším a nejvěrnějším přítelem, J. S. Macharem.

2.2. „POD ČEPCEM“

Božena se vdávala roku 1884. Vik se ale podle svého kontraktu ženit nesměl a tak se konala tajná svatba. Na přání mladé nevěsty byli oddáni v kostele na „posvátném“ Vyšehradě.⁵⁶ Po sňatku se kvůli Vikovu zaměstnání museli hodně stěhovat. V prvních letech manželství jej doprovázela do Štětí nad Labem, Mostu a Duchcova. Počátkem 90. let bydleli v malém domku u dráhy v Pečkách, poté odešli do Uhřetěvesi a nakonec zakotvili v Českém Brodě, kde spolu žili až do Vikovi smrti roku 1919. Božena toto stěhování nesnášela příliš dobře. Často si v dopisech stěžovala, že jsou vláčeni z místa na místo, že její manžel nemá ani odpovídající plat k tomu, aby živil rodinu. V tomto případě, stejně tak jako i v pozdější době, se ráda stylizovala do role mučednice. Považovala svou rodinu za mučednickou, která je vystavena na milost a nemilost úřadům. Často se srovnávala s obrozeneckými spisovatelkami poloviny 19. století, zejména s Boženou Němcovou, která si také musela projít zlovůli úřadů a se svou rodinou byla vláčena z místa na místo.

Na svého manžela vzpomínala po celý svůj život, i po jeho smrti. Ještě roku 1926, kdy byl již sedm let mrtev na něho vzpomínala s úctou a láskou: *„A večer bych si mu položila hlavu na prsa jako jsem to dělávala 34 roků, abych mohla klidně usnout, že jsem v bezpečí. Ale on není. Není již sedmý rok a nikde na světě není nikoho kdo by doplnil můj život tak, abych mohla jej radostně a plně žít v práci,*

⁵⁶ Srovnej: Barbora HRABÁNKOVÁ c. d.

v touze, v hněvu i v tvoření.“⁵⁷ Roku 1885 je postihla radostná událost, narodila se jí dcera Vlasta. Po ní ještě přibyli dva chlapci, ale oba bohužel v útlém věku zemřeli.⁵⁸ Vlasta se tak stala miláčkem obou manželů, zejména matky, a byla nazývána něžně Aťa nebo Atík. Se svou matkou si byly velice blízké a ta jí také věnovala své „Vyznání“⁵⁹. Kunětická velice ráda cestovala a na tyto své cesty brala i svou dceru. V pozůstalosti se zachovalo několik pohlednic, které píše svému manželovi z různých míst Čech. Necestovala ale pouze po Čechách, byla jednou z mála žen, které hojně cestovaly i po zahraničí. Za svého života navštívila Itálii, Švýcarsko⁶⁰, Švédsko nebo Dánsko. Navštěvovala také hojně naše hory a zhruba na přelomu století se začala silně zajímat o spiritismus.

Aťa pilně studovala, vychodila dokonce první dívčí gymnázium - Minervu a měla ve studiu pokračovat. Maturovala roku 1903 a stejného roku slavila svůj sňatek. Její budoucí choť pocházel z velice bohaté rodiny Tichých a ta očekávala od nevěsty také nějaký kapitál. Toto byla pro Kunětickou velice zlá doba, protože sama nejlépe věděla, že takové věno, jaké si ženichova rodina představovala, Aťa nikdy mít nebude. V této těžké chvíli je jí velkým přítelem, kromě jejího manžela, také J.S.Machar, o kterém se ještě zmíním. V dopise mu píše: „*Představte si ji (Vlastu – pozn. H.Ž.) ! To děvče se silnou duší ženy, v ohni vyhraněnou – představte si ji! A teď přijde člověk otec a smýká jí dle své vůle – přijde člověk syn a obstírá ji slovanskou melancholií slabostí a nemohoucností.*“⁶¹ Vlasta se vdávala z lásky, ale musela překonat nejenom nedůvěru svého nastávajícího tchána – pana Tichého, ale také své matky, která si přála, aby šla dále studovat. „*Vlasta prodělává nejkrutější boj s kapitálem a já v bezesných nocích cítím, jak zvolna mně vypíjí krev z těla. Starý Tichý hodil poslední trumf – nevím, zda li jej přebijeme. Nevíte a netušíte co všechno prožívám!! Ještě že mám v největších hrůzách vždy východ ze všeho pro Aťu –*

⁵⁷ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, Poznámky IV. z let 1925 – 1928, zápis z 21. ledna 1926, rukopisy vlastní.

⁵⁸ Její první syn je pochován ve Štětí nad Labem a druhý, který jí zemřel v sedmi měsících na zápal plic je pochován v hrobce jejích rodičů v Pardubicích.

⁵⁹ Srovnej: *Vyznání. Řeči a studie Boženy Vikové Kunětické*, Praha 1919.

⁶⁰ Svou knihu „Švýcarské scenérie“ vydala poprvé knižně roku 1902; srovnej: *Z cest. Obrázky a studie B. Vikové – Kunětické*, Praha 1919.

⁶¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J.S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové – Kunětické, korespondence přijatá.

studie.“⁶² Vlasta se ale nakonec provdala. Jak již bylo výše uvedeno, svatba se konala roku 1903, kdy jí bylo 18 let. Po svatbě si na 3 měsíce pronajali vilku v Byšičkách u Lysé nad Labem. Poté se přestěhovali nakrátko do Uhřiněvsi a nakonec se usídlili v Rokycanech, kde jim Vlastin tchán najal pivovar a hospodářství. Stejně jako Kunětická, ani její dcera neměla lehký život. Prodělala několik potratů i těžkých porodů, ale nakonec porodila tři dcery – Vlastu, Helenu a Naděždu. Bohužel ale brzy ovdověla a od roku 1919, kdy její manžel zemřel, se musela o svou rodinu starat sama.

2.3 ŽIVOT VE DVOU

Božena neměla lehký život. Nejenom, že ji stíhaly profesní katastrofy v podobě neúspěchů jejích divadelních nebo románových děl, ale měla i rodinné problémy. Se svou tchýní si pravděpodobně nikdy neporozuměla. *„Neměla mne ráda když jsme se s Josefem vzali. Myslela že jsem jeho neštěstí a nikdy snad nepochopila ten můj divný život v samé práci kterou neuznávala a necenila.“*⁶³ Její život a práci možná nechápal ani její manžel, nikdy ji ale neopustil a stál při ní ve všech těžkých chvílích jejího života. Ať už se jednalo o již zmíněné neúspěchy jejích her, politické prohry, zklamání a rozchody nebo nejrůznější aféry. Po boku jí zůstal až do své smrti a celý život ji velice obdivoval. *„Můj muž na štěstí je ke mne tak laskavý, tak šetrný, tak něžný že zrovna zahřívá mne svým dechem. Nic mu není obtížné ani ve dne, ani v noci a stále jen se mne zdá, že starostlivě se dívá co si myslím, anebo co cítím.“*⁶⁴

Celý život byl v pozadí a nebránil jí v její veřejné činnosti. Pokoušel se urovnávat všechny její rozepře, nedorozumění a nepochopení. *„Růžena Jesenská píše: „Muž Boženin byl velmi milující manžel a velmi uctíval Boženino umění. Byl*

⁶² LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové – Kunětické.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

vždy své ženy pln a jen o ní a o ní mluvíval.“⁶⁵ Roku 1912⁶⁶ postihla Boženu smutná událost. Krátce po sobě jí zemřeli oba dva rodiče. Nebyla to však první ani poslední tragédie. Na počátku 20. století pochovala svého švagra, manžela své sestry Anny. Jak již bylo výše zmíněno, s rodiči měla velmi pěkný vztah a po celý život je finančně podporovala. Otcí bylo 82 let a matce 80 let, když zemřeli. O matce Kunětická prohlásila, že „...zemřela, protože chtěla zemřít.“⁶⁷ Růženou Jesenskou byla Kunětická několikrát v dopisech nabádána k tomu, aby napsala knihu o své matce, ale bohužel k tomu nikdy nedošlo. V její pozůstalosti se zachovalo pouze několik článků vzpomínkového charakteru.⁶⁸ Roku 1903 se Boženin manžel stal kontrolorem a roku 1904 se přestěhovali do Českého Brodu, kde bydleli až do smrti Josefa Vika. Macharovi o stěhování píše: *Drahý příteli, můj muž je přeřazen do Čes. Brodu. Stěhujeme se asi za 14 dní. Chápete ten můj život? Nikdy se nic tak těžce nelámalo jako má duše v posledním čase. Toužím odejít. Není kam ale chtěla bych odejít...*⁶⁹ Tyto deprese a skepse Kunětickou zachvacovaly velice často. Nerada se smířovala s prohrou a nepřízní osudu. Pod tlakem neustálého stěhování si přišla jako vydědělec společnosti, jako člověk, který nemá kořeny a není nikde zakotven. V těchto těžkých dobách jí byla rodina velikou oporou. Byla šťastná, že se Vlasta provdala dobře, ale současně na ní viděla, jak se musí na statku držet a jak musí obstarávat celou rodinu. Její celková situace se ještě zhoršila po smrti jejího manžela. To už byla ale i Kunětická vdovou a za několik málo let se k ní nastěhovala natrvalo. V této době již tedy žijí pouze spolu, sami dva, protože Vlasta je šťastně vdaná a má již svou rodinu. Kunětická pozvolna opouští literaturu a začíná se věnovat politice. Čeká jí ale ještě jedna veliká rána, a to smrt jejího manžela, se kterým svorně žila přes 30 let. Josef Vik utrpěl pravděpodobně krátce před smrtí nějakou těžkou nehodu a byl upoután na lůžko. Jeho stav se i nadále zhoršoval a tak byl převezen do ústavu choromyslných. Zemřel po těžkém zápase roku 1919.

⁶⁵ Jan VOBORNÍK, c. d., Praha 1934, s. 9.

⁶⁶ Někde se můžeme setkat s rokem 1913.

⁶⁷ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, Poznámky IV. z let 1925 – 1928, rukopisy vlastní.

⁶⁸ Srovnej: LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, Radostná noc. Vypravuje moje matka, články a drobné povídky.

⁶⁹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 5.4. 1904, korespondence přijatá.

3. UMĚNÍ JAKO POSLÁNÍ

„Vše jest iluzí, jen fyzická bolest jest pravdou.“

Motto z knihy „Vzpouza“

Božena Viková – Kunětická

Ženy – umělkyně se ve všech kulturách stávaly propagátorkami nových stylů a nových směrů života. Dá se říci, že spisovatelská dráha byla pro ženy jejich prvním zaměstnáním, a také první možností k tomu, aby se uplatnily ve společnosti a seberealizovaly se. Pomocí „krásné literatury“ se snažily o prezentaci svých názorů na společnost a o boj za změny v ní. „Krásná literatura“ ale chtěla i vychovávat. Část 19. století se nese ve znamení romantismu, a ženy si velice brzy začaly uvědomovat, že tento směr v literatuře se prosazující, je pro mnohé nezkušené dívky velice matoucí a zavádějící. Přesvědčuje je, že si pro ně přijede „princ na bílém koni“. Jenže skutečnost je pak zcela jiná a mnohdy velice tragická. Záhy dívky v manželství zjistí, že je vlastně nic příjemného nečeká. Čeká je pouze muž, pro kterého nic neznamenají, slouží mu pouze jako kuchařky a „sexuální pracovnice“. Často se v manželství setkají s manželovým nepochopením, čekají je vyčerpávající porody, a pokud by si chtěly někomu postěžovat, i nepochopení společnosti. Žena se svému údělu nemohla ani vzepřít, protože tím by porušila ustálené společenské konvence a vysloužila by si opovržení. Zhruba do 60. let 19. století existovala pro ženy pouze soukromá sféra jejich života. To byl celý jejich svět. Domácnost a děti. Rodinné a manželské problémy se na veřejnost nevynášely. Ženy si nestěžovaly a tak se mnohdy ani nevědělo, co se za zdmi honosných měšťanských, ale i chudých venkovských, domků děje. Ženy – spisovatelky se rozhodly pomocí literatury na dívky působit již od útlého věku. Ač se literatura psaná ženami může zdát v mnohém romantická a naivní, není to pravda. Naopak. Tato literatura je v mnohém zbavena všech iluzí a na první pohled se může zdát až naturalisticky drsná. Ženy neměly potřebu přikrášlovat svět ve kterém žily, neměly nasazeny růžové brýle a byly schopny se na tvrdou realitu podívat zpříma, bez předsudků a melancholie. Jsem

přesvědčena dokonce o tom, že pro mnohé ženy, které se literatuře věnovaly, to byl způsob jak se vyrovnat s vlastním životním zklamáním.

Výraznými představitelkami literatury druhé poloviny 19. století byly především Božena Němcová a sestry Rottovy (Karolina Světlá a Sofie Podlipská). Ani jedna z těchto žen neměla lehký život. Své pocity a tužby se tak snažily vnést do literatury. Na ně navazovala další generace žen spisovatelek, narozených v letech 1850 a 1860, a to především Anna Řeháková, Teréza Svatová, Felix Téver (vlastním jménem Anna Lauermannová – Mikschová) a především Teréza Nováková. Spolu s nimi se o slovo hlásila i mladší generace žen, a to Jiří Sumín (vlastním jménem Amálie Vrbová), Božena Viková – Kunětická, Růžena Svobodová, Růžena Jesenská nebo Gabriela Preissová.⁷⁰ Všechny tyto ženy se určitým způsobem zapsaly do literární historie. Některé z nich v ní vydržely až do současnosti, některým to dopřáno nebylo.⁷¹

Ženám – spisovatelkám bývá velice často připisovaná jakási nálepka přílišné citovosti v literatuře, ale právě ženská literatura „...*má často výrazně antiiluzivní charakter, nemá tendenci idealizovat tradiční hodnoty.*“⁷² Ony opravdu neměly potřebu psát přes růžové brýle, ony tu realitu znaly ze své vlastní zkušenosti a dívky na ni chtěly připravit. Bylo by ale chybou, kdybychom tuto literaturu považovaly za jakousi učebnici nebo mravní kodex pro dospívající dívky. „Krásná literatura“ má čtenářstvo především bavit, umělecká stránka je pro ni tou nejdůležitější. V 19. století došlo ke spojení umělecké a výchovné funkce. Tato literatura byla také jakýmsi hlasem národa, a to především jeho ženské části. Spisovatelky se nebály kritizovat zastaralou a konvencemi sešněrovanou společnost. Bojovaly proti podřadnému postavení žen ve společnosti, proti dvojí morálce a proti nedostatečnému ocenění žen.

Ženy – spisovatelky měly v mnohém ztíženou situaci, a proto je tak obdivuhodné, že se některé z nich vypracovaly na tak vysokou uměleckou úroveň.⁷³

⁷⁰ Srovnej: Dobrava MOLDANOVÁ, *Česká literatura v období modernismu (1890 – 1918)*, Ústí nad Labem 1996.

⁷¹ Ač jsou tyto ženy řazeny do stejného řádku, nemůže být ani řeči o kvalitě jejich literárního díla, které je například mezi Boženu Němcovou a ostatními značně rozdílná. Nehodnotím je zde po umělecké stránce, ale jako píšící ženy, ženy, které se věnovaly literární činnosti. Umělecká kvalita jejich děl je věc jiná.

⁷² Táž, *Studie o české próze na přelomu století*, Ústí nad Labem 1993, s. 65.

⁷³ Zde bych chtěla připomenout především Boženu Němcovou (1820 – 1862), největší českou spisovatelku.

Tyto ženy musely překonávat nejednu překážku. Muži navazovali ve své literární činnosti na dlouholetou tradici, ale ženy neměly na kom stavět. Přesto se v 19. století objevilo tolik umělecky nadaných žen. Ony však musely dohnat ten handicap, který je dělil od mužů, musely překonávat nedostatek sebedůvěry a nepochopení od společnosti. Musely bourat předsudky a začít pracovat od nuly, není se tedy čemu divit, že „...na rozhodující krok, který je dělil od skutečné velikosti, pak většinou už neměly dost sil.“⁷⁴ Musíme si přiznat, že mnohé z nich zapadly, a i když byly ve své době velice výraznými postavami, dnes o nich již nikdo neví. Mnohá z jejich děl podléhala dobové konvenci a dnešnímu čtenáři již nic neřeknou. Ve své době ale jejich názory na postavení žen ve společnosti byly v mnohém ohledu revoluční a vývoj společnosti posunuly o kus dál.

Ženy se potřebovaly především vyrovnat s realitou života. Zatímco muži si v literatuře mohli dovolit polemizovat o smyslu života, ženy řešily tradičnější otázky. Především se snažily vyřešit otázku postavení k muži. Ve svých dílech ve své většině kritizovaly dvojí morálku, tedy předmanželský sexuální život mužů, který byl tolerován, a žen, kde byl zapovězen. Tato sexuální nezkušenost u žen často vedla k nedorozuměním a krizím v manželském životě. Snažily se vyrovnat i se sebou samými. Odmala byly vychovávány jako sexuální symboly, které mají sloužit k uspokojení mužů, proto se snažily vyrovnat se i s vlastním tělem, snažily si najít úctu k sobě samým a pozvednout se na vyšší stupeň než na jakém stály v očích mužů. Vadilo jim, že je ve společnosti jinak pohlíženo na ženu a jinak na muže. Ve své podstatě ale nebyly nikdy útočné a agresivní. Výjimku zde tvoří literární činnost Boženy Vikové – Kunětické, která proti mužům ve svých dílech vystupovala velice ostře. Což je ovšem velice zvláštní, protože ona jako jedná z mála žila ve šťastném manželství.

U českých spisovatelek bychom našli mnoho pozitivních rysů, ale jeden z nich je nejvýraznější. Jak sám řekl Jan Neruda, nejvýznačnějším rysem českých spisovatelek je, že „...žádná z nich nepsala z dlouhé chvíle, z moderní umíněnosti, jak činí dámy jinde.“⁷⁵ To bylo velkým kladem českých spisovatelek a na jejich díle

⁷⁴ Dobrava MOLDANOVÁ, c. d., s. 65.

⁷⁵ Jan NERUDA, *Podobizny III.*, 1885 – 1888, Praha 1954, s. 267 – 268.

je to znát. Ony psaly proto, aby připravily ženám příhodné podmínky k uplatnění svých práv. K tomu, aby je podpořily v jejich úsilí a jejich snech. Není tedy divu, že mnohé z nich nezapadly a své čtenářstvo, i když už jenom sporadicky, si našly i dnes.

Ke konci 19. století nebyly ženy ovlivňovány pouze domácím prostředím. Konec devatenáctého století se nese ve znamení prudkých změn a jednou z nich je i jiný pohled na tzv. „ženskou otázku“. Emancipační hnutí nejenom u nás, ale i jinde v Evropě bylo ovlivněno krásnou literaturou, ta se ze začátku pro mnohé z žen stala i jediným prostředkem k jakémusi sebevzdělání. Výrazným dílem bylo „Poddanství žen“ od J. S. Milla. On jako jeden z prvních přišel s tezí o nerovnoprávném postavení žen ve společnosti. Dalšími průkopníky z řad mužů na tomto poli byli např. Bjorn Bjørnsen, Henrik Ibsen a August Strindberg. V Čechách však vyvolala velký rozruch především Tolstého „Kreutzerova sonáta“. Tato kniha byla mnohými odsuzována a odmítána. Eliška Krásnohorská ji spolu s „Madame Bovaryovou“ považovala za jednu z nejnemravnějších knih, protože je v ní láska k dítěti vykreslena jako něco zvířecího. Ve své době to byla rozhodně revoluční a netradiční myšlenka, obzvláště s přihlédnutím k tomu, že pro mnohé ženy v 19. století bylo mateřství jediným světlým bodem v jejich životě. Začaly se bořit vžité iluze a konvence. Pro ženy nebylo na prvním místě důležité manželství a mateřství ale vzdělání a rovnoprávné postavení ve společnosti.⁷⁶ Začal se měnit pohled na postavení ženy a muže. Ženy přestaly být pasivními trpitelkami.

3. 1. VSTUP DO LITERATURY

Viková - Kunětická, na počátku kariéry ještě Novotná, začala podle svých slov psát již zhruba ve dvanácti letech. Byla dívkou velice vnímavou a zvědavou a měla i dobře vyvinutý pozorovatelský talent. Její prvotiny se ale vyznačují silnou naivitou a konvenčností a i ona sama je v pozdějších letech hodnotila spíše s úsměvem na tváři: „*Když mně bylo 15 let, napsala jsem první román, který jsem*

⁷⁶ V tomto ohledu byla Božena Viková – Kunětická výrazně antifeministická a proto si také nerozuměla s emancipačním hnutím v Čechách.

považovala za velmi dobrý, ačkoliv už rok nato nemohla jsem jej čísti, aniž bych se nestyděla, že jsem něco tak hrozného mohla v mysli chovat. Psala jsem tenkrát všecko: dramata, povídky, romány, pohádky, co kdo chtěl a čeho si přál.“⁷⁷

Když se začala literaturou zabývat veřejně a začala vydávat své povídky v časopisech, přijala pseudonym Kunětická, z lásky ke svému rodnému kraji a podle Kunětické hory, kterou v mládí velice ráda navštěvovala. Po svatbě se potom psala Božena Viková – Kunětická. Kunětická měla nesporně literární talent. Její první povídky z osmdesátých let se vyznačují ironií a karikaturou drobných lidiček žijících ve městě i na venkově. Její ironie občas zabíhá až do sarkasmu, ale celé její dílo je obestřeno zbytečnou naivitou. Ve svém počátečním literárním období, tedy zhruba do poloviny osmdesátých let, si ještě příliš nelámala hlavu s psychologickým prokreslením postav nebo s náročnější výstavbou děje. Své postavy pouze karikovala a ironizovala, ale přesto všechno se dá i dnes v některých jejích povídkách najít příjemný humor.⁷⁸

Psát začala sama od sebe, i když v jejích počátcích jí velice pomohli Jan Neruda a J. L. Turnovský. Zvláště Neruda její literární kariéru bedlivě sledoval. Kunětická psala především do Lumíru, Světozoru a Květů, ale i jiných zábavných časopisů. Svou literární dráhu začala drobnými kresbami, povídkami a novelkami.⁷⁹ Po několikerých literárních pokusech nastal zlom v její kariéře roku 1887, kdy napsala „Vdovu po chirurgovi“. Tato povídka znamenala velikou změnu v jejím dosavadním nazírání na svět. Již se zde začíná projevovat psychologické prokreslení postav a v této povídce Kunětická také „rozdala svým postavám do budoucna karty“. I když zde ještě nevystupuje tak ostře proti mužskému pokolení, přesto se zde začíná žena objevovat jako ta silnější, jako spasitelka mužova. Ve stručnosti děj pojednává o tom, že mladý chirurg zkazí operaci jednomu muži a na celý zbytek života mu znetvoří tvář. Muž, do té doby významný a obletovaný mladík, se najednou musí stáhnout do ústraní a musí pohřbít svůj dosavadní život. Chirurg spáchá sebevraždu a jeho mladá vdova jede na venkov na zotavenou, kde se s mužem se znetvořenou

⁷⁷ Jan NERUDA, c. d., s. 269.

⁷⁸ Do poloviny 80. let napsala např. povídky jako „Bláznivý Numero“, „Holubi“, „Melocactus“, „Nosarius“ nebo „Kanárek“. Tyto povídky psala především do Světozoru a Lumíru.

⁷⁹ Její první novelka „Právě včas“ vyšla roku 1882.

tváří seznámí. Setkávají se celkem pravidelně a žena se do muže zamiluje, tedy povídka končí happyendem. Tato povídka vyvolala veliký rozruch a oslovila zejména Jana Neruda. Ten Kunětickou pobídl k další práci a doufal, že jednou napíše i román. To se později vyplnilo. Kunětická opravdu později napsala romány, jimiž se alespoň na určitou dobu zapsala do historie. Již roku 1888 o ní Neruda napsal: *„Mezi dorostem ozývá se často a zvučně jméno Boženy Vikové – Kunětické. Činnost její kvete u veřejnosti teprve po několik málo let, spisovatelka ta mladá ještě nedozrála na plný tvůrčí klid a tedy také na díla velekrásná; ale lze již nyní vidět, že jméno její náležitosti bude tedy mezi ta ‚jména nezapomínaná‘. Ještě v duchu jejím všechno vře a kypí, duch ten však je duch rozhodně bohatý.“*⁸⁰ Kritika je to velice lichotivá. Dlužno ovšem podotknout, že jiní kritici k ní nebudou v budoucnu tak schovívaví jako byl Neruda. Velkého odpůrce nalezne zejména v osobě F. X. Šaldy⁸¹, se kterým si nikdy neporozumí. Rozhodně nehodlám snižovat literární význam Boženy Vikové – Kunětické, ani kritické schopnosti Jana Nerudy, ale pozitivní hodnocení Nerudy pramení pravděpodobně z toho, že v této době, kdy Kunětická začala psát, její literární činnost zcela odpovídala dobové konvenci a tomu, co čtenáři a zejména čtenářky žádali. Ke konci století, kdy se doba změní a zejména s nástupem moderny v letech devadesátých, budou její povídky vyznívat již trochu zastarale. Po celou svou literární kariéru jela ve svých vyježděných kolejích. Bohužel ale ve svých dalších dílech ztrácela pomalu svůj osobitý humor a vtip. Stávala se stále útočnější a v některých ohledech až zaslepenou a bezohlednou. To je ale ještě daleká budoucnost. Vedle „Vdovy po chirurgovi“ vyvolaly velký zájem čtenářstva i další povídky, které se řadí k těm dobrým v jejím literárním díle, a to povídka „Justyna Holdanová“, kterou vydala roku 1888 ve Světozoru a povídka „Desatero“, která vyšla roku 1890 tamtéž.

Jednoduše řečeno, hlavním tématem všech děl Kunětické, ať už se jedná o povídky, romány či divadelní hry je téma ženy. Žena je hlavní hrdinkou i v jejích povídkách. Zobrazuje ji v nejrůznějších podobách. Jako rozpustilé mládí, vášnivě dospívání nebo moudré stáří. Do vínku svým hrdinkám dala ale i slabosti, zlobu,

⁸⁰ Jan NERUDA, c. d., s. 268.

⁸¹ František Xaver Šalda (1867 – 1937), literární kritik a spisovatel, vůdčí osobnost 90. let 19. století.

závist a intrikánství. Jestliže však byly její povídky rozpustilé a ironické, její pozdější tvorba, zejména románová, je ve vztahu muže a ženy striktní. Muž dostává podřadnou roli svůdníka a zbabělce, který neobstojí v morálně vypjatém okamžiku a ženu zradí. „*Příběhy žen a dívek v románech Boženy Vikové – Kunětické jsou postaveny na střetnutí dívčí naivity s mužskou vypočítavostí a citovou vyprahlostí.*“⁸² Nutno ale podotknout, že ve své románové tvorbě nedává Kunětická svým mužským hrdinům žádnou šanci a v hodnocení svých postav není objektivní. Přesto všechno ale byli někteří přesvědčeni o tom, že ona jediná „...*nejostřeji a nejpokrokověji vymezila poměr ženy k muži...*“⁸³ V její povídkové tvorbě se ale ještě její radikální názory na poměr mezi mužem a ženou neobjevily. Obdiv si vysloužila i od svého dlouholetého přítele, s kterým se ale bohužel později za nepříjemných okolností rozešla, J. S. Machara. Ten o ní napsal: „*Žena ta jest poetkou vyvolenou a požehnanou. Jako zlatotkaný královský plášť pokrývá poesie její boje, její tendence, dává hudbu jejímu hlasu, jímž jménem všech žen mluví o postavení a utrpení ženy, dává nehynoucí barvu jejím melancholickým obrazům života, dává celé tvorbě její posvěcení a nesmrtelnost...*“⁸⁴ I když mezi nimi v pozdějších letech došlo k velikému nedorozumění, Machar Kunětickou jako literátku velice obdivovala a podporoval ji zejména v době, kdy pracovala na svém románu „Pán“

Jak jsem již zmínila, před svatbou zhruba tři měsíce, pobývala v Pasekách nad Jizerou. Zde také sbírala materiál pro své povídky. Venkovský lid jí velice učaroval. Ne nadarmo byly jejími velikými vzory, vedle Nerudy, zejména Božena Němcová a Karolína Světlá. Ve svých povídkách z venkovského prostředí seznamuje své čtenáře nejenom s krásou venkova, ale i s jeho bídou.⁸⁵ Svou inspiraci hledala i v zahraničí, zejména v ruské literatuře, i když zájem o ni u mnohých literátů podléhal především dobové konvenci. Nic to ale neubírá na skutečnosti, že ruskou literaturu opravdu obdivovala, a považovala ji za jednu z nejlepších.

⁸² Dobrava MOLDANOVÁ, c. d., s. 78.

⁸³ Josef LAICHTER, *Uměním k životu*, Praha 1919, s. 178.

⁸⁴ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy proslovů.

⁸⁵ Typickým příkladem je povídka „Husy“, napsaná roku 1891, kde vykresluje chudobu ženy žijící na venkově. Jejím jediným bohatstvím jsou husy, které se jí ale v nejkritičtější době jejího života ztratí. Doma má těžce nemocnou vnučku, ale musí jít a vykoupit své husy, které jí obec zavřela, protože škodily na cizím pozemku. Vnučka jí mezitím doma zemře.

Osmdesátá a devadesátá léta se nesou ve znamení její povídkové činnosti. Troufám si tvrdit, že i když později napsala významné romány, žánr povídek jí byl nejbližší. Její drobnokresby zřetelně odpovídají době. Psychologické prokreslení postav není tak dokonalé, ale díla jsou to vtipná a ironická. Klasickým příkladem je její povídka „Staří mládenci“, kde zesměšňuje staromládenecký stav.⁸⁶

Do jejího druhého spisovatelského období, které se vyznačuje již složitějšími psychologickými charakteristikami osob a náročnějším vyprávěcím stylem, spadá kromě již zmiňovaných „Starých mláďenců“ a „Vdovy po chirurgovi“ například ještě „Zbožňovaná žena“, která byla vydaná roku 1892 ve Světozoru a řada dalších.⁸⁷

Mnoho autorů se v 19. století věnovalo povídkové činnosti. Někteří u své povídkové činnosti zůstali, jiní ji opustili. Kunětická se později vrhla na románovou a divadelní tvorbu. Soubor jejích povídek však vycházel až do dvacátých let 20. století.⁸⁸ Nejsilnější byla podle mého názoru v oblasti ironie a sarkasmu. Vedle humoristických povídek napsala v pozdějších letech i komediální divadelní hry a právě ty si získaly u obecnosti největšího úspěchu, i když v době jejich vzniku se ozývaly názory, že se chtěla těmito hrami, po některých svých divadelních prohrách, obecnosti zavděčit a tak na čas slevila ze svých dramatických nároků.⁸⁹ Důkazem úspěšnosti její povídkové tvorby je však i ta skutečnost, že mnohé z nich byly přeloženy do mnoha cizích jazyků, jako například do chorvatštiny, ruštiny nebo polštiny.

⁸⁶ V souvislosti s touto povídkou se můžeme setkat s teorií, že vzory pro staré mládence v povídce byli její dva dávní ctitelé a to Jan Mazánek a Jiří Guth – Jarkovský, kteří byli oba v této době ještě svobodní. Povídka byla napsaná roku 1891 a byla otištěna v „Lumíru“.

⁸⁷ V devadesátých letech, kdy se věnovala již románové tvorbě, napsala řadu povídek, jako např. „Pantáta Šimon“, který byl věnovaný jejímu otci, dále pak „Políčko“, drobnokresba z venkovského prostředí, „Babka“, „Kapitál paní Zuzejkové“ nebo „Po všem“.

⁸⁸ Roku 1887 vyšly „Povídky“; 1888 „Drobné povídky“; 1890 „Čtyři povídky“; 1892 „Po svatbě“; 1893 „Nové povídky“; 1894 „Idylly“; 1899 „Silhouetty mužů“; 1901 „Staří mládenci a jiné povídky“ a roku 1920 „Před lety“.

⁸⁹ Srovnej: Petra ŠTĚPÁNKOVÁ, *Hilar křísí zneuznané Lidi. Dramatická tvorba Boženy Vikové Kunětické na naší první scéně*, Divadelní revue 2, 2007.

3. 2. ROMÁNOVÁ TVORBA

Od poloviny devadesátých let, částečně na popud Jana Nerudy, se Kunětická začíná ve své literatuře zabývat složitějšími tématy. Právě svými romány se zapsala do povědomí čtenářů a zejména čtenářek. Snažila se ve svých dílech objasnit prostor, který by žena měla ve společnosti zaujímat. Hledala pro ni místo, ne podřadné, naopak jí plně vyhovující. Toto místo našla vedle dítěte. Mateřství pro ni bylo velikým darem a proto se toto téma rozhodla rozřešit i v literatuře. Začala klást na dobu velice odvážné otázky. Hledala odpovědi především pro otázku postavení svobodné matky a otázku dvojí morálky. To byla dvě nejpálčivější témata doby. Devadesátá léta jsou v literatuře jistým fenoménem, a to nejenom proto, že roku 1895 vyšel Manifest moderny a literatura se tak vydala jiným směrem. Dá se říci, že v této době se začala bořit určitá tabu. Ženy získaly přístup ke vzdělání, začínají bojovat za svá politická práva a pomalu se dostávají na úroveň mužů.

Existovala spousta témat, o kterých se nesmělo nebo nemohlo mluvit. Klasickým příkladem je téma dvojí morálky. U muže byla předmanželská sexuální zkušenost, a nejenom ta předmanželská, ale i mimomanželská, tolerovaná, někdy dokonce i doporučená, kdežto u dívek byla zapovězená. S tímto problémem se Kunětická vyrovnává ve svém románu „Pán“, ke kterému se ještě dostanu. Téma tzv. „volného mateřství“ bylo také výrazným tématem v její románové tvorbě. Tento námět se objevuje v románu „Medřická“. Tím, že prosazovala na prvním místě mateřství, se ale pro mnohé z žen z emancipačního hnutí stala silně antifeministickou, což ona s klidným srdcem kvitovala. Nikdy se za feministku nepovažovala, chtěla ale bránit práva ženy – matky. „*Dle ní emancipace spočívá v tom, aby se žena nemusila opírat o muže, aby se mohla zcela samostatně žít. Ženy samostatně se živící, nemající mužů, to jsou podle ní ty emancipované.*“⁹⁰ Jako červená nit se táhla všemi jejími románovými díly touha po svobodné ženě bez ohledu na to, zda je matkou svobodnou nebo vdanou. Podle ní má být v ženě na prvním místě respektována matka bez ohledu na to, kdo ji matkou učinil. Kunětická přejímala teze, že početím dítěte funkce muže končí, protože jeho nízké pudy ho

⁹⁰ Josef LAICHTER, c. d., s. 203.

stejně nedovedou k ničemu ušlechtilému. Podle názoru Boženy Vikové – Kunětické žena muže k životu nepotřebovala. Nebyl pro ni důležitý. Podle ní jsou „...*dva druhy žen, ...Jeden jest schopen samostatného života, jsa k tomu buď veden, buď puzen duševními silami a schopnostmi, a druhý – dosud většina v ženském světě, snad tradicemi odchován, snad skutečně slabší, potřebuje životní opory. Nebylo by správně, aby při nárocích a oprávněném rozmachu jedněch byly druhé s sebou vlečeny. Pro ty jest manželství jediný správný útulek, kde jest zabezpečena činnost jejich ducha a jejich požadavkům úplně vyhovující. Avšak pro ženy samostatné, jež nepotřebují mužské opory a štítu jest nutna úplná svoboda a všechna práva bez jakýchkoliv podmínek. Nic polovičatého a neúplného.*“⁹¹ Otázkou tedy zůstává, proč ona sama se vdávala. Aniž snad sama tušila svými názory se řadila mezi ženy nesamostatné, které potřebují mužovu oporu. K mužům zaujímal velice svérázný postoj a přitom vedle sebe měla někoho, kdo ji celý život obdivoval a byl jí nebyvalou oporou. Její rodinný život nebyl vždy lehký, ale ve svém muži našla velikou oporu a povzbuzení i v těch nejtěžších životních peripetiích.

Postavení svobodných žen, a nejenom matek, bylo v habsburské monarchii velice složité. Nezřídka byly postaveny na pranýř a musely si projít nejedním opovržlivým pohledem. Tomu chtěla Kunětická zabránit. Chtěla, aby ženy byly především matkami, ale k tomu jim musela pomoci společnost, samy byly bezmocné. Podle ní byla žena samostatná, tedy samostatně se živící „...*sama o sobě celkem a musí být pro ni stanoveny docela jiné zákony společenské i mravní. Ona jest si úplně odpovědna za sebe. Společnost nemá práva její soukromý život podrobovati prohlídce, štvát ji, ubírat jí dechu a snižovat její sebevědomí.*“⁹² To byla na tuto dobu velice revoluční myšlenka.⁹³ Kunětická volala po ocenění ženy. Nechtěla, aby se ženy cítily ponižovány a ubíjeny nesmyslnými morálními předsudky. Žena měla stejná práva jako muž. Možná i proto ve svých dílech mnohokrát vystupovala proti církvi, protože díky ní se ženy dostaly do područí mužů, jako ty hříšné, které svedly muže. Byly po mnoho let od mužů ponižovány, nebyla jim připsána práva, na která měla nárok. Kunětická své názory

⁹¹ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Medřická*, Praha 1920, s. 6.

⁹² Tamtéž s. 6.

⁹³ Román „*Medřická*“ byl napsán roku 1897.

argumentovala zejména tím, že žena dává nový život, ona nese to břímě, ona musí projít tím porodem, který mnohdy končil smrtí rodičky a ona se o výchovu dětí stará a nikde „není vidět žádný vděk“.

Celé jedno desetiletí zaujímá v životě Kunětické její románová tvorba. Tuto cestu započala roku 1895 románem „Minulost“ a ukončila ji roku 1905 „Pánem“. Pokud se na tyto romány, ke kterým patří ještě „Medřická“ a „Vzpouora“, podíváme v celku, zjistíme, že „...autorka mateřství postupně stále více radikalizuje a sakralizuje jej v jeho tělesnosti.“⁹⁴ Hlavním tématem je tedy mateřství a postavení muže k ženě. Jestliže v její povídkové tvorbě toto téma není ještě tolik rozvinuté, v románové tvorbě stojí na prvním místě. Čím více se blížíme ke konci století, tím více se Kunětická radikalizuje. Její romány už se ale bohužel nevyznačují takovou lehkostí a ironickým vtípem jako její povídková činnost nebo i její divadelní hry, ale už zachází do jakéhosi patetického a mnohomluvného zoufání si svých hrdinek. Její romány jsou bohužel obestřeny jakýmsi patetickými vzdechy. Hlavní hrdinky ve své většině nehledají chybu v sobě, ale v muži, který je do jejich nevýhodného stavu dostal a tím se dostávají do patové situace.

Román „Minulost“ ve stručnosti pojednává o dvou sestřích, z nichž jedna se podvolí konvenci a druhá si jde svou vlastní cestou bez ohledu na názor společnosti. Ta, co se podvolila konvenci, je ale v pozdějších letech vystavena skutečnosti, kdy se setká se svým nemanželským dítětem a tváří v tvář této drsné realitě spáchá sebevraždu. V tomto jejím prvním románu jsou její hrdinky ještě pasivními trpitelkami. V pozdější její tvorbě se to změní. Zde se ještě ženy neprojeví jako ty pravé bojovnice, které si musí své postavení na slunci dobýt a udržet. Zároveň se ale již v tomto díle začíná projevovat nesourodé postavení ženy a muže. Zatímco v její povídkové tvorbě byly partnery, zde už začínají vystupovat jako protihráči. Žena a muž by měli tvořit rovnocenný pár. V díle Kunětické tomu tak není. V její tvorbě žena až nepřírozeně převyšuje muže, převyšuje ho morálně a muž se zde začíná jevit jako jakýsi ubožák, který není schopen morálně obstát.

⁹⁴ Libuše HECZKOVÁ, *Cesta světla? Matriarchát Boženy Vikové – Kunětické*, in: Petra HANÁKOVÁ, Libuše HECZKOVÁ, Eva KALIVODOVÁ (eds.), *V bludném kruhu. Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity*, Praha 2006, s. 42.

O dva roky později, tedy roku 1897, píše svůj nejslavnější román „Medřická“. Toto dílo pojednává o učitelce, která přes přísný zákaz celibátu naváže milostný poměr s mužem. Muž zde ale už začíná vystupovat jako „morální mrzák“ a v okamžiku, kdy dívka otěhotní ji opouští.⁹⁵ Tento román ve své době vyvolal veliký rozruch. Kunětická se opovážila zde veřejně přijít s názorem o „volném“ mateřství. Někde se můžeme setkat i s teorií, že v tomto románu prosazovala zavedení matriarchátu. V každém případě se zde stává tradičně hlavní hrdinkou opět žena. Muž zde má již ale určitou charakteristiku, i když nelichotivou. Je zde vykreslen jako svůdník, jako bezcharakterní chlap a slaboch. Když román čteme pozorněji zjistíme, že hlavní iniciativu zde Medřická opravdu přebírá. Její milenec hraje velice pasivní roli, ale zároveň na nás chování Medřické působí poněkud hystericky. Vypadá to, jakoby za každou cenu chtěla otěhotnět. I když je zrazována, stejně prosazuje svou. Nechápe, proč by se měli skrývat a scházet se tajně, což velice udivuje. Popisovaná je jako dívka velice inteligentní a proto nás její chování zaráží. Jakoby si nebyla vědoma všech důsledků, jakoby nechápala, co ji čeká. Medřická přichází učit na venkov a je ubytovaná v jedné rodině. Zde se tedy sblíží s jedním ze synů a otěhotní.⁹⁶ *„Medřická nechápe, proč by mladý muž nemohl trávit s ní večer v jejím pokoji, okázale dává najevo lidem, že jí nezáleží na běžných obcovacích pravidlech a na t. zv. lidském mínění, stačí jí, že je si sama před sebou čistá. Dobrá! Ale mladý muž, jež sotva poznala, již při druhé návštěvě ji líbá a objímá, ačkoli vlastně čekal jsi rozhovor dvou vzdělaných lidí, respektujících své povznesené mínění. Takto spisovatelka rázem kompromituje právo, jehož se dovolává.“*⁹⁷ Toto je podle mého názoru hlavní kámen úrazu. Kunětická chce svým hrdinkám přisoudit až nadpozemské vlastnosti. Musí být ušlechtilé, mravně silné a nebojácné. Jenomže člověk je tvor pudový. Kunětická nechává ve svých románech zaznít pudy, ale zároveň jimi popírá své dosavadní myšlenky a názory. Medřickou staví na piedestal před veřejností, ale za dveřmi její komůrky z ní dělá obyčejnou ženu. Omlouvá ji

⁹⁵ V tomto díle Kunětická bojovala za zrušení celibátu. Učitelky jím byly vázány až do roku 1919. Pokud by se některá z nich do té doby chtěla provdat, musela by své povolání opustit. Vzhledem k tomu, že Kunětická stavěla mateřství u žen nad vše ostatní, tento systém se jí vůči ženám zdál velice nespravedlivý.

⁹⁶ Kunětická zde pravděpodobně čerpala z vlastní zkušenosti, kdy před svatbou pobývala zhruba tři měsíce v Pasekách nad Jizerou a byla ubytovaná spolu s mladou učitelkou na statku tamějšího starosty.

⁹⁷ Josef LAICHTER, c. d., s. 206.

pouze tím, že podlehla muži – svůdci. Jenomže při čtení románu se nám všechny výjevy odehrávající se ve světničce Medřické, zdají jako ze sna. Podle mého názoru je u Kunětické hlavním problémem v nazírání postav to, že není schopna je soudit. Její hrdinky se dokážou pouze litovat. Omlouvají sebe tím, že podlehly bezcharakternímu muži a tak potom celé dílo vyznívá nepřirozeně a pateticky. Jsou sice ochotny nést následky za své „hříšné“ chování, ale jenom proto, aby veřejnosti ukázaly, že jsou mravně silné, nebojácné a charakternější než muž. Kunětická bývá velice často srovnávaná s jinou literátkou přelomu století, a to s Růženou Svobodovou. Jejich vzájemnému vztahu budu věnovat samostatnou kapitolu, protože jejich poměr byl velice zajímavý. Zde bych chtěla tedy pouze zdůraznit, že hrdinky v dílech Svobodové jsou schopny samy sebe kriticky zhodnotit. Často příčinu svého pádu hledají samy v sobě a s realitou se tak snáze vyrovnají a tato sebekritika je posune dál. Toho hrdinky Kunětické schopny nejsou.

Romány Kunětické čtenářovi hodně otevírají nitro hlavních hrdinů, tedy žen. Setkáme se s mnohastránkovými vnitřními monology, které nám mají osvětlit hrdinčino chování. Dlužno ale podotknout, že je to čtení někdy únavné a děj nikam neposouvá. Dílo tak vyznívá pateticky, nepřirozeně, jakoby hlavními hrdiny ani nebyli lidé, jakoby nebyli ani živí.

Její romány, a není to případ pouze těchto dvou zmiňovaných, působí na čtenáře spíše jako jakási mravouka než jako beletrie, či chceme – li krásná literatura. Krásná proto, že člověka vnitřně obohacuje, poskytuje mu zábavu i poučení. Romány Kunětické ale pod tímto soudem vyznívají poněkud plytce, dnešnímu čtenáři už nic neřeknou, i když se v nich na dobu vzniku skrývají opravdu revoluční myšlenky, a proto je plně pravdivá teze, že Kunětická je „...*spíše reformátorkou než umělkyní*.“⁹⁸

Dalším jejím významným románem byla roku 1901 napsaná „Vzpouře“. Již jsem zde naznačila, že romány Kunětické se postupem času stále více radikalizovaly. Jestliže v „Medřické“ byla Kunětická ještě umírněná a román zakončila rozhodnutím učitelky ponechat si dítě a opustit muže, v tomto románu, tedy ve „Vzpouře“, staví dítě a muže proti sobě. Ne náhodou se taky mottem tohoto románu stál citát, který

⁹⁸ Pavla BUZKOVÁ, c. d., s. 218.

jsem použila do záhlaví této kapitoly, tedy: „*Vše jest iluzí, jen fyzická bolest jest pravdou.*“ Na tomto románu Kunětická pracovala tři roky a dá se říci, že do něho vložila kus svého života. Děj pojednává o dívce, která se na nátlak muže vzdá svého dítě, později ale pochopí, že udělala chybu, muže opouští a vrací se ke svému dítěti. Fyzická láska k muži zde tedy nejprve zvítězila nad láskou mateřskou, ale poté dítě nad mužem vítězí. Tak jako v „Medfické“, tak i ve „Vzpouře“ „...*podstoupila básnířka zápas s mužem, v němž vždy jakousi nadpřirozenou silou svého mohutně se rozrůstajícího zjemnělého organismu zvítězilo její ženství.*“⁹⁹ Vzhledem k tomu, že tato charakteristika vyšla v roce 1913 v ženském časopise, je jistě poplatná dobovému vkusu. Charakteristika je jistě ovlivněna i tím, že Kunětická rok předtím vyhrála poslanecký mandát do zemského sněmu. Ale v jednom má autor pravdu, hrdinky Boženy Vikové - Kunětické vždy a všude nad mužem vítězily.

Pro samotnou Kunětickou stálo napsání této knihy mnoho sil už proto, že sama řekla, že je to „...*nejbolestnější kniha mého srdce.*“¹⁰⁰ Podle některých kritiků a literárních teoretiků je feminismus Boženy Vikové – Kunětické reakcí na úpadek evropského ducha. Což je ovšem otázka. Podle mého názoru je její feminismus, ač ona sama by své názory nikdy takto necharakterizovala, spíše reakcí na úpadek mužů. Především na úpadek v jejích vlastních očích. Je otázkou, proč si mužů nevážila. Ve svém životě měla jediného opravdového přítele, muže, J. S. Machara. Že jejich přátelství zhruba po deseti letech skončilo, byla její vina. Její výbušná povaha a zaslepenost, které ji zavedly na zcestí, zničily jediné opravdové přátelství, které ve svém životě měla. Podle mého názoru neměla důvod být k mužům nevráživá, obzvláště když oni k ní byli mnohdy velice shovívaví a vstřícní. Zhruba deset let se přátelila s Macharem, jejich vztah ještě rozeberu, zde bych ho chtěla představit z hlediska spisovatele - kolegy. Kunětická s Macharem, kromě soukromých záležitostí, rozebírala i literaturu. U ní v pozůstalosti jsem našla přes dvě stě dopisů, u Machara byla žeň lepší, je jich zde zhruba šest set. Když se rozešli, požadovala Kunětická navrácení svých dopisů, nebo jejich zničení. Machar ale ani jedno neudělal, díky němu se tak můžeme dokonale ponořit do nitra literátky Boženy

⁹⁹ *Ženský svět XVII*, 20. září 1913, s. 214.

¹⁰⁰ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Žena v mých pracích*, in: *Vyznání. Řeči a studie B. Vikové – Kunětické*, Praha 1919, s. 166.

Vikové – Kunětické. Dlužno podotknout, že v dopisech se chová úplně stejně jako její hrdinky v románech – patetická až k uzoufání. Téměř ve všech dopisech si na někoho stěžuje. Mimo soukromý život v dopisech řešili i svá literární díla. Můžeme tak nahlédnout do kuchyně Kunětické, zejména v době, kdy vznikal její poslední román „Pán“. V Macharových dopisech ale nalezneme i ozvuky na „Vzpouřu“. Machar v dopise z roku 1901 píše: *„Měl jsem zpočátku při čtení, když se realita románu začala vynášet do jakési hymnické perspektivy, jisté pochybnosti – ale čest Vašemu umění! Ta hymnická perspektiva je jedině možným vzduchem a prostorem, kde mohou Vaše dvě abstrakta, muž a žena, žít svou dramu. Dávno jsem neměl z knihy tak silného dojmu.“*¹⁰¹ Zde bych chtěla zmínit, že Machar si Kunětické velice vážil, považoval ji za velikou literátku, pomalu nástupnici Boženy Němcové, a i ona sama se stylizovala do role její nástupkyně. Macharovi se na dopisy podepisovala jako „Vaše paní Božena“. Němcovou také velice obdivovala, ale bohužel pro ni, nebyla takovou literátkou, jakou by chtěla být. Podle Šaldy byla Němcová naše největší literátka a to právě proto, že *„...byla nejvíce ženou, ženským srdcem, pramenem něhy a síly.“*¹⁰² To je přesně to, co Kunětické chybělo k tomu, aby se Němcové, a nejenom jí, alespoň trochu přiblížila. V jejích dílech je patrný zejména vliv Karoliny Světlé, protože v jejích rukou se na rozdíl od Němcové stává literatura *„...bojovným prostředkem, propagačním nástrojem.“*¹⁰³ A tyto tendence se projevují i v dílech Boženy Vikové – Kunětické. Literaturu používala k boji a proto se z ní postupem času vytrácí to krásné, co dělá beletrii beletrií.

Ale zpět k jejím románům. Do předmluvy románu „Vzpouřa“ Kunětická napsala: *„Všecky otázky společenské i duševní, vyvolané postupem vývoje mužstva, jsou prodchnuty jeho duchem, neboť my ženy pokládaly jsme je za otázky lidstva bez zřetele ke své vlastní jsoucnosti. Nemůže se naprosto říci, že bychom se byly dosud samostatně vyvíjely vedle muže. Šly jsme pouze cestou, kterou muž svými silami, svým rozumem i svým egoismem nám razil. Jeho hesla přijímaly jsme za svá v pojmu pokroku celého lidstva. Žily jsme odleskem jeho snah a jeho chtění. Moderní muž*

¹⁰¹ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, dopis od J. S. Machara z 25. 3. 1901, korespondence přijatá.

¹⁰² F. X. ŠALDA, *Slovičko o ženském umění*, in: F. X. ŠALDA, *Kritické projevy 6., 1905 – 1907*, Praha 1951, s. 181.

¹⁰³ Tamtéž, s. 182.

dospěl dnes k vrcholu svého vnitřního a společenského vývoje. Hlásá individualism a uplatnění své sebelásky pod heslem theoretického anarchismu. Jako věštec stojí nad novými staletími, vítěz nade vším minulým i příštím, neboť jest sám, svoboden a úplně nezávislý. U jeho nohou leží společenské řády, odvěké tradice, rodina, desatero, přátelství – stojí sám na prestolu svého vítězství, k němuž se propracoval tisíciletími, v kterých vládl a myslil. Žena, postupujíc za ním neschůdnou cestou jeho vývoje, ocituje se zároveň s ním na vrcholu jeho kultury a dosaženého cíle. Totiž žena, která zároveň s ním předešla věky, aby zasíla nové ideje. Já!“¹⁰⁴ Tato poněkud dlouhá citace byla nutná z toho důvodu, abych ukázala myšlenkový proces Kunětické. V jednom má pravdu, ženy byly dlouhá léta znevýhodňovány, měly podřadné postavení a pokud chtěly něčeho dosáhnout, musely začínat od nuly. Měly ztíženou pozici a vypracovat se na úroveň mužů bylo velice těžké. Zatímco ale některé literátky sice bojovaly za rovnoprávné postavení žen, přece jenom si byly vědomy toho, že se sice na úroveň mužů dostat mohou, ale přece jenom budou o stupínek pod ním, kdežto Kunětická ve své tezi a vidině došla mnohem dále. Věřila, že ženy svými schopnostmi muže mohou předběhnout a zatlačit do pozadí. Podle jejího názoru budou ženy vždy morálně silnější než muži, protože „muž umí pouze brát, ale neumí nic dát“. Již v románu „Vzpouza“ se tato myšlenka začíná projevovat a to v okamžiku, kdy hlavní hrdinka opouští muže a vrací se k dítěti. Tímto svým chováním nad ním zvítězila, protože ukázala, že je morálně silnější a je schopna nést za své chování následky, kdežto on ne. Ano, ženy v jejích románech vždy vítězí. To, že pro Kunětickou byla její literární činnost jakýmsi osvětovým posláním za účelem zlepšení mezilidských vztahů, dokazuje i dopis zaslaný Macharovi¹⁰⁵, ve kterém píše, že svou literární činnost nepovažuje „...jen za zábavu, anebo psychologickou nutnost, ale za prostředek k životu samostatnému a svobodnému.“

¹⁰⁶ Její literární tvorbě ale bohužel tento postoj ubírá na kráse. Možná proto jsou její povídky v tomto ohledu čtivější, i když na dnešního čtenáře mohou působit naivně.

¹⁰⁴ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Vzpouza*, Praha 1921, s. 7.

¹⁰⁵ Bohužel většina dopisů poslaných Macharovi je nedatovaných, takže je těžké určit, z kterého roku jsou. U některých se dá datace odhadnout z dobových souvislostí, ale u většiny je obsah dopisů nejasný a není v nich žádný záchytný bod.

¹⁰⁶ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové - Kunětické, korespondence přijatá.

To, co v předešlých románech pouze naznačovala, vyvrcholilo v jejím posledním románu „Pán“, který vyšel roku 1905. Uzavírá se tak její románové kvarteto. V tomto díle dává Kunětická mužům nejvíc „na frak“. Zatímco se v předešlých dílech snažila muže alespoň částečně charakterově vykreslit, nebo jim dát v románovém ději trochu prostoru, zde se pro ni muž stává pouze „Pánem“. Bez citů, bez emocí. Kritizuje zde i výchovu dívek, které vlastně nejsou připraveny na život, jsou v podstatě vychovávány jenom k tomu, aby mužům sloužily pouze jako sexuální objekt. I jejich mateřství je chápáno jako služba muži, který čeká na narození – a to je důležité – syna. Výjimečný je tento román také z toho důvodu, že je psán v ich – formě. To znamená, že celou situaci sledujeme pomocí vnitřních pocitů hlavní hrdinky. Kunětická v tomto díle kritizuje především pokrytecké chování celé tehdejší společnosti. Kritizuje tu skutečnost, že mužům jsou předmanželské sexuální výstřelky povoleny a někdy dokonce i doporučeny k tomu, aby do manželství přišli zkušení, kdežto dívkám je to zapovězeno. Naopak žena, která by do manželství nevstoupila jako panna, by si vysloužila opovržení celé společnosti. Tato situace ale vedla v manželském životě dívek k mnohým tragédiím, tím, že dívka byla nezkušená, vcházela do manželství často s mnohými ideály a v praktickém životě ji pak čekalo tvrdé vystřízlivění, které mnohdy vedlo k naprostému odcizení se mezi manželi. Hlavní hrdinka románu „Pán“ vstupovala do manželství také s mnohými ideály. Věděla, že si za manžela bere muže hříšného, ale věřila, že ho svou láskou spasí. Nepovedlo se jí to. Cesta hlavní hrdinky Zdeňky se stává velmi tragickou. *„Svoboda je vykoupena šílenstvím, které je výsledkem zcela různorodého chování muže a ženy v manželství. To, že si ji muž přivlastňuje, aniž by sám nabídl sebe sama, vede k rozvrácení psýchy ženy, k nenávisti k tělu a absolutnímu odcizení, které se prohlubuje tím, že manžel vidí v mateřství jen nástroj ke zplození syna – pokračování sebe sama. Muž je svým způsobem přesně opakem toho, čím se jeví být, tedy duchovností a racionalitou. Je vlečen sexualitou, která je neukojitelná, a jeho hlavním pudem je ženu vlastnit. Stejně je majetnická jeho touha po dítěti.“*¹⁰⁷ Roku 1910 spojila Kunětická celou trilogii, tedy romány „Medřická“, „Vzpoura“ a „Pán“, pod jeden název a to „K světlu“. Pokud si všechny tyto tři

¹⁰⁷ Libuše HECZKOVÁ, c. d., s. 47.

romány projdeme, tak zjistíme jak se postupně její názor na muže vyhrocuje a radikalizuje. Je čím dále tím více útočnější. Její mužští hrdinové nejsou záměrně příliš hluboce charakterizovaní, jsou pouze zběžně načrtnuti. Jejich hlavním úkolem v dílech Boženy Vikové – Kunětické je pouze narušit ženin klid, vnést do jejího života zmatek a nechat ji jednat. Díky korespondenci s Macharem máme mnoho dokladů o tom, jak román „Pán“ vznikl. Dlužno podotknout, že nijak lehce. Kunětická si s ním dlouho nevěděla rady a neuměla ho správně zachytit. S Macharem často konzultovala jednotlivé pasáže díla a byla mu vděčná za připomínky. „*A prosím Vás pro boha napište mi hned (podtrhla Kunětická – pozn. H. Ž.) co jste říkal tomu poslednímu pokračování Pána. Jsem už tím pološilená. Nevím, co píšu, nevím jaké to je a čísti se to v Květech bojím. Co říkáte, co říkáte?!“¹⁰⁸ Kunětická měla k Macharovi velikou důvěru. Je otázkou, co je spojovalo, a proč ji Machar v prvních letech přátelství tolik obdivoval. Pravděpodobně to byl veliký zájem o rovnoprávné postavení žen, protože Machar byl v tomto ohledu veliký feminist a za ženy velmi bojoval. Možná ho díla Kunětické v prvních letech i fascinovala svou útočností a radikalismem. Roku 1903 mu píše: „...*Pán? Nepíšu vůbec. Nemohu. Za žádnou cenu nemohu. Byla by to práce ne řemeslná ale nádenická. Počkám trpělivě na probuzení své duše a na nutnost (podtrhla Kunětická – pozn. H. Ž.) psát, ne nutnost zevní, ale vnitřní. Nu, a nebudu – li hotova, nebudu.“¹⁰⁹ Machar ji v práci velice povzbuzoval, ale román vyšlý roku 1905 nebyl kritikou příliš příznivě přijat. Zatímco román „Medfická“ vzbudil svou radikálností a novým pohledem na téma svobodné matky veliký rozruch, románu „Pán“ už se to moc nepodařilo. Sama autorka o tom píše: „...*Arne Novák*¹¹⁰ v *Přehledu v dlouhém referátu strhal mého Pána, že by mně nikdo vody nepodal.*“¹¹¹ S kritikou měla Kunětická vůbec problémy. Zatímco Neruda ji v jejích počátcích velebil a vlastně ji i objevil, v pozdějších letech to měla mnohem těžší. Byla jí vyčítána veliká radikálnost, nekompromisnost a zloba vůči mužům. Její díla se vyznačovala nedostatkem citu, nedostatkem ženskosti. Někteří tvrdili, že její**

¹⁰⁸ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové - Kunětické, korespondence přijatá.

¹⁰⁹ Tamtéž, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 30. 7. 1903.

¹¹⁰ Arne Novák (1880 – 1939), literární vědec a kritik.

¹¹¹ Tamtéž, nedatovaný dopis.

literatura je sice psaná ženou, ale ženou s mužským pohledem na svět. To, co kritici velebili např. u Boženy Němcové, jako ženskost, lásku, cit a vášeň, to u Kunětické postrádali. Její romány působí studeně a je to škoda, protože měla co říct, ale použila k tomu špatné metody. Její romány se jí staly propagačními zbraněmi, zbraněmi, které využívala k prosazení svých cílů. Sama o tom řekla: „*Kdybych měla dnes přiznati se před vámi, zdali jsem svými knihami chtěla prospěti některé z vás, musila bych skloniti hlavu a říci nutně: ne. Byla jsem příliš sobecká, příliš nevidoucí a příliš zoufalá vlastním hledáním i vlastní nejistotou, abych mohla se starati, zdali některá z nás trpí jinak a zdali potřebuje jiného vykoupení než já.*“¹¹² Kunětická se v mnohých ohledech jeví značně sebestřednou, a pravděpodobně takovou i byla. Nelze jí ovšem upřít to, že opravdu bojovala za lepší postavení žen ve společnosti. Bránila jejich práva být matkami, ale mnohdy ke svému boji použila nevhodných prostředků. A to ke své škodě.

Kunětická s kritiky nevycházela příliš dobře, pravděpodobně proto, že její díla nenabyla v jejich očích umělecké hodnoty. Zvláštní poměr Kunětická zaujímala především k Vodákovi.¹¹³ S Kunětickou nebylo lehké vyjít. Z literárních, a vlastně ani později z politických kruhů, se s nikým moc nepřátelila. Nebydlela v Praze, takže do umělecké branže to měla daleko. Přesto se zhruba deset let přátelila s Macharem a přátelství, alespoň částečné, ji poutalo i ke Karlu Kramářovi. Podle dobové korespondence procházel její vztah k Vodákovi značnými zvraty. Kunětická si lehce nadělala nepřátele, a stačilo jí k tomu opravdu málo. Vodák pravděpodobně také moc vysoko její díla nehodnotil, i když si troufám říci, že i zde, podobně jako u Šaldy, hrály velikou roli osobní antipatie. Ani Kunětická ale nepoužívala ve vztahu k Vodákovi nejvybranější žargon, když ho označovala za „moralistní bestii“. Macharovi o něm píše: „*Dokud byl v Literárních listech nevěděl nic o morálce a bylo dobře. Ted' otevře občas tlamu a pozře někoho.*“¹¹⁴ Za měsíc mu o něm ale píše zcela jinak: „*Vodákovi jsem napsala, že drama napíši. Chci se přinutit tím k závazku, jež bych musela ctít. Najednou Vodák postavil se blízko mé duše. Tak jak*

¹¹² Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Žena v mých pracích*, in: c. d., s. 161.

¹¹³ Jindřich Vodák (1867 – 1940), literární a divadelní kritik, působil v časopise „Čas“.

¹¹⁴ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 15. 12. 1905, korespondence přijatá.

on pochopil ‚Pána‘, tak jej nemůže nikdo druhý pochopit. Je mně tak jakoby vyřknul najednou celý můj život. Chvěji se skoro bázní, abych splnila jeho očekávání.¹¹⁵ Toto její jednání se nám na první pohled může zdát zvláštní, ale zase tak ojedinělé to v jejím životě není. Bohužel pro ni, jednala často velice impulzivně a bezmyšlenkovitě. V tomto případě hrála pravděpodobně velikou roli chvála jejího díla. Kunětická měla ráda, když se s ní souhlasilo a ještě raději měla, když se jí lichotilo, proto si ze začátku tolik rozuměla s Macharem, protože on ji opravdu cenil vysoko, vážil si jí jako spisovatelky i jako člověka. Její sympatie však ve Vodákovi nevyvolaly žádnou pozitivní odezvu, protože v Trägerově pozůstalosti se našel jeho dopis jí adresovaný a nevyznívá pro Kunětickou příliš přívětivě, i když i on s ní jeden čas velice sympatizoval: „Paní Vikové- Kunětické, nemám naprosto kdy na hračky a hlouposti, o nichž mi píšete. Potřebujete – li někoho, kdo by Vám pomáhal zahánět dlouhé chvíle Vaší nečinnosti a zahálčivé rozháranosti, musíte hledat jinde. Vaše listy jsem dávno spálil, - překážely mi zabírajíce potřebné místo. Nic nevádí, abyste neučinila taktéž s mými. Přečtla jste je důkladně a také trvám už vykonaly obvyklou okružní pouť všech listů, jež dostáváte. Budou šťastny, budou – li moci konečně shořet. Mám právo žádat Vás, abyste úplně nechala na pokoji mne i mou ženu, zejména tu. Bylo jí poslední rok ublíženo příliš, abyste se jí směla ještě dále dotýkat svým nešetrným, hrubým a nízkým sobectvím. A víte dobře, že každý Váš list je pro ni novou křivdou. Nechtějte, abych se proti Vaším urážlivým dotěrnostem a bezohlednostem začal bránit. Prostředky k tomu mám.“¹¹⁶ Jak z dopisu vysvítá, jednalo se opravdu o nějakou nechutnou aféru, jejíž podrobnosti bohužel nejsou známy. Známa je ale ta skutečnost, že těchto afér Kunětická za svůj život zažila opravdu mnoho. Některé ještě později zmíním podrobněji. Byla v mnohém ohledu opravdu nešetrná i netaktní, chtěla dosáhnout svého za každou cenu a bylo jí jedno, koho potopí. To se projevilo zejména v aféře se Charlottou Masarykovou, kterou rozeberu v další kapitole.

¹¹⁵ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 23. 1. 1906, korespondence přijatá.

¹¹⁶ Tamtéž, pozůstalost Josefa Trägera, dopis Jindřicha Vodáka Boženě Vikové – Kunětické z 4. 5. 1907, korespondence cizí.

Božena Viková – Kunětická byla jednou z mála žen své doby, která hojně cestovala, a to nejenom po vlastech českých, ale hojně navštěvovala i cizinu. Z těchto cest vznikly její známé „Švýcarské scenerie“, které tvoří jakýsi přechod mezi romány „Vzpourou a „Pánem“ a napsány byly roku 1902. O sedmnáct let později vydala další „cestopisnou“ knihu s názvem „Z cest“. Díky své cestovatelské lásce často a ráda jezdila do pohraničí. Tyto cesty ji obohatily zejména ze dvou důvodů. Prvním bylo setkání s českými menšinami v pohraničí, které byly „utiskovány“ od Němců. Tato zkušenost ji přivedla k boji za tyto menšiny. Byla členkou hraničářského komitě a všemožně se snažila Čechy v pohraničí podporovat. Tato její politická angažovanost jí ale v pozdějších letech vynesla mnoho nepřátel, zejména řad Němců. Z těchto jejích cest vznikla kniha „Dobytí severu“, která byla napsaná roku 1912 a je „...nejčeštější knihou paní paní Vikové – Kunětické; také nejjasnější a nejbásničtější.“¹¹⁷ Kunětická severní Čechy milovala, působila zde v Pasekách nad Jizerou ještě před svou svatbou a zde se také seznámila se svým budoucím manželem, který pocházel z Nové Paky. Celý život se sem vracela a čerpala zde náměty pro svou literární tvorbu. „*Jak autorka vypráví, je tento kraj od let velikou její láskou. V něm vznikaly podněty důležitých prací románových, jej navštěvovala dvacet, třicet let a nořila se se zbožnou úctou zprvu bezděky, potom vědomě a účelně v hlubiny jeho tajů, nejen v přírodě, ale i v duších lidských, poměry lidu našeho v Podkrkonoší, zvláště po stránce hospodářské a sociální, ale i národní a ethické jsou jí dnes dokonale známy.*“¹¹⁸ Tento kraj byl pro ni celoživotní inspirací a láskou. „*Není mým úmyslem psáti o jednotlivci tam, kde celek různých sil, různých schopností a různého poslání tvoří široký a mohutný pojem horského lidu na severu, k němuž prolomil sociální a kulturní proud hráze, které od věků chránily jeho původnost, rázovitost a soběstačnost. Je na nás nyní, abychom využili těchto uvolněných cest a abychom přidali své síly tam, kde jeho původní horské nestačí.*“¹¹⁹ Již v tomto textu se začíná promítat budoucí agitační činnost Kunětické za záchranu českého pohraničí. „*Nejen na horách, ale i v nás samých, kteří potřebujeme*

¹¹⁷ Pavla MATERNOVÁ, *Božena Viková – Kunětická – Dobytí severu*, Ženský svět XVI, 20. října 1912, s. 266.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 266.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 266 an.

v největší míře obrození, humanitního i čistě duševního. Nalezneme tam ještě tolik nových vznětů a tolik nových zájmů, myšlenek, cítění i pohledů do hlubin lidského srdce, že se vrátíme obohaceni jako odnikud na světě.“¹²⁰ V pozdějších letech se jen těžko smířovala s tím, že je stále více a více okupován německými menšinami. Druhým důvodem bylo seznámení se spiritismem, který byl typický pro horské obyvatelstvo, vzpomeňme na Antala Staška a jeho „Blouznivce našich hor“. Kunětická nebyla nikdy katolička tělem i duší, bigotnost se jí protivila a ve svých hrách se jí i vysmívala. K těmto svým radikálním názorům dospěla ale až v pozdějších letech, velký vliv na ni měl v tomto ohledu především J. S. Machar. Často si psali o jiných náboženstvích, Machara fascinovala zejména antika, a i Kunětická o ní snila. Často si plánovali společné cesty do Itálie, kde by se spolu sami dva procházeli po stopách římských císařů. Bohužel jsem v pozůstalosti nenalezla jediný doklad o tom, zda se jejich cesty uskutečnily. Kunětickou spiritismus nadchl. Ve své knize „Vyznání“, která poprvé vyšla roku 1918, tomuto tématu věnuje několik kapitol a Macharovi o své zkušenosti píše: „...víte co mně vyplňuje až po okraj duše? Nauky spiritismu. Nemohu se toho zhostiti. Zaopatřila jsem si už celou spiritistickou literaturu a budu sama moci již přednášeti o dušezpytu.“¹²¹ Ohledně spiritismu se ale Machar projevil jako značný skeptik a i Kunětická později tuto nakročenou cestu opustila.

V pozdějších letech, zejména s příchodem nového století, se Kunětická začala stále intenzivněji zajímat o politiku a tak vydala i několik politických statí, a to roku 1908 „Věřím“, „Dál“, roku 1913, tedy rok po své vítězné volbě do zemského sněmu, napsala „O Ženském mandátu do sněmu“ a roku 1919 jí vyšla stat’ „Ženy na stráž!“. V okamžiku, kdy vstoupila do politiky literaturu opustila, což ji celý život mrzelo. Ke konci života, respektive roku 1925, se jí však ještě podařilo vydat pohádky v souborné knize s názvem „Za větrem“.

Literární činnost Kunětické je opravdu zajímavá. V žádném případě se jí nedá upřít, že byla ve své době osobou výraznou. Její díla jsou v mnohém revoluční a pokroková. Položily společnosti mnoho zásadních otázek, na které se do té doby

¹²⁰ Pavla MATERNOVÁ, c. d., s. 267.

¹²¹ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Víkové – Kunětické, korespondence přijatá.

ne našly adekvátní odpovědi. Otevřela určitým způsobem ženám cestu k emancipaci. Nastolila otázku celibátu učitelek, volného mateřství, dvojí morálky. Ve své době vzbudil asi největší rozruch román „Medřická“, který opravdu musel na konzervativní kruhy společnosti působit velice znepokojivě. Bohužel ale z literárního hlediska její romány zase až tak umělecké nejsou. Literatura jí sloužila zejména k propagandě a tak se z ní vytratil postupem času cit a láska. Její díla vyznívají pateticky a nejsou nadčasová. Nemají švih a grácii. Myslím, že ani v době, ve které vznikly, si neudržely dlouhodobou pozornost, což je ovšem na druhou stranu docela škoda, protože Kunětická se jeví jako docela dobrý vypravěč i pozorovatel. Ne nadarmo o ní Jan Neruda napsal: *„Božena Kunětická je realista značného talentu pozorovacího, značné také odhodlanosti výrazové; ale odhodlanost dříve trochu drsná nabývá již hladkosti své jisté, a celým realismem spisovatelčíným probíhají rubínové kmity jako žilky tělem živoucím.“*¹²² Ve svých povídkách i divadelních hrách se občas objeví zajímavé postřehy. Velikou nevýhodou její románové tvorby je, že čtenáři sáhodlouze představuje hrdinčino nitro, ne hrdinovo, protože ten v jejích dílech nemá tak veliký prostor. To je také jedna z nevýhod. Její romány jsou životem jednoho člověka, a to hlavní hrdinky. Nemá tam rovnocenné partnery, v podstatě ani ne protihráče, protože už od začátku je jasné, kdo zvítězí, díla jsou předvídatelná a ubírá jim to na dramatičnosti. Machar na její obranu řekl: *„U nás v Čechách mají díla paní Kunětické zvláštní osud: Mnozí ji chválí, málo se jí rozumí, všichni s ní polemizují. Vytýkají jí přezírání a malé ocenění muže, vytýkají jí tvrdost a neúprosnost proti jeho tak zvaným slabostem, vytýkají jí vyvyšování ženy a podobně. Můj bože, tak dlouho jsme volali v literatuře po ženě, která píše jako žena a nekopíruje slepě to, co píší muži – nuže, žena ta jest zde.“*¹²³ I když tato slova pro Kunětickou zní velice lichotivě, troufám si tvrdit, že zde Machar není příliš soudný. V letech, kdy se spolu rozešli by hovořil asi zase poněkud jinak. V každém případě on byl veliký obdivovatel tvorby Kunětické. Polemizovala bych s ním však v otázce, zda Kunětická psala jako žena. Možná měla ženské názory, ale podávala je tak, jak ona sama si myslela, že jednají muži, tvrdě, neúprosně a nekompromisně.

¹²² Jan NERUDA, c. d., s. 268.

¹²³ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy proslavů.

3. 3. DIVADLO

Kunětická divadlo velice milovala, a když se musela vzdát dráhy herečky, i když talent nesporně měla, chtěla pro divadlo psát alespoň hry. Nutno říci, že je začala psát až na přelomu století, tedy zhruba dvacet let se divadlem nezabývala. „Vrátila“ se k němu zhruba v devadesátých letech.

Její prvotinou se stala roku 1890 „Sběratelka starožitností“ a krátce po ní vzniklo „V bludišti“.¹²⁴ Toto drama si ale ještě nezískalo takovou oblibu. Hlavní dějovou linií se zde stává poměr vzdělané ženy k soudobým společenským názorům a poměrům. Její další dramata už byla přijata lépe. V dramatu „V jařmu“, které vzniklo roku 1897¹²⁵, Kunětická razí názor, že žena má právo z manželství svobodně odejít. V díle „Neznámá pevnina“ se zabývá opět jedním ze svých zásadních témat a to otázkou mužovy minulosti. „*Hrdinka jeho Otýlie, dívka inteligentní a uvědomělá, odhodlá se k sňatku z pohnutky čistě ideální: chce muže, který dosud žil bouřlivě a bezobsažně, přinést život lepší a účelnější. Chce pro něj žít, vrátit mu víru v dobro, v lásku, v život i v boha. Drama je umělecky pěkně vypracováno, jsou v něm jemné psychologické rysy a působivé partie náladové.*“¹²⁶ Kunětická spolupracovala zejména s Národním divadlem. Její hry se ale hojně hrály i v oblastních divadlech a výjimku netvořila ani divadla ochotnická. Důkazem je uvedení „Neznámé pevniny“ v Národním divadle v Brně roku 1900, kdy představení bylo velice příznivě přijato a bylo „...hráno s chutí a výkony všech účinkujících bez výjimky bezvadné.“¹²⁷ Od roku 1883 – 1900 byl prvním ředitelem Národního divadla F. A. Šubert.¹²⁸ Ten také zrežíroval její divadelní hru „Neznámá pevnina“. Tato hra byla jednou z těch, které nebyly příliš příznivě přijaty. „*Nová dramatická práce pí Vikové stůně vadami a nedostatky ryze ženskými, a ne stůně, ale je jimi do základu a samého středu rozleptána a rozborcena. Je to práce v mnohém směru typicky ženská, ovšem ženská*

¹²⁴ V některé literatuře se můžeme setkat i s názorem, že její první divadelní hrou bylo „V bludišti“; srovnej: Jan MÁCHAL, *Dějiny českého dramata*, Praha 1917.

¹²⁵ Někde se můžeme setkat s rokem 1896.

¹²⁶ Jan MÁCHAL, c. d., s. 221.

¹²⁷ Divadelní listy I., 20. ledna 1920, s. 72.

¹²⁸ František Adolf Šubert (1849 – 1915), spisovatel, divadelník a v letech 1883 – 1900 první ředitel Národního divadla.

ve zlém slova smyslu, neboť je také dobrý smysl slova ženství v literatuře...“¹²⁹ Kritika Šaldy vyplývá částečně z antipatií, které vůči Kunětické cítil. V kritice tedy i nadále pokračuje tvrdě: „Dávno jsem neviděl takovou neuměleckou, ne protiuměleckou věc, jako je práce pí Vikové. Takovou práci, která by byla tak málo dílem. Věc tak bezstarostně zavěšenou do vzduchu, tak ležérně a nedbale fabulovanou, tak bez reality, jen z pouhého hladkého řečnění vysoukávanou a splétanou.“¹³⁰

Stejně jako v povídkách, i na divadle psala Kunětická humoristické příběhy o maloměstácích. Její divadelní hry si u obecnstva záhy získaly velikou oblibu, a to zejména pro vtipné glosy, jimiž Kunětická zesměšňovala soudobou společnost. Stejně jako v románech, i zde si brala na paškál zejména výchovu dívek a jejich neplnohodnotné postavení ve společnosti. Některé hry byly reprízovány několikrát, jako třeba „Holčička“ nebo „Cop“, které mimochodem obě režijně zpracoval Jaroslav Kvapil¹³¹, některé u obecnstva totálně propadly, jako například drama „Lidé“, což může potvrdit i herec a režisér Václav Vydra, který se o nezdaru této hry zmiňuje ve svých vzpomínkách: „A hned poté mne Hilar zase zapjal do režie hry Vikové – Kunětické Lidé. Hrál jsem tam hlavní mužskou roli. Hra uviděla světlo rampy dvakrát. Mou vinou? Vinou představení? Vinou hry? Nevím.“¹³² Přesto se Kunětická prosazovala na divadle velice slibně. Důkazem jejích úspěchů jsou zejména veselohry. V tomto žánru byla tradičně nejsilnější.¹³³ Spolupracovala s řadou režisérů. K těm nejvýraznějším bezesporu patřil Josef Šmaha.¹³⁴ Zrežíroval její hru „V jařmu“ a v některých jejích hrách si i zahrál. K dalším jejím režisérským nestorům patřil Gustav Schmoranz, slatiňanský rodák a někdejší student pardubické

¹²⁹ F. X. ŠALDA, *Božena Viková – Kunětická: Neznámá pevnina*, Kritické projevy 4, 1898 – 1900, Praha 1951, s. 189.

¹³⁰ Tamtéž, s. 190 – 191.

¹³¹ Mimo těchto dvou dramát se Kvapil podílel režijně i na dramatu „Co bylo“ z roku 1902; srovnej: Petra ŠTĚPÁNKOVÁ, *Hilar křísí zneuznané Lidi. Dramatická tvorba Boženy Vikové Kunětické na naší první scéně*, Divadelní revue 2, 2007.

¹³² Václav VYDRA, *Má pouť životem a uměním*, Praha 1976, s. 320.

¹³³ K veselohrám se řadí divadelní hry jako „Holčička“, „Cop“, „Přítěž“ nebo „Representantka domu“.

¹³⁴ Josef Šmaha (1848 – 1915), režisér, herec a spisovatel, v letech 1874 – 1878 byl členem Prozatímního divadla a v letech 1813 – 1905 členem Národního divadla.

reálky.¹³⁵ Podílel se na hře „Representantka domu“, kterou provedl i po stránce scénické.

Přelom století byl v Národním divadle velice bouřlivý, protože vrcholil boj o vedení v Národním divadle a to mezi Družstvem, které ho do této doby vedlo a nově ustanovenou Společností pro Národní divadlo, která byla vedená mladočechy. Boj o vedení vyvrcholil roku 1900, kdy se Národní divadlo dostalo do rukou „Společnosti“.¹³⁶ Tato výměna garnitur vyhovovala i Boženě Vikové – Kunětické, protože i ta byla orientovaná mladočesky. Ředitelem se stal Gustav Schmoranz. Doba to nebyla pro nikoho lehká, protože Národní divadlo opět usilovalo o své místo na výsluní. Leopolda Dostálová¹³⁷ na tuto dobu vzpomínala takto: „*První rok mého angažmá (sezóna 1901/1902 – pozn. H. Ž.) v Národním divadle byl skutečně pestrý a bohatý. Divadelní správa měla sice ještě různé svízele a nepříjemnosti v tisku, ale myslím, že to byly dozvuky zápasu o vedení divadla, z něhož nová ‚Společnost‘ vyšla vítězně proti dosavadnímu ‚Družstvu‘. Společnost uplatnila svůj program právě tím, že do čela opery postavila mladého, ale osvědčeného už dirigenta Karla Kovařovice, a do činohry vedle ředitele, architekta Schmoranze, profesora umění na Uměleckoprůmyslové škole, také mladého průbojného Jaroslava Kvapila.*“¹³⁸ S Kvapilem¹³⁹ pracovala Kunětická nejúžeji, už proto, že se velice dobře znala s jeho manželkou, herečkou Hanou Kvapilovou. Nechtěla bych zde hovořit o nějakém důvěrném přátelství, ale pár dopisů si spolu vyměnily. Korespondence se ale většinou týkala především divadla. Hana Kvapilová ztvárnila několik postav v jejích hrách.¹⁴⁰ S Hanou Kvapilovou se Kunětická sblížila zejména na přelomu století, kdy spolu konzultovaly pojetí postav ve hrách Kunětické. Toto sblížení nesla velice nelibě zejména Růžena Svobodová, blízká přítelkyně Hany Kvapilové, protože byla přesvědčena o tom, že má Kunětická na Hanu špatný vliv. Sama v prvotním afektu dokonce prohlašovala, že mají mnoho společného. Tvrdila o Haně, že je

¹³⁵ Gustav Schmoranz (1858 – 1930), režisér, výtvarník a překladatel, v l. 1902 – 1922 ředitel ND, roku 1918 po Kvapilovi převzal vedení činohry.

¹³⁶ Srovnej: František ČERNÝ, Eva KOLÁROVÁ, *Sto let Národního divadla*, Praha 1983.

¹³⁷ Leopolda Dostálová (1879 – 1972), česká herečka, v Národním divadle působila v letech 1901 – 1920, 1924 – 1942 1945 – 1959, od této doby až do roku 1969 zde působila jako host.

¹³⁸ Leopolda DOSTÁLOVÁ, *Herečka vzpomíná*, Praha 1960, s. 27.

¹³⁹ Jaroslav Kvapil (1868 – 1950), dramatik, režisér, průkopník moderní režie s lyrickými prvky.

¹⁴⁰ Hrála například roku 1898 v „Neznámé pevnině“, roku 1901 v „Příteži“ a roku 1902 ve hře „Co bylo“.

„...animální, ne spirituelní. Je blíže Kunětické; vždycky si okamžitě představí fyzické momenty. Nemá vášeň vychovanou, kulturní, rafinovanou, ale rozumí vášni primitivní. Ona vůbec není raffinovaná. Je animální při své čistotě. Její čistota je čistota zvířecí. Nemá francouzské a vídeňské zkaženosti.“¹⁴¹ Kunětická si Hany Kvapilové vážila a považovala ji za jednu z největších hereček své doby. Kvapilová ji však neuznávala tolik jako Růženu Svobodovou a tak jejich vztah zůstal čistě na profesní bázi.

Kvapil nezastával v divadle pouze funkci dramaturga, ale také režiséra. Režisérsky zpracoval Kunětické její tři hry. Od roku 1908 zastával dokonce funkci vrchního režiséra a roku 1911 se stal šéfem činohry. Při výměně garnitur na přelomu století byl pověřen vedením činohry. Funkce to nebyla nijak lehká už proto, že nebylo jednoduché vyjít s herci ani s autory her, kteří si často diktovali nesmírné požadavky. Důkazem je i chování Boženy Vikové - Kunětické ohledně její hry „Lidé“.¹⁴² Tato hra neměla u diváků úspěch, pravděpodobně proto, že u Kunětické byli zvyklí na něco zcela jiného. K nedorozumění ohledně této hry došlo i mezi Kvapilem a Kunětickou. Kvapil měl od počátku výhrady k této hře, přišla mu nerealizovatelná na divadle a nepochopitelná pro diváka. Kunětická měla s hrou také starosti, ale nehodlala se jí vzdát. Macharovi o tom píše: „*Moji Lidé jsou asi divadelně ztraceni. V sobotu jsem dostala telegram. Nanejvýš zajímavé, místy překrásné, ale líp tisknout než hrát. Třetí akt divadelní nevystižitelný. Odpovězte mám – li oficiálně zadat. Kvapil. Telegrafovala jsem: Zadejte. Uvidíte, že to dokážem. Mám velkou důvěru a stačí když se Vám to líbí.*“¹⁴³ Kvapila ale stále stíhaly pochybnosti. Kunětické se nelíbilo, že se realizace hry neustále prodlužuje a dávala za to vinu Kvapilovi. „*Velectěný pane dramaturgu, Vy nevíte, jak dovedu být zlá. Vy ještě nevíte, jak dovedu nenávidět. Píšete cosi o nevkusu! Píšete cosi o nehoráznosti. Píšete cosi o neupřímnosti a já Vám pravím, že nevíte, co je to upřímnost. Váš list vysvětlil mi tak málo jako Vaše rozmluva. Kdybyste byl upřímný*

¹⁴¹ Pavla BUZKOVÁ, *Přítelkyně. Hana Kvapilová a Růžena Svobodová ve svých dopisech*, Praha 1939, s. 142 – 143.

¹⁴² Jak již bylo naznačeno, Kunětická se na přelomu století začala věnovat spiritismu, kterému věnovala dvě sbírky a to „Věřím“ a „Dobytí severu“. Na divadle toto téma zpracovala ve hře „Lidé“, tato hra vznikala zhruba od roku 1906.

¹⁴³ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 21. 11. 1906, korespondence přijatá.

pravil byste Vaše Lidi netroufám si vypravit. Nemám k tomu dosti tvořivosti a síly. Nevím ani jak bych je obsadil. Drahá moje milostpaní musela byste mě naplnit svou bytostí, svou silou, svou horečností, abych Lidi mohl vypravit.“¹⁴⁴ Kvapil to s ní opravdu neměl lehké a přes všechna jejich vzájemná nedorozumění se snažil vycházet s ní korektně, k čemuž mu mnohokrát dopomáhala jeho žena Hana. Konfliktů spolu zažili celou řadu a Kvapil se je vždy snažil vyřešit nějakým schůdným způsobem, už proto, že nezastupoval pouze sebe, ale i divadlo. Kunětická si však nenechala vymluvit, že se její hra „Lidé“ pro divadlo nehodí a neustále Kvapila obtěžovala a dokonce i vyhrožovala. Roku 1908 jí na její výhrůžky odpověděl již tvrdě: „*Milostivá paní, je mi divno, že si po tolikerych dopisech a projevech ještě* (podtrhl J. Kvapil – pozn. H. Ž.) *nerozumíme. Řekl jsem Vám i napsal, proč* (podtrhl J. Kvapil – pozn. H. Ž.) *pokládám Vaše „Lidi“ za neproveditelný; není přece možná, abych svého mínění změnil, začnete – li* (podtrhl J. Kvapil – pozn. H. Ž.) *mi (respektive Národnímu divadlu) vyhrožovati veřejností a novinami.*“¹⁴⁵ Nakonec přece jenom k realizaci této hry došlo, ale diváci ji nepřijali tak, jak by si bývala Kunětická představovala. I Dostálová v této hře hrála a to roku 1923. „*Po delší době a asi i po pečlivém studiu napsala autorka drama z duchařského prostředí ‚Lidé‘. Hlavní postava, již jsem hrála roku 1923, byla psychologicky promyšlená a vyhrocená do krajnosti, herečce se tu dostalo studie nesmírně náročné a velezajímavé. Bylo mi upřímně líto, že hra nebyla pro obecnostvo přitažlivá.*“¹⁴⁶

Spolupráce s Kvapilem, i přes mnohá nedorozumění, nadále pokračovala a on se snažil uvádět na divadle její hry, i když v mnoha případech musel skřípat zuby. Kvapil byl totiž novátor, chtěl uvádět na divadle hodnotné hry a díla Kunětické byla opravdu v mnohém velice tendenční. Výhodou Kunětické na divadle ale bylo, že „*Lidi urozené, hrdiny dramát a tragédií, vystřídali drobní rolníci, skláři, malí řemeslníci, buržoové všeho druhu, příslušníci inteligence, dělníci, venkovská i*

¹⁴⁴ Dopis od Boženy Vikové – Kunětické Jaroslavu Kvapilovi z 8. 3. 1907, srovnej: Barbora KŘÍŽOVÁ, *Jaroslav Kvapil jako tvůrce a glosátor české kultury. Sonda do vnitřního světa divadelní Prahy na přelomu 19. a 20. století (diplomová práce)*, České Budějovice 2003.

¹⁴⁵ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, dopis od Jaroslava Kvapila z 17. 3. 1908, korespondence přijatá.

¹⁴⁶ Leopolda DOSTÁLOVÁ, c. d., Praha 1960, s. 56.

městská chudina atd.“¹⁴⁷ Těchto postaviček měla Kunětická ve svých dílech mnoho a dokázala oslovit řadu diváků, kteří jí neváhali tleskat za to, že veřejně označovala ty neduhy, které trápily zkostnatělou monarchii.

Na počátku nového století se Kunětická vrhla s vervou sobě vlastní na komediální žánr. Roku 1901 napsala „Přítěž“. V komediích byla tradičně nejsilnější, ale i toto dílo bylo v mnohých případech přijato s rozpaky. Divadelní listy roku 1901, tedy v roce uvedení hry na jeviště, udělaly pěknou sondu z nejrůznějších časopisů, kde se kritika vyjadřovala k této hře. Samy o ní napsaly: „*Zde se navazuje hezky tam, kde přestali Štolba a Šamberk; mluví se hodně o telecím a špenátě a o koupání děcka, na jeviště se pustí kominík, starý penzista píská zběsile na flétnu, stará paní se hádá s drzou služkou, a vrchol všeho: dítě vřeští na jevišti před zraky obecnstva...Ale ne, to nejde navazovat na tradici šamberkovskou, to nemůže přec se ctí autorka, která uznávala až dosud jen nejsvětobornější problémy morálky a srdce za hodné dotyku svého péra. Ale což, lehká pomoc, najde se něco, co by jakž takž mohlo vypadat jako ‚idea‘ hry...Což se stane následujícím způsobem: Vezme se trochu frází z individualistických knih a časopisů a vycpe se jimi hastroš, který je jinak beze všeho duševního obsahu...*“¹⁴⁸ Takto nepříznivá nebyla bohužel kritika pouze v Divadelních listech, ale i jinde. Ve stejném článku se objevují odkazy i na jiné noviny. Například Česká revue napsala, že „...*tato eskamotáž, kterou paní autorka před obecnstvem předpojatým proti novým, jemu tak záhadným a nesympatickým směrům provádí, jest nejen nepřepěkná, ale i neumělecká.*“ Samostatnost na její adresu napsala: „*Veselohra pí. Kunětické je jedna z nejbanálnějších věcí, které kdy na našem repertoiru se objevily.*“¹⁴⁹ Kritika ale také chválila, například Národní politika napsala: „*Říká se ‚šťastný vrh‘ takovým hrám, jakou je veselohra pí. Vikové – Kunětické...Není to nahodilý šťastný vrh, je to produkt celého tvůrčího období autorčina...Je charakteristickou známkou umění tak hlubokého a pružného, jaké je údělem i pí. Vikové – Kunětické, hleděti na život vůbec a na jednotlivé zjevy jeho zvlášt’ v několikerych, někdy navzájem i*

¹⁴⁷ František ČERNÝ, Eva KOLÁROVÁ, c. d., s. 38.

¹⁴⁸ PAPANAPAP, Přítěž. *Veselohra o třech jednáních*. Napsala Božena Viková – Kunětická, Divadelní listy II., 20. března 1901, s. 188 – 189.

¹⁴⁹ Tyto odkazy se nachází v článku: PAPANAPAP, c. d., s. 189 – 190.

*protichůdných hledisek, a vnímati i reprodukovati idey a úkazy jeho s různých stanovisek... „Přítěž“ není dílem pouhého šťastného nápadu, nýbrž plodem uzrálým v ideových paprscích určitého tvůrčího období autorčina, kteréž znamenalo vniterný zápas, a to již v samém sklonku jeho, kdy vítězství bylo již rozhodnuto.“*¹⁵⁰ Kunětická však slavila se svými divadelními kusy veliké úspěchy i v zahraničí, především v Německu, ale ani Vídeň nebyla pozadu. I zde se uvedla její divadelní hra „Přítěž“ a podle všeho si u obecnstva vedla dobře. Kritika ji narozdíl od českých novin přijala velice příznivě: *„V městském jubilejním divadle ve Vídni (Währing) sehrána byla 8. t. m. premiéra B. Vikové – Kunětické veselohry „Přítěž“ (Ballast) v překladu M. Bohrmannové za silného úspěchu, jež i německé listy doznávají. Některé se jen silně rozčilily, že autorce při vyvolání na jeviště podán věnec s rudými stuhami.“*¹⁵¹

Roku 1904 napsala Kunětická veselohru „Holčička“ a toto dílo si získalo velikou oblibu u diváků i v divadle, kam hru poslala k nastudování. Kvapil jí napsal: *„Milostivá paní, chcete – li, doporučím ihned „Holčičku“ k provozování. Je to silná, svérázná práce.“*¹⁵² Sama Kunětická o svém úspěchu na divadle napsala Macharovi: *„...tak jsem dobila jeviště na celé čáře. Včera zase nabito a zase úspěch silný u Holčičky tak u Přítěže. Holčička se báječně líbí. Vypadá také na jevišti krásně a proniká i tou nezabedněnější duší.“*¹⁵³ Kunětická měla se svými hrami opravdu ve své době veliký úspěch. Byly překládány do cizích jazyků a hrály se na zahraničních scénách. Její veselohra „Přítěž“, napsaná roku 1901, se hrála na dvorním divadle v Drážďanech, hrála se i v Bělehradě, Záhřebu, Lublani a také v Moskvě. Kunětická ve svých hrách věděla, na kterou citlivou strunu má uhodit. Příliš dobře znala soudobé poměry a dokázala tahat za nitky tak, jak se jí líbilo. Kritizovala soudobou zkostnatělost, pokrytectví, ale dělala to příliš dravě, ba surově. Svým mladým hrdinkám dávala do vínku oheň a nebojácnost, ale občas její dialogy působí spíše jako výkřiky do tmy. Velikého úspěchu dosáhla zejména veselohra „Cop“, napsaná roku 1904. „Cop“ je veselohra vyprávějící o střetu generací, o zkostnatělém stáří a o

¹⁵⁰ Tento odkaz se nachází v pokračování článku: PAPANLAPAP, c. d., Divadelní listy II., 5. dubna 1901, s. 212.

¹⁵¹ Úspěch české veselohry ve Vídni, Divadlo II., 15. října 1903, s. 40.

¹⁵² LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, dopis od Jaroslava Kvapila z 8. 7. 1904, korespondence přijatá.

¹⁵³ Tamtéž, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové – Kunětické, korespondence přijatá.

„silném a pravdivém mládí“. Není divu, že měla Kunětická takový úspěch zejména u mladého obecnstva, protože ona ve svých dílech obhajovala jejich ideály a jejich práva. Ať už se jedná o právo na vzdělání nebo na lásku. Z „Copu“ měla Kunětická velikou radost, hřálo ji u srdce, že se jí toto dílo tak povedlo. Kritizovala v této hře veškeré poměry, nevyhnula se ani kritice církve, kterou neměla příliš v lásce. „*Kněží budou zuřit! Mám tam Márynku vychovanou velebnými sestrami, která padá na jejich účet. Pak tam mám lež protěžovanou společností na plesech atd., mám tam licoměrnost vychování dobrého tam, mám tam konservatism nazírání na výchovu ženskou, mám tam Věru, stud. mediciny, mám tam Pavlu, dřičku která pro samé učení nevidí a neslyší co se ve světě děje atd. Pak tam mám nebezpečný věk děvčete 13 let! Nána! Snad jsem ji dobře zachytila. Aspoň Kvapilovi se moc líbí. A z toho ze všeho je veselohra skoro fraškovitá – ani byste neřekl!*“¹⁵⁴ Kunětická v této hře kritizuje zejména jakési nabízení dívek na plesech. Vyvedení mladých slečen, pod dozorem matky či guvernanky, a jejich „nabízení“ potencionálním ženichům. A na druhé straně si bere na paškál kamarádství mezi chlapci a děvčaty, které je považováno za nemravné. Obecnstvo podle její úvahy hru pochopilo: „*Úspěch jsem měla tak veliký, že divadlo takový hned tak nepamatuje. Ne ,ochotně´ jsem šla na jeviště ale byla jsem tam vtažena. A bylo mne docela příjemno, že jsem stála tváří v tvář obecnstvu, které se smálo jako posedlé – svému vlastnímu ,Copu´. Nikdy jsem neměla svědomí čistší než v té chvíli.*“¹⁵⁵ Hra „Cop“ se dočkala mnoha repríz. Zahrála si v ní i již zmiňovaná Leopolda Dostálová, která v ní hrála studentku Věru a to roku 1904. I Dostálová v souvislosti s touto hrou kvitovala autorčiny sympatie k mládeži. „*Autorčiny sympatie byly na straně mladé, pokrokové mládeže. Hrála jsem roku 1904 studentku Věru, tehdy mi tak blízkou.*“¹⁵⁶

Kunětická často konzultovala své hry nejenom s režiséry, ale také s herečkami. Doklad je o tom zejména v korespondenci s Hanou Kvapilovou. Kunětická si mnohokrát přála, aby Hana v jejích hrách hrála, často o tom psala i Jaroslavu Kvapilovi. Úmrtí Hany Kvapilové Kunětickou velice zasáhlo. Velikým

¹⁵⁴ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové – Kunětické, korespondence přijatá.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Leopolda DOSTÁLOVÁ, c. d., s. 56.

zadostiučinění ale pro ni na druhou stranu byla herecká účast Otýlie Sklenářové – Malé v jejích hrách, protože se jako mladá u ní učila herectví. Dokonce když Olga Scheinpflugová procházela hereckými zkouškami, zvolila si úlohu ze hry Vikové – Kunětické „Holčička“. Ve své době byla tedy velmi hranou a dá se říci, že i oblíbenou autorkou.

Kunětická byla opravdu ve své době celkem oblíbená, i když v ní samozřejmě neviděl nikdo skladatelského génia. Obdivovali na ní ale to, že se nebála veřejně kritizovat. Jak kritizovala je už věc jiná.

Kritici jí často vytýkali, že je tendenční, její díla jsou patetická a jsou spíše reformátorská než umělecká. Podle Šaldy je v dílech Kunětické „...mnoho ismů, mnoho polemiky, mnoho thesů, mnoho jednostrannosti a jednooké úmyslnosti, mnoho tendenčnosti až programové (která není bez vevy a temperamentu) – ale málo umění, málo něhy, málo naivní tvárné síly, málo rozhovořených pramenů, duše a noci.“¹⁵⁷ Ať byl Šaldův poměr ke Kunětické jakýkoliv, v tomto má pravdu. Kunětická hrdinům ve svých dílech, a divadelní hry nejsou výjimkou, nedává žádnou šanci. Není úniku z kruhu, do kterého je ona postavila. Rozdala jim karty již na začátku a proto pro nás její díla nemohou být překvapivá a tím pádem ani zajímavá. Je pravda, že otevřela mnohé rány, které pomáhala zacelovat, ale dělala to jako „fušér“ a ne jako umělec. Bojovala ve svých dílech za ženy, ale pod pláštěm mužské morálky. Dávala svým hrdinkám v dílech takovou volnost a tak se je snažila povznést, až je vlastně v našich očích snižovala.

Kunětická neměla ale jenom odpůrce, bylo mnoho lidí, umělce nevyjímaje, kteří s ní souhlasili a jí tleskali. Machar o hrách Kunětické řekl: „*Divadelní hry její mají několik vlastností, jež jsou velmi vzácnými: Jsou účinné a přitom poetické, jsou tendenční, ale ne té efemerní sprosté tendence, nýbrž oné velké šlechetné, která posvěcuje každé umělecké dílo; jsou scénami všedního života, odehranými za několik hodin, a přece je Vám po skončení jejich jako byste se byli dívali nějakým okénkem do věčnosti.*“¹⁵⁸ Zde je vidět, že Kunětická byla postavou opravdu kontroverzní, a stejné pocity vyvolávala i u svých současníků.

¹⁵⁷ F. X. ŠALDA, *Slovíčko o ženském umění*, Kritické projevy 6, 1905 – 1907, Praha 1951, s. 182.

¹⁵⁸ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy proslovů.

Nesporně je však pravdivé, že Kunětická ve své době úspěch měla. Její díla si ale nezachovala tu nesmrtelnost, která jim dovolí přetrvat věky. Její hry se sice hrály i po její smrti. Dlužno dodat, že ale ne příliš dlouho. Například v roce 1939 uvedlo Zemské divadlo v Brně hru „Přítěž“, která se podle slov Národních novin setkala s velkým úspěchem. Rok 1939 nám ale ukazuje, že v tomto roce měla hra spíše propagandistický účel, a to v důsledku okupace Československa nacistickými vojsky. To byly poslední dozvuky. Její díla zapadla a usadil se na nich prach. I když ve své době mohla působit moderně a novátorsky, dnešnímu člověku její díla již nic neřeknou. Plno děl z 19. století si dokázalo vybojovat své místo na slunci a na tomto místě přetrvat věky, Kunětická to nedokázala. Byla příliš tvrdá, neměla v sobě cit a lásku. Tu si nechávala jen pro svou rodinu, na veřejnost s ní nevystupovala a do svých děl ji ke své škodě nedokázala vtělit. Úspěšná ale ve své literární činnosti bezesporu byla, protože roku 1927 byla za své literární a dramatické dílo jako druhá žena, a to po Elišce Krásnohorské, jmenovaná členkou České akademie.

3.4. BOŽENA A RŮŽENA, SOKYNE NEBO KOLEGYNĚ?

Božena Viková – Kunětická patřila ke generaci spisovatelek narozených v 60. letech. Byly to ženy nové, mladé, progresivní generace, ale ještě neměly vše vyhrané. Cestu už měly částečně vyšlapanou, ale nebyly tak daleko jako například ženy let sedmdesátých nebo osmdesátých, pro které se již otevírala cesta studia a uplatnění v různých profesích. K této generaci spisovatelek patřila i Růžena Svobodová. Ta se narodila 10. července 1868 jako Růžena Čápková. Byla tedy o šest let mladší než Kunětická. Měla dva bratry a jednu sestru, takže pocházela rovněž z početnější rodiny, stejně jako Kunětická. I sociálně na tom byly podobně. Patřily k spodní části střední vrstvy. Na rozdíl od Kunětické si ale Růžena Svobodová se svými sourozenci příliš nerozuměla, na jejich vzájemném vztahu se nejvíce podepsal vliv matky, která evidentně nadržovala chlapcům, v tomto případě se není čemu divit, chlapci byli jistějším kapitálem do budoucna než dívky, i tak ale celkové rodinné ovzduší nebylo nejsympatičtější. Růžena si se svou matkou vůbec nerozuměla a otec jí zemřel velice brzy, na své dětství tak vzpomínala s hořkostí v srdci.¹⁵⁹ Tyto zkušenosti se jí ale později podařilo zúročit ve své literární činnosti a bohužel si je přenesla i do manželského života. I v její tvorbě se projevuje jakési pohrdání muži, i když není tak útočná jako Kunětická. V jejím životě hrála velikou roli citovost, jakási až přemíra stylizace, kterou uplatnila i ve svých dílech. Byly u ní důležité vášně a cit. Lásku považovala ve vztahu dvou lidí za to nejdůležitější. Její literatura i způsob psaní je tedy ryze ženský. Její hrdinky jednají pudově i když i ony se nechávají strhávat jakýmsi ideály ve vztahu k muži. Typickým příkladem je román „Na písčité půdě“, kdy hlavní hrdinka Blažena, když sezná pravou povahu svého muže ho chce zachránit, protože doufá v jeho lepší stránky. Nakonec ale pod tíhou tvrdé reality rezignuje a smířena sama se sebou i s ním od něho odchází. Zde je již patrný hlavní rozdíl mezi oběma autorkami, protože hrdinky Svobodové hledají chybu v sobě, často, když seznají, že nemohou s mužem být, protože je zklamal, odchází od něho. Jejich život je ve většině povídek ukončen sebevraždou, aby svému muži uhnuly z cesty a nechaly ho, aby si vybudoval nový život s novou ženou po

¹⁵⁹ Srovnej: František PRAŽÁK, c.d.

svém boku. Zdají se velkorysé, ale spíše jednají z přemíry hysterie. I ony jsou patetické, i ony ve své podstatě myslí pouze na sebe a i jejich poslední gesto je demonstrativní. V tom se s Kunětickou shodují. I když každá z hrdinek používá jiné metody, dělají to pod stejným vlivem, ze stejného popudu a ze stejných pohnutek. Hrdinky Kunětické však nezachází do krajnosti. Ony by ve své většině nespáchaly sebevraždu, i když určité výjimky v jejich dílech jistě existují. Odejdou svému muži ze života, ale zůstanou žít, jako jakési memento, jakási vzpomínka a jakýsi vykřičník, aby muži připomínaly to, co spáchal. V dílech Kunětické jsou to muži, kdo páchají sebevraždu, protože ti jsou podle Kunětické ti slabší, ti se nedovedou prát se životem a ti rezignují. Kunětická se několikrát v dopisech vyjádřila v tom smyslu, že hrdinky Svobodové jí přijdou „slabošské“ a „ufňukané“ a proto se v jednání svých postav ani v životní filosofii, kterou každá z nich zastávala, nikdy nemohly shodnout. *„Co uznávala jedna, hanila jistě druhá. Tak Kunětické se neprotivilo nic více než stylizovanost, Svobodové zase nic tolik jako improvizace, ekstatické výlevy, tendenčnost a okázalý feminismus.“*¹⁶⁰

Kunětická se Svobodovou si byly, ač se to na první pohled nezdá, velice podobné. Pocházely obě z téměř stejné sociální vrstvy, obě ve svých dílech zpracovávaly stejná témata, postavení žen ve společnosti a v manželství, a obě dvě se nepovažovaly za feministicky píšící autorky. Zatímco ale v dílech Kunětické je ještě patrný vliv literatury přelomu století a let šedesátých, zejména vliv Karoliny Světlé, díla Svobodové jsou již pod vlivem rozmáhající se secese. Jejich význačným rysem je citovost, malebnost a až jakási „hudebnost“. Obě dvě zachycují ve svých dílech dívky a ženy v krizových situacích. Obě dvě se stavěly skepticky k manželství. Svobodová označuje manželství dokonce za „jámu na lišky“.¹⁶¹ Pro jejich hrdinky je typická aktivita a boj za svá práva. Zatímco ale hrdinky Kunětické bojují proti mužům, protože je považují za pravé viníky svých tragédií, hrdinky Svobodové muže neobviňují. Jsou schopny podívat se realitě tvrdě do tváře a podle toho se zachovat. Jako je tomu v díle „Na písčité půdě“: *„Dívám se clonou své kruté bolesti, pochopila. Ve mně je příčina, ve mně je vina, já tu překážím, já jdu proti*

¹⁶⁰ Pavla BUZKOVÁ, c. d., s. 141.

¹⁶¹ Srovnej: Jarmila MOURKOVÁ, *Růžena Svobodová*, Praha 1975.

proudu; ne v nich, nýbrž ve mně je mnoho odporného, ve mně je zápor, já sem nenáležím. Ucítila omyl celého života, tmu zavřeného hrobu, do něhož se pochovala, slepé, bezvýchodné cesty.¹⁶² Hrdinky Boženy Vikové – Kunětické by si toto nikdy nepřiznaly. To je zásadní rozdíl mezi těmito dvěma autorkami. Nikdy si nemohly porozumět, protože se obě na stejné problémy dívaly zcela jinak.

Svobodové ve svých dílech nejvíce záleželo na tom, aby bylo celé pěkně „zabalené“, aby působilo esteticky a aby vzněcovalo city a působilo na čtenáře, na jeho smysly. Kunětické bylo naopak vyčítáno, že její díla působí spíše jako učebnice než jako beletrie. Byla považovaná spíše za reformátorku než za umělkyni. Kunětická využívala svou literaturu k boji. Bojovala za sebe i za ženy, za jejich lepší postavení ve společnosti. Svobodová naproti tomu nebojovala. Ona prostě psala tu beletrii, tu krásnou literaturu, byla příliš citově založená na to, aby svá díla používala jako reformátorské zbraně a na jejích dílech je to znát. Působí živě, malebně a i když i ony občas zabíhají do patetických póz hlavní hrdinky, přece jenom působí příjemněji. Ona chtěla psát tak, aby její díla bavila, aby plnila tu základní funkci, kterou má beletrie plnit, a to pobavit, někdy i poučit, ale hlavně rozvířit city. Jako červená nit se jejími díly táhne téma manželství. Svobodová na něj měla dost radikální názor, považovala ho za žalář pro ženy, protože ty byly vystavěny jakémusi kupčení. Byly vyvedeny na plesy a zde byly nabízeny případným ženichům. Manželství byla často domlouvána rodiči a snoubenci se ani neznali, není divu, že tak v mnohých případech došlo k naprostému odcizení mezi manželi. „*Vědomí, že je sama, že nikdo nepřijde, kdo by ji rušil, že celý večer jest její, jen to vědomí, že muž se nevrátí, bylo jí příjemné. Hrozila se špinavě lesklých, chtivých očí, hrozila se té tváře bez výrazu a bez myšlenky, parfumovaných prstů, které ji hladily v prázdné rozkoši, jako kdyby byla salonní pes s blankytnou stuhou kolem krku, muže, který na ni nemyslel, který věděl jen, že má tělo, bílou lesklou pleť. Hrozila se jeho pohledu, který již mluvil o kráse...*“¹⁶³ Kritika soudobé společnosti se v dílech Svobodové obrací zejména k mužům. Ve svých dílech kritizuje, že muži hledají pouze tělo, schránku své rozkoše a je jim naprosto lhostejné, co žena cítí a po čem touží. Je jim

¹⁶² Růžena SVOBODOVÁ, *Na písčité půdě, Přetížený klas*, Praha 1940, s. 171.

¹⁶³ Tamtéž, s. 109.

lhostejná jejich duše, jejich přání a v mnoha případech i jejich láska. „*Všichni ostatní mluvili, mluvili, frázemi dunělo, až bylo smutno. Pochopením, duší jen blýskali. A konec byl takový, že přece chtěli jenom tělo, nikoli pro duši, nikoli s ní, nýbrž zcela bez ní, tak aby už o ní nebylo ani řeči. Bylo mi hrozno a úzko ze všech těch medvědů. Ruce mají, jako tlapy. Stačí jen tělo, žena, prostá, kuchařka, hospodyně, zdravá matka jejich dětí. Vše ostatní je zbytečno, možno i na posměch, jen pro rozkol a pro zlou vůli.*“¹⁶⁴

V dílech Kunětické není téměř žádného citu, v dílech Svobodové je ho místy ale až příliš. Ani jedno není šťastné. Na rozdíl od Kunětické, ale díla Svobodové nepůsobí chladně a nepřirozeně. Svobodová uměla „... *navodit náladu, oživit scénérii tak, aby spoluvypovídala o duševním stavu hrdinovu, akcent na vizuální detail, který pointuje příběh (rozkvetlá a polámaná jíva v Ztroskotánu), stejně jako pozornost ke gestům postav, k jejich oblečení, mimice apod. – to všechno jsou vysloveně moderní umělecké postupy, příznačné pro špičkovou prózu přelomu století.*“¹⁶⁵ Její hrdinky musí tvořit komplex s prostředím, ve kterém se nachází. Okolí, ve kterém jsou, musí odpovídat jejich duševnímu stavu, vše to musí tvořit jakýsi celek. Celek až malířsky umělecký, estetický. Svobodová se svým stylem přibližuje daleko více próze přelomu století, pro které byla hlavním cílem a účelem estetika a citovost. Nepovažovala bych však její díla za literární vrchol přelomu století.

Její díla velebil i Šalda, i když u něj hrály velikou roli vzájemné sympatie, které si s Růženou Svobodovou vyměňovali. Byli mnoho let důvěrnými přáteli a za ta dlouhá léta, kdy jejich vzájemný vztah pravděpodobně nepřekročil hranice určitých společenských mezí, se velice sblížili a vyměnili si řadu krásných dopisů. Jeho kritika jejích děl je tedy poznamenaná osobní sympatií, které jí prokazoval. O jejím díle napsal, že je „...*diskrétní, opravdové, vnitřní, ženské umění veliké něhy i síly; ženské umění a ne efeminisovaná varianta některého umění mužského.*“¹⁶⁶ Ke Kunětické tak přívětivý nebyl. Nejenom že ji hanil na veřejnosti ve svých článcích, ale kritizoval ji i ve svém soukromém životě. Růženě Svobodové o ní

¹⁶⁴ Růžena SVOBODOVÁ, c. d., s. 227.

¹⁶⁵ Dobrava MOLDANOVÁ, c. d., s. 86

¹⁶⁶ F. X. ŠALDA, c. d., s. 183.

napsal: „*O Kunětické jsem Ti již řekl, co myslím. Ona nemá docela nic umělecké vlohy, té vlastní pravé literární vlohy, té, kterou Ty máš v tak úžasné míře. Ona neumí vidět, neumí vleptat předmět do obraznosti. Nic pod jejím zrakem nerozkvétá, všecko se choulí o sebe a láme se a bortí i linie sama od sebe a od přírody nejkrásnější...Je celá falešná, titěrná a pobortěná jako starý plot na kraji pralesa. Tak hloupě nechápavě a jalově stojí před nesmírnem Přírody a Osudu.*“¹⁶⁷ Šalda byl právě tím kritikem, který literaturu, kterou Kunětická psala, považoval za příliš hrubou, tedy mužskou.

Zatímco je tedy Kunětická patetická a hlavní viníky tragédií svých hrdinek hledá v okolí a v mužích, hrdinky Svobodové jsou schopny se realisticky podívat na celou situaci, zpytovat svědomí a najít chybu v sobě. Tímto krokem jsou také schopny, na rozdíl od hrdinek Kunětické, posunout se dál. Uvědomí si, že chybovaly, zpytují svědomí a to je morálně posílí a umožní jim to jít dál. Toto je hlavním nedostatkem v dílech Kunětické, a proto její díla zabíhají do zbytečných patetických nálad a děj to nikam neposouvá. Po přečtení jejích románů máte pocit, že jste se vlastně nic nedozvěděli, nebo že se celý děj dá vyjádřit mnohem stručněji. Kunětická se Svobodovou, i když patřily ke stejné generaci spisovatelek, si nikdy neporozuměly. Vlastně si ani rozumět nemohly, protože i když ve svých dílech zpracovávaly stejná témata, dívala se na ně každá z nich zcela jinak. Kunětická byla bojovnice, v soukromém životě, v literatuře i v politice. Nikdy se nehodlala vzdát a vždy chtěla v boji vytrvat a prosadit své. Proto ani její hrdinky nejsou pasivními mučednicemi, i ony se rvou o svůj život a o svou budoucnost. Ani hrdinky Svobodové nejsou pasivními mučednicemi, ale chovají se více žensky, nechají se i smýkat svými city a slabostmi, ale v rozhodující chvíli odchází. Hrdinky Kunětické jsou sice také pod vlivem citů a ženských slabostí, ale v okamžiku, kdy se musí vyrovnat s krizí, se začnou chovat jako muži a to jim ubírá na kráse a přitažlivosti. Čtenář vlastně ani nemá šanci si s jejími hlavními hrdinkami porozumět nebo s nimi sympatizovat, protože mu přijdou tak umělé a neživotné, že si v nich není schopen najít sebe sama a nemůže se s nimi ztotožnit.

¹⁶⁷ *Těživá samota. Korespondence F. X. Šaldy a Růženy Svobodové*, Praha 1969, s. 157.

Generace spisovatelek narozených v šedesátých letech už svá díla pojímala jinak než jejich předchůdkyně. Jejich hlavní hrdinky se podílely na svém životě aktivně, spoluvytvářely ho a bojovaly za něj. Nenechaly již sebou vláčet a smýkat osudem, už si samy určovaly, kudy půjde jejich budoucí cesta. Jenomže každá z nich to brala za jiný konec. Čím víc se přibližujeme ke konci století, tak tím víc se hlavní hrdinky přibližují postavám mužů, přebírají jejich role, jejich životní postoje a jejich způsoby. Toto je ale velice zrádné. Na ženách – spisovatelkách poloviny 19. století bylo krásné to, že i když jejich hrdinky musely zdolávat těžké úkoly a prát se se životem, vždy bojovaly jako ženy, nestavěly se na roveň mužům, měly své způsoby a své prostředky. Kunětická velice ostře vystupovala proti ženám, které se chovají jako muži, tedy tzv. mužatkám, ale v literatuře se tomu bohužel v mnoha místech neubránila. Svě hlavní hrdinky nechá jednat jako ženy jen do osudného okamžiku. Klasickým příkladem je postava Milči v románu „Vzpouza“. Jak už název napovídá, jde o dívku, která se všemožně brání tomu, aby ji potkal stejný úděl jako její matku. Tedy skončit jako mladá vdova, se čtyřmi malými dětmi v nuzném prostředí umrtvovaná nelidskou a bídně placenou prací. Odejde z domova a setká se s mužem, se kterým uteče. S ním žije několik měsíců jen tak, bez svatby, aniž by si s tím lámali hlavu a hned od začátku je jasné, že to Melišovi (jejímu partnerovi) takto vyhovuje. Jenomže pak Milča otěhotní a on ji opustí. Aby Kunětická ukázala sílu mateřské lásky nechá v Milče nejprve vzbudit odpor a zlost ke svému těhotenství a pak velikou lásku k narozenému dítěti, kterou ale pocítí až v okamžiku, kdy dítě opustí. Její hrdinky jsou nezávislé a nepodvolují se konvenci, toto bylo v 19. století možné pouze u mužů. Ona je tedy staví jim naroveň, dává jim stejná práva a možnosti, ale neuvědomuje si, že jim dává i stejné překážky a vrhá je do hanby, protože je v očích žen ponižuje.

Nejdůležitější v životě je přiznat si chybu. Jen to nás může v životě posunout dál, jen díky tomu, že si přiznáme, že jsme chybovali, jsme schopni se na celou věc podívat s nadhledem a jít dál. Hrdinky Kunětické tohoto nejsou schopny, i když se omlouvají, zlořečí, zatvrzují ve svém odhodlání a utápějí ve svém smutku, stejně nikdy nejsou schopny přiznat chybu. Ony nejsou hlavními viníky, těmi je muž, který je do té hanby a morální bídy uvrhl a opustil je, ale ony si neuvědomí, že

mu vyšly vstříc a daly mu možnost, aby je ponížil. Je sice krásné, když se jeden druhému odevzdá naplno a s vervou a když ženy jsou ke svým mužům důvěřivé a věří jim, ale víra je něco jiného než naivita a hrdinky děl Boženy Vikové - Kunětické jsou v mnoha směrech opravdu naivní. Klasickým příkladem je „Medřická“. Učitelka, která otěhotní se synem chalupníka u kterého žije. Je to dívka inteligentní a tak jí musí být jasné, že tento vztah k ničemu dobrému nepovede, přesto v něm pokračuje a důsledky si pak musí vyřešit sama. I když se z tohoto „morálního bahna“ její hrdinky zvednou a jdou dál, morálně silné a vítězné nad slabým mužem, který je opustil, nesou si v duši šrám. Svobodová na rozdíl od Kunětické je schopna svým hrdinkám přiznat vinu. Ženy jsou nám odnepaměti představovány v literatuře jako ty slabé, citově labilnější postavy, které se utíkají do mužovy ochrany. Jsou ve své podstatě pasivní a ve většině případů se nepodílí na spoluvytváření děje, jenom ho tu a tam posouvají kupředu, ale hlavním činitelem je zde muž. To se v 19. století změnilo. Tato doba byla bohatá na výrazné ženské postavy. Ženy vystupují na veřejnosti a podílejí se na spoluvytváření společnosti. Už z nich nejsou pouze loutky, se kterými se jenom tak smýká. To samé se objevuje v literatuře, hlavní hrdinky románových děl vytváří děj a role muže se dostává na druhou kolej. Ženy si v literatuře dokázaly vytvořit svůj vlastní svět a vytvořily tak podmínky pro ženy 20. století.

Literatura psaná ženami se nám v mnohém směru může zdát pesimistická. Mnohdy také je. Ženy moc dobře znaly svůj úděl a byly realistické. Ale přes všechn pesimismus byly také plné naděje. Díla Vikové – Kunětické na první pohled také působí pesimisticky, ve své podstatě i jsou. Kunětická byla opravdu realista, v mnohém směru až naturalista. Ukazuje nám život žen, ale i mužů a dětí v tom nejbídnějším světle. Popisy postav, místností i krajů jsou psány v černobílých barvách. V její románové tvorbě není ani kapka naděje na lepší život, na kousek slunce nebo štěstí, které je pro člověka tak důležité. Jediným světlým bodem v životech jejích hrdinek je dítě. *„Matka s očima opuchlýma od rýmy, všacka zahalena v šátkách a v kazajce hřmotně točila strojem, oddychovala otevřenými ústy a kýchala každou chvíli do kanafasové zástěry. Musila šít od rána do večera, aby*

*celá rodina neocitla se na písčíně.*¹⁶⁸ Kunětická měla pochopení pro lidi, kteří se ocitnou na okraji společnosti, dokázala je pochopit i litovat, ale nebyla spravedlivá. Měla pochopení pro své ženské postavy, pro děti; u ní hrál velikou roli mateřský cit, dítě pro ni bylo vším, ale nebyla schopna pochopit chování muže. Klasickým příkladem je opět její román „Vzpouora“, kdy postavila proti sobě muže a dítě. Hlavní hrdinka se musí rozhodnout mezi těmito dvěma alternativami. Nejprve se rozhodne klasicky pro muže, ale to jenom proto, aby pochopila, že udělala chybu a po krátkém zaváhání, které trvá jen několik hodin, se navrací opět ke svému dítěti, které se pro ni stává devizou do budoucna. Zde je patrné, že pro Kunětickou muž neznamená budoucnost, tu pro ni znamená dítě.

Kunětická ale působila příliš těžkopádně, i když měla dobré myšlenky, nedokázala je správně literárně zpracovat. Nedokázala jim vdechnout život. To Svobodová byla přijímána jinak. V ní kritika viděla umělkyni – spisovatelku, v Kunětické viděli reformátorku. „*Svobodová přestává být feministicky tendenční spisovatelkou a stává se básnířkou osudových dramát lidsky typických: přestává být závislou na moderním i módním realismu a počíná se zasvěcovat romantice.*“¹⁶⁹ To je důležitý moment v literární kariéře Svobodové. Její díla se, dá – li se to tak říct, beletrizují. Kunětická si nezískala takovou oblibu, protože moralizovala a poučovala. Z jejích děl se vytratila vášeň, cit a láska k člověku. Ona nemá pochopení pro chování svých postav, není schopna vytvořit si k nim pozitivní vztah a vést je cestou poznání, respektive své sympatie prokazuje pouze svým ženským hrdinkám. Samozřejmě je těžké z dnešního hlediska hodnotit díla spisovatelek devatenáctého století. Dnes žijeme ve zcela jiné době, kdy ženy už svá práva získaly. Otázkou je, za jakou cenu. V 19. století byly dívky vychovávány „pouze“ k rolím manželek a matek. Dlouho si nikdo nedovedl představit, že by mohly v životě dělat něco jiného, než se starat o muže a děti. Odmala byly připravovány k tomu, že svůj život budou muset žít v odříkání, v neustálém těhotenství a pravděpodobně s mužem, pro kterého toho nebudou mnoho znamenat. Už to si zaslouží náš obdiv. Není tedy divu, že se ženy snažily najít si pro sebe lepší budoucnost. Vzdělání bylo jednou z cest, protože

¹⁶⁸ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, c. d., s. 21.

¹⁶⁹ Zdeněk BORMAN, *Růžena Svobodová – Posvátné jaro*, Ženský svět XVI, 20. ledna 1912, s. 24.

vzdělaná žena byla schopna se o sebe v budoucnu starat sama, nepotřebovala k tomu muže. S tím souhlasila i Viková – Kunětická. V žádném případě se jí tedy nedá upřít, že bojovala za lepší budoucnost žen, ale využívala k tomu literaturu dost neobratným způsobem.

Muž a žena by měly být partnery, a to je další problém v dílech Boženy Vikové - Kunětické, protože ona z nich partnery nedělá, dělá z nich protivníky a to proto, že muž je pro ni „morálně slabší“. Nemohou tedy nikdy spolu žít jako rovnocenní partneři, protože žena si muže za jeho slabost a malomyslnost nemůže nikdy vážít. Její volání po lepším postavení žen tak vlastně vyznívá naprázdno.

Jak bylo několikrát naznačeno měla to Kunětická s kritikou velice těžké, málo kdo ji chválil, i když své obdivovatele jistě měla, ale především vyvolávala rozpaky a působila na svou dobu velice kontroverzně. Ani Svobodová nebyla však přijímána nekriticky. Laichter si stěžoval, že „...*dialogy jejích osob nebývají často pravdivé, že činívají dojem umělé strojenosti, právě tak, jako děj jejích prós a scén.*“¹⁷⁰ Vyčítal jí, že její postavy jsou nepravdivé, že se jejich konání nedá věřit. Podle Laichtera bylo v jejích dílech mnoho zajímavých myšlenek, které by ale „...*působily účinněji, kdyby za nimi stála větší opravdovost i životnost lidí, kteří je pronášejí, a kdyby tyto myšlenky vyplývaly z nitra osob.*“¹⁷¹

Svobodová psala i divadelní hry. Její hra „V říši tulipánků“ jí však nepřinesla kýžený úspěch, jak otiskly Divadelní listy: „*První divadelní práce paní Svobodové zůstává daleko, nesmírně daleko za její beletrií. Lze to konečně i vysvětlit. Na jevišti vidíme především postavy hry a děj; nezbyvá času, ochutnávají gourmandsky virtuosní stylizaci slov, krásné metafory a jiné lesklé ozdoby slohu, jako to činíme při čtení, kdy se můžeme k větě obzvláště krásné, třebaš dvacetkrát vrátit. A poněvadž právě sloh a dikce jest hlavním půvabem prací paní Svobodové, nelze se divit, že působí ‚Tulipánkové‘ s jeviště dojmem pestrobarevného motýla, jemuž byl s křídel setřen všecken pel.*“¹⁷² „Divadlo“ naproti tomu psalo, že „...ve

¹⁷⁰ Josef LAICHTER, c. d., s. 193.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 193.

¹⁷² Hra R. Svobodové – V říši tulipánků, Divadelní listy V., 20. listopadu 1903, s. 21.

hře jsou skvostná poetická místa, jež vás naladí tak měkce, že jste to ve veselohře nikdy nečekali.“¹⁷³

V každém případě byla Svobodová tradičně nejsilnější v próze, což dokazuje i názor F. X. Šaldy. Ten o jejích dílech píše, že v nich není tolik „...malicherného hluku, prázdného křiklanství, titěrného bombastu, jalových siláckých scén. Všecko je silné a jemné zároveň, silné v jemnosti, jemné v síle, jaké musí být opravdové vysoké umění: tiché, ryzí a veliké.“¹⁷⁴ V tomto případě si troufám tvrdit, že Šalda narážel na literaturu Kunětické. Ano, její díla působila křiklavým dojmem, chtěla křičet, burcovat a revoltovat. To se jí podařilo, ale na úkor estetičnosti a mnohdy i vkusu.

Dalším společným rysem obou žen je jejich láska k dětem. Díky ní se začaly obě věnovat dětské literatuře, i když pouze okrajově. Svobodová byla v tomto ohledu mnohem aktivnější, snad proto, že sama vlastní děti neměla. Napsala několik povídek, kde se věnovala vyloženě dětské tematice.¹⁷⁵ Podle ní „...hlavní vinu na osudech dětí má lidská lhostejnost, necitlivost a sobectví, které jsou stejně vlastnostmi chudých jako bohatých. Řešení vidí především v probuzení pocitu odpovědnosti, v přijetí mravního závazku pomáhat ubohým a bezbranným. Bídu vidí, jako demoralizující sociální zlo, které mrzačí nejen chudé, ale i bohaté tím, že je zatvrzuje, zbavuje schopnosti soucitu, lásky, nesobeckého vztahu k druhým.“¹⁷⁶ Svobodová neprožila příliš šťastné dětství. Matka nadřzovala chlapcům a dívky tak byly postaveny na vedlejší kolej. Tento nedostatek citu se v ní zakořenil na dlouhá léta, ale podařilo se jí ho využít v dětské literatuře, do které promítla své dětské sny i tužby. Kunětická se dětské tematice vyloženě nevěnovala, pouze v druhé polovině dvacátých let vydala pohádky pro děti.¹⁷⁷ Téma dítěte hrálo v jejích povídkách i románech ale velikou roli. Vždy se stalo klíčovým momentem k rozuzlení děje. V dítěti Kunětická viděla budoucnost a spásu. Nic jí nebylo víc svatým než dítě a pro něho chtěla udělat vše. Zatímco Kunětická používala téma

¹⁷³ *V říši tulipánků*, Divadlo II., 1. prosince 1903, s. 109.

¹⁷⁴ F. X. ŠALDA, *Růžena Svobodová – Zamotaná vlákna*, Kritické projevy 4 (1898 – 1900), Praha 1951, s. 261.

¹⁷⁵ *Pokání Blaženčino* (1908), *Dětská srdce* (1913), *Jarní záhony* (1916), a *Hrdinné a bezmocné dětství* (1920).

¹⁷⁶ Dobrava MOLDANOVÁ, c. d., s. 40.

¹⁷⁷ Napsala pro děti tři pohádky, které vydala na Vánoce roku 1925 pod souborným názvem „Za větrem“.

dítěte jako nástroj proti muži, Svobodová pro ně ve své literatuře vytvořila vlastní svět. Zatímco Kunětická stavěla téma dítěte do jakéhosi vzduchoprázdna a v jejích dílech má roli pouze zbraně, překážky nebo přítěže, Svobodová se zabývala tím, jak dítě může trpět, pokud vyrůstá v prostředí bez lásky, bez citu. Nebylo pro ni důležité, zda je dítě vychováváno v chudobě nebo přepychu, důležitý pro ni byl pouze citový nedostatek. Kunětická ve svých dílech rozebírá city ženy (popřípadě) muže vůči dítěti, Svobodová se zabývá jejich vlastním světem, jejich vnitřními pocity, tužbami i snahami. Z dětí vyrostou dospělí jedinci, kteří jednou budou tvořit budoucí svět a to, jak ho budou vytvářet, se ukáže již v dětství. Kunětická nedává svým dětským hrdinům ve svých dílech ani moc prostoru, mnohdy se tam ani neobjeví, ale jejich budoucí existence visí ve vzduchu a ovlivňuje životy těch, kteří ho zplodily.¹⁷⁸

Tak, jako si Kunětická nerozuměla se Svobodovou v literatuře, tak si s ní nerozuměla ani v soukromém životě. Kunětická nežila v Praze a tak se s pražskou inteligencí nestýkala. Jediným jejím pojitkem do literárních kruhů byl Machar. S ním mohla probírat nejenom věci politické a literární, ale i soukromé. Kunětická neměla Svobodovou ráda a ona ji také ne. Nevím, čím si byly navzájem tak protivné, ale jejich vztah se nedá označit ani jako chladný. Svobodovou v podstatě nenáviděla. Pravděpodobně jí vadil její důvěrný vztah k Šaldovi a vadilo jí její ovlivňování jeho. Svobodová jí přišla „slabošská“, bez vervy, síly a snahy bojovat. Nenáviděla na ní vše, co dělá ženu ženou. Citovost, někdy snad až citlivost, vášeň, láska. Svobodová měla spoustu přátel z literárních kruhů, Kunětická nikoho, až na Machara a i ten se jí odcizil. Byla plná zloby, Macharovi o tom píše v dopise: „*Ale já Vám pošlu některou z jejích věcí, abyste viděl sám tu krásnou ženskou duši*“ (podtrhla Božena Viková – Kunětická – pozn. H. Ž.), *kteřou Šalda ve své sleposti fedruje.*“¹⁷⁹ Vadilo jí, že jsou všichni na její straně, že ve své zaslepenosti nevidí pravou podstatu jejích děl a její pravou povahu. Zlobilo ji, že ani Machar s ní nesouhlasil, vždy se snažil Svobodovou nějak obhájit. Není také divu, v letech 1903 – 1907 dochází k určitému citovému vzplanutí mezi Macharem a Svobodovou¹⁸⁰ a ona mu dokonce věnuje i

¹⁷⁸ Typickým příkladem je román „Medřická“, kdy učitelka otěhotní a na základě této skutečnosti se rozhoduje o budoucím životě.

¹⁷⁹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 15. 12. 1905, korespondence přijatá.

¹⁸⁰ Srovnej: Jarmila MOURKOVÁ, c. d.

jednu ze svých povídek, a to „Převez, převez, převozníčku...“. Jak důvěrný tento vztah byl, těžko říct, ale osobně bych řekla, že nepřekročilo hranice přátelství. Na přelomu let 1907/1908 se ostatně rozchází, ale to už nefunguje ani jeho vztah s Boženou Vikovou – Kunětickou. Jak již bylo naznačeno, na přelomu století se Kunětická sblížila s Hanou Kvapilovou, blízkou přítelkyní Růženy Svobodové. Hana s Růženou si byly velice blízké a Svobodová žárlila na její vztah s Kunětickou, i když ten byl spíše profesionální než přátelský. Kvapilová věděla o vzájemné nevraživosti, stejně tak jako o ní věděl i Machar a mnoho dalších příslušníků pražské inteligence; a tak se snažila rozhovoru o Kunětické vyhnout, přesto však k určitým narážkám v korespondenci došlo. Důkazem veliké nevraživosti byl dopis z 31. ledna 1907, který píše Svobodová Haně Kvapilové; mimochodem je to pár měsíců před Haninou smrtí: „*Drahá Hano, trápím se strašně, že mluvíš o mně s pí. K., že mne vůbec jmenuješ...Snad o tom nevíš, ale prodalas nás, své staré věrné kamarády za 30 stříbrných. Všude přestala tráva růst, kam věděla ta paní, že jsem vkročila. Bojím se teď všech styků se světem. Byla jsem tak dlouho zavřena ve své skořápce a budu tam zas. Nebudu již mluvit o živých lidech a budu se jim zase vyhýbat. Mrtví jsou spolehliví věrní.*“¹⁸¹ Kvapilovou jejich vztah velice trápil a snažila se je smířit. Nutno říct, že se jí to nikdy nepodařilo. Je jim však ctí, že vzájemné spory a neshody opustily v době, kdy zemřela Hana Kvapilová, roku 1907, a společně se zúčastnili pohřbu, kde nevyhledávaly vzájemné pŕtky. Přítelkyněmi se však nikdy nestaly. Mimochodem pražská inteligence, a nejenom ta pražská, nebyla chudá na nejrůznější rozmíšky a malicherné pŕtky a boje. Bylo na denním pořádku, že se v korespondenci známých literátů, a i jiných umělců, objevují nejrůznější narážky, které té či oné osobě nebyly sympatické. Vzácností také byl přátelský vztah dvojic z uměleckých kruhů; o to víc si možná Kunětická měla Machara vážit. Za jemnými výtkami a sladkými osloveními se často skrývalo hluboké pohrdání a někdy i nenávisť, ostatně ani lichotky nebyly myšleny vždy vážně a často se za nimi skrývaly vypočítavost a podlézavost.

Tak jako Kunětická nebyla schopna Svobodovou ocenit jako člověka, tak jí nebyla schopna ocenit ani literárně. Několikrát jsem naznačila, že se obě dvě na

¹⁸¹ Pavla BUZKOVÁ, c. d., s. 146.

stejně věci dívaly zcela odlišnými pohledy, a proto si nikdy nemohly porozumět, prostě se navzájem nechápaly. Macharovi píše: „*Chtěla jsem přečíst její Plameny a plaménky, ale – nemohu. Nenáviděla jsem odjakživa lživé křehotiny a nenávidím je dosud. Pro to doba rokoka mně je tak protivná. A ona je z doby rokoka.*“¹⁸² Hrdinky v dílech Svobodové jí přišly naivní a ufňukané, neviděla v nich tu bojovnost, kterou by každá žena měla mít. Viděla v nich slabochy a zbabělce, které se dávají všanc mužům, aniž by se snažily sebe sama nějak obhájit. Byly si naprosto vzdálené v nazírání na svět, ale i když by s tím jistě ani jedna nesouhlasila, jejich literatura si je v mnohém podobná.

3.5. PŘÍTEL MACHAR

Kunětická se s Macharem seznámila pravděpodobně již v polovině osmdesátých let, ale psát si začali až o deset let později, tedy někdy kolem roku 1896. Jak se seznámili a z čeho vyplynulo jejich přátelství není dodnes známé. Je to otázka. Machar se stýkal s lidmi, které Kunětická nenáviděla. Ve veliké oblibě měl Masaryka, kterému nemohla přijít na jméno. V případě Masaryka šlo u Machara o důvěrné přátelství, i když nebyl zaslepen a v mnohém si nerozuměli. I Masaryk si Machara velice vážil, a to jako literáta i jako člověka, důkazem jeho sympatií bylo jmenování Machara roku 1919 generálním inspektorem československé armády. S Masarykem se Machar seznámil na přelomu 80. a 90. let, tedy ve stejné době, kdy začínalo přátelství s Boženou Vikovou – Kunětickou. Jejich nejintenzivnější vztah se datuje od roku 1893, ale kolem roku 1905 se rozešli, i když ne zcela, díky tzv. Herbenově aféře.¹⁸³ Kdy se Masaryk Herbena nezastal.

¹⁸² LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 15. 12. 1905, korespondence přijatá.

¹⁸³ Herben byl Macharův přítel a vydavatel „Času“. Kolem roku 1905 byl obviněn Emanuelem Chalupným z defraudace peněz pro sirotky po mosteckých dělnících. „*Zákulisí tohoto obvinění bylo ovšem jiné: skupina tzv. novorealistů chtěla zbavit Herbena vedení Času, vyčítala mu lenost a nepořádnost a využít chtěla i Macharův osobní dopis A. V. Jungovi, v němž pisatel projevil jisté výhrady vůči Erbenovi. Herben však odstoupit nechtěl – musel být tedy zdiskreditován.*“ Srovnej: Jitka ZABLOUDILOVÁ, Tomáš Garrigue Masaryk a Josef Svatopluk Machar, in: Masarykův sborník XIII., Praha 2006, s. 31.

Do roku 1905 bylo přátelství mezi Macharem a Kunětickou velice intenzivní, důkazem je i to, že jí Machar věnoval na důkaz svého přátelství prsten, který ona pečlivě opatrovala. Ve svých dopisech, kterých si vyměnili opravdu celou řadu, ze začátku si dopisovali téměř denně, si vyměňovali názory na svá díla, na spisovatele, na společenské dění i na politiku. V Macharových dopisech je patrná jakási hořkost a skepse nad poměry, které vládly v Praze. V této době již Machar žije a pracuje ve Vídni, ale ani zde nenachází svůj potřebný klid. Machar miloval antiku a Itálii, za dob, kdy si s Kunětickou dopisoval, se do ní podíval několikrát a zval i Kunětickou. On ji přivedl k lásce k antice, k její historii, umění i náboženství. Pod jeho vlivem se také odpoutala od katolické církve a přiklonila se k jakémusi „antickému polyteismu“, který Machar vyznával. V době, kdy se seznámila se spiritismem, svěřovala své pohnutky a vize právě jemu. V tomto ohledu byl ale Machar daleko střízlivější a prozaičtější a Kunětickou od těchto nových experimentů zrazoval a i ona potom sama spiritismus opustila.

Kunětická se mu často svěřovala se svými osobními problémy. Rozebírala s ním dceřinu svatbu, nemoci, které její rodinu postihly i úmrtí v rodině. Machar se stal členem rodiny a velkého přítele získal i v osobě Josefa Vika. Ten se na Machara mnohdy obracel s prosbou, aby Boženě domluvil a pomohl jí nalézt správnou cestu, obvykle v dobách, kdy se s někým nepohodla nebo dokonce rozešla. Machar na ni měl veliký vliv. Jeho slovo pro ni bylo „svaté“, velice si ho vážila a brala jeho rady velice vážně. Machar byl vlastně jediným jejím opravdovým přítelem, i když hovořit v tomto případě o přátelství je pravděpodobně nadnesené. Kunětická potřebovala být obdivována a to nejenom jako literátka, ale i jako žena. Žena to prý byla velice přitažlivá a mněla mnoho ctitelů a obdivovatelů. Jedním z nich byl svého času i Machar. Obdiv Kunětická nevyžadovala ale pouze od mužů. Ale i od žen. Jeden čas se důvěrně přátelila s Růženou Jesenskou, a jak je patrné z jejích dopisů, ani ona nešetřila slova chvály.

Machar si od Kunětické však nenechal poroučet. Například když brojila proti časopisu „Čas“, nenechal si vymluvit spolupráci s ním a nadále v ní pokračoval. K časopisu „Čas“ měla Kunětická mnohé výhrady. V jednom z dopisů Macharovi napsala: *„Jste dítě, jste takový dospělý Joži z Vašich memoiru! Jinak byste musel*

viděti, že *Herben není upřímný a že táhne za sebou řadu lidí stejně nepoctivých jak je sám – Masaryk! Ano, to je něco jiného – ale Čas? – a věřte, že ten Mrštík dívá se k Vám s pietou daleko poctivější než páni z Času. Ty Vás prostě jen vysávají a zužitkují. Velký Joži! – Věřte přece, že bych dýchala za Vás kdyby to bylo možné?*“¹⁸⁴ Machar ji velice obdivoval, a to nejenom jako literátku, ale i jako ženu, což jí samozřejmě velice lichotilo. Napsal o ní: „*Krásná výrazná hlava v rámci světlých vlasů dívá se na Vás z její podobizny. Ale žádná ta podobizna není obrazem paní Kunětické ve skutečnosti. Mluvíte s ní 10 minut a vidíte před sebou 10 zcela rozdílných obličejů. Jako mraky letící přes slunce mění svým stínem vzhled krajiny, tak stínují se myšlenky její hlavy v tazích toho obličeje. A myšlenky jdou tou hlavou bez ustání, ne těžké, pozvolné, podzimní myšlení muže, ale bělostné skvoucí mráčky letního dne, které letí a letí, které se rázem shlukují, a které než se naděješ, pláčou, blyškají a bouří. Při tom poletují pohledy modrých očí jejich lehce a graciosně jako modré libely, elegantní postava její neklidně přechází pokojem, hovoří rychle, při ničem se dlouho nezdrží, a řeč její dělá dojem, že ne pro posluchače, ale proto mluví, aby dala aspoň takto prchavou formu svým myšlenkám a pocitům.*“¹⁸⁵ Machar z ní byl opravdu ze začátku okouzlen. Líbila se mu i jako žena. V době kdy si psali byla v nejlepších letech, bylo jí něco málo přes třicet let a pravděpodobně stále působila velice přitažlivým dojmem.

Jejich přátelství bylo velice důvěrné, ale nikdy nepřekročilo určité meze, už proto, že si oba dva vážili svých životních partnerů. Kunětická ale v Macharovi našla přítele nad jiné drahého. Oba dva byli spisovatelé, touto profesí si byli velice blízcí a dokázali zhodnotit své literární počiny už proto, že se oba dva zabývali stejnou tematikou. Machar její literární díla hodnotil velice vysoko, podle něho byla nástupnicí Boženy Němcové a sám si ji do této role stylizoval. Napsal o ní, že „...*jest poetkou vyvolenou a požehnanou. Jako zlatotkaný královský plášť pokrývá poesie její boje, její tendence, dává hudbu jejímu hlasu, jímž jménem všech žen mluví o postavení a utrpení ženy, dává nehynoucí barvu jejím melancholickým obrazům*

¹⁸⁴ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové - Kunětické, korespondence přijatá.

¹⁸⁵ Tamtéž, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy cizí.

života, dává celé tvorbě její posvěcení a nesmrtelnost...“¹⁸⁶ Machar nebyl žádný diletant, a proto je velice zajímavé, jak se na její díla díval. Pravděpodobně ho fascinovala její bojovnost, její vůle za něčím jít, bohužel až po aféře se Charlottou Masarykovou pochopil, čeho všeho je schopná.

K Macharovi se Kunětická chovala ale opravdu přátelsky, jestliže jiné nenáviděla jeho opravdu měla ráda a vážila si ho. Byli si oba dva dost podobní, neradi se vzdávali, bojovali za pravdu a spravedlnost, ale Kunětická nebyla tak rozvážná jako Machar. Příliš se nechávala strhávat svými emocemi. Klasickým příkladem je její vztah k Vodákovi. Jeden měsíc mu nemůže „přijít na jméno“ a další měsíc ho „velebí až do nebe“. Byla příliš ženou. Byla tou ženou, proti které ve svých dílech bojovala, tou ženou, která se nechává vášnivě strhávat nejrůznějšími emocemi bez ohledu na důsledky a která není schopna uvažovat o skutečnosti s chladnou hlavou. Machar všechny tyto její výstřelky dlouho přecházel. Byla mu cennou přítelkyní a odpouštěl jí, že mu vyčítá jeho přátelství s Masarykem nebo spolupráci s časopisem „Čas“. Bylo ale pouze otázkou času, kdy se jejich vzájemné rozpory vyostří a oni se rozejdou.

Ač si byli v mnohém podobní, v některých případech se zcela rozcházel. Hlavním kamenem úrazu byl výběr přátel. Velikou ránou pro Kunětickou bylo navázání přátelství Machara s Růženu Svobodovou.¹⁸⁷ Jejich vzájemného vztahu si všiml i F. X. Šalda a v jednom ze svých dopisů, psaných již pravděpodobně na konci 90. let, Svobodové píše: „*Psal jsem Vám: co jsem dal Macharovi, nevzal jsem Vám. Machar je mi vnější a zůstane jako všichni ostatní. Do vnitra mého vnitra, do duše mé duše nikdy nevejde. Nemůže vejít. Já nevážil Vás s nikým, nedělil sebe mezi vás a někoho druhého. V sobotu viděl jsem, že tak činíte vy. To, co dávno tuším, dávno vím: Vy s ním cítíte, Vy s ním jste stále srostlá. Vy i umělecky spolu žijete, Vy jste se starala o jeho veselohru, celé partie intonací, lehkou, švitořivou, rozmarnou a těkavou notou jsou Vaše a víc: z našeho styku. A mně je jedno jistotou: já prohrál, já strašně prohrál tu bitvu s ním, tu bitvu o vás.*“¹⁸⁸ Macharovo důvěrné přátelství se

¹⁸⁶ LA PNP. Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy cizí.

¹⁸⁷ K jejich důvěrnějším styku došlo v roce 1903. Tento vztah však netrval příliš dlouho, protože již v letech 1907/1908 dochází ze strany obou k značnému ochlazení. Srovnej: Jarmila MOURKOVÁ, c. d.

¹⁸⁸ *Těživá samota. Korespondence F. X. Šaldy a Růženy Svobodové*, Praha 1969, s. 151.

Svobodovou však záhy skončilo. Přesto ji ale vždy před Kunětickou bránil, a to jako ženu i jako literátku.

Jejich přátelství, do té doby téměř „neposkvrněné“ a plné vzájemného obdivu, se však zničilo na počátku 20. století. Kalich Macharovy trpělivosti přetekl roku 1905, kdy Božena Viková – Kunětická značně nevybíravým způsobem napadla Charlottu Masarykovou.¹⁸⁹ Machar se s manželi Masarykovými léta přátelil a Charlottu Masarykovou považoval nejenom za ženu inteligentní a pracovitou, ale také za ženu laskavou, která ze všech svých sil pracovala za lepší postavení žen ve společnosti. Kunětická Charlottu Masarykovou nenáviděla, ve svých dopisech ji nazývala „židovkou v anglických cetkách“.¹⁹⁰ Nesnášela jejího muže a když se jí nepodařilo nad ním zvítězit, rozhodla se ponížít alespoň jeho ženu. Bohužel za tuto nechutnou aféru zaplatila příliš vysokou cenou. Ztratila jediného přítele, kterého měla a zesměšnila se ve všech společenských kruzích. Tato aféra proběhla kolem roku 1905, je tedy velice zvláštní, že přes veškerá nechutná napadání a i přes celou aféru, byla kandidovaná do politiky. Tato aféra se vlekla v tisku několik měsíců a mnoho lidí jí její nevybíravé jednání nebyli schopni odpustit. Mezi nimi především Machar. V dopise z 21. dubna 1905 jí píše: „...rozcházíme se. Leží mezi námi víc než propasti: leží mezi námi Světy...Kdybyste byla zabila mou vlastní matku, nemohla jste mě raniti hůře – ale nemstil jsem se.“ V dopise dále pokračuje ostrým tónem: „Byla jste mým největším zklamáním, ale věřte, také posledním. Jako oko v hlavě jsem Vás střehl, nesl jsem všechno tak věrně s Vámi, jak jen člověk dovede – Vy jste do toho oka hodila blátem, do toho obličej uhodila podpatkem.“¹⁹¹ Kunětická se snažila u Machara ospravedlnit: „Musela, musela jsem to udělat! Byla jsem krví zalita a byla bych zemřela kdybych byla nevzkřikla. Chápete to? Co se nyní stane s Vámi? Ztratím Vás Co se stane? Hodíte po mně kamenem? – Ach, bože, tak se mně

¹⁸⁹ Tato aféra proběhla 7. 4. 1905 na schůzi Ženského klubu, kdy došlo ke konfliktu mezi Charlottou Masarykovou a Josefou Humpál – Zemanovou. Rozčilení Humpál – Zemanové bylo tak veliké, že nepočkala až do konce schůze, odešla a na ulici ji ranila mrtvice. Její stav byl velice vážný a naděje na uzdravení mizivá. Kunětická veřejně napadla Charlottu Masarykovou a obvinila ji z vraždy. Nutno říci, že tato aféra byla pro Kunětickou pouze záminkou k tomu, aby rozpoutala štvavou kampaň proti Charlottě Masarykové, které nemohla přijít na jméno. Srovnej: Petra HANÁKOVÁ, Libuše HECZKOVÁ, Eva KALIVODOVÁ (eds.), c. d.

¹⁹⁰ Charlotta Masaryková byla původem Američanka.

¹⁹¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, dopis od J. S. Machara z 21. dubna 1905, korespondence přijatá.

zdá, že bych mohla nyní umřít – že nemám už co bych mohla ještě říci. Ale já je nenávidím – nenávidím – nenávidím! Přišli, aby nás zničili. A teď chtějí ochromit nám ženu a ti jako to učinili u Humpálové, aby jen blábolila a frčela v nehybnosti. A nejedná se o ideu jedná se o jméno Masaryk. Vždycky – vždycky!¹⁹² V této souvislosti bych chtěla zmínit, že ještě před několika měsíci Kunětickou „nějaká Humpál – Zemanová“ vůbec nezajímala, dokonce ji i v dopisech pomlouvala a najednou ji „brání“ před paní Masarykovou. Zde je ihned jasné, že to byl jednak čin spontánní, neuvážený a byl to především atak zlosti. Humpál – Zemanová se Kunětické stala pouze záminkou k tomu, aby ukázala prstem na Charlottu Masarykovou, aby ji „vykázala z České země“, protože ona je zde Cizinkou. Tento atak záhy pochopil v Praze kdekdo a jméno Vikové - Kunětické bylo vláčeno v mnoha novinách. Kvituje to i Šalda: „*Projev pí Vikové – Kunětické proti pí Masarykové v ‚zaslánu‘ Národních listů vzbouřil mnoho prachu a ukázal všem lidem trochou rozumu a dobré vůle, co lidé vkusu již dávno věděli: že v zemi, kde jsou možny takové projevy ‚temperamentu‘ a ‚osobnosti‘, není literární kultury.*“¹⁹³ A i dále pokračuje velice ostře, upozorňuje zejména na styl a způsob, kterým se Kunětická rozhodla dát najevo svou nevoli: „*Nerozhoduje o věci: má – li pravdu pí Kunětická a pokud ji má – ta otázka jest zcela jiná a musila by se vysvětliti v delší studii. Ale jde o formu – ano o formu: neboť podceňování formy jest právě nejspolehlivějším kriteriem nekulturnosti. A pak jest situace taková: Paní Viková píše léta a léta a píše speciálně o ‚ženské otázce‘ v beletristické formě – jsou již takové sujety v dnešní době - ;realismus jest zde také již léta a léta, a léta a léta vykládá a propaguje svůj názor na ‚ženskou otázku‘. A pí Viková: dělá, jakoby o tom nevěděla. Ani slovem nezavadí o to, je – li správný nebo nesprávný názor na realismu na ženskou otázku a proč je správný nebo nesprávný. Mlčí, mlčí, mlčí. Ale stane se náhodou nehoda, senační nehoda – jakýsi výstup ve spolku – a paní Viková vyřtí se a nevkusně siláckými frázemi, řeznickými frázemi - ‚tlápla na šíji‘ a podobnými líbeznostmi – poví, že realistický názor je zhoubný, vražedný,*

¹⁹² LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, fragment dopisu od Boženy Vikové – Kunětické, korespondence přijatá.

¹⁹³ F. X. ŠALDA, c. d., s. 67.

nesmyslný.“¹⁹⁴ Tímto svým výstupem se Kunětická v umělecké branži naprosto „odrovnala“. Její způsob, kterým Masarykovou napadla, byl nevkusný a nezasloužený. Možná si to Kunětická sama i uvědomila, i když o tom osobně pochybuji; v každém případě to nikdy nepřiznala. Po celý svůj život hájila své stanovisko a mrzelo ji, že ji v něm její přítel Machar nepodpořil; naopak, ten se od ní zcela odvrátil.

Když Kunětická pochopila, že obhajobou svého stanoviska to u Machara daleko nedotáhne, začala být útočná. Byla jako poraněné zvíře, které je dezorientované a hledá cestu úniku. Snad pochopila, že „šlápla vedle“, ale bylo již pozdě. Tento její výstup jí už Machar neodpustil. „*Byla jste mi – nač zapírat? – mnoho. Byl jsem pyšný na Vás, na Vaše přátelství.*“¹⁹⁵ Toto byla opravdu hořká slova, která Machar použil a Kunětickou také nebývale zasáhla. Dotkla se jí a ona se cítila ponížena. Začala tedy dělat to, co pro ni bylo typické – útočit. „*Dal jste paní Masarykové zadostiučinění tak velké, že může klidně spát. Všim čím žila, pracovala – co bylo jediným mým bohatstvím – hodil jste k jejím nohám. Nezbylo mne ničeho z celé minulosti...Není mých knih – všecko je ztracené. Ponížil jste mne, aby ona mohla se zvednouti.*“¹⁹⁶ Kunětickou opovržením jejím přítelem, kterého měla do té doby „omotaného kolem prstů“ opravdu tvrdě zasáhlo. Jejich přátelství se již nepodařilo nikdy zcela obnovit. Kunětická ještě po roce psala: „*Nebyla jsem Vám ničím. Ale věřte že Vám nikdy žena nestála čistěji a blíže než já. Má čistá duše je mou pýchou a tu pýchu si nesu od Vás pane Machare. Bíti se od Vás nedám.*“¹⁹⁷

Jejich vztah byl již ale čistě formální. Kunětická se mnoho let snažila obnovit jejich staré přátelství, ale to se v pozdějších letech omezilo pouze na formální výměny gratulací a později už ani na ty ne. Machar se v ní nebývale zklamal a ona se zase zklamala v něm, když zjistila, že ji v jejím jednání nepodpoří.

Může se zdát, že si nikdy nemohli zcela porozumět, vždy mezi nimi byla jakási propast, i když první léta se nám z dnešního pohledu mohou zdát velice

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 67 - 68.

¹⁹⁵ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, dopis od J. S. Machara z 31. května 1905, korespondence přijatá.

¹⁹⁶ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost J. S. Machara, nedatovaný dopis od Boženy Vikové – Kunětické, korespondence přijatá.

¹⁹⁷ Tamtéž, dopis od Boženy Vikové – Kunětické z 9. dubna 1906, korespondence přijatá.

idylická, a snad i taková byla. Kunětická se Macharovi opravdu „odevzdala“ celá. Vzhlížela k němu, uctívala ho a lichotilo jí, že o ni projevuje profesní zájem. Její „výstřelky“ ale byly časem neúnosné a i Machar si začal uvědomovat složitou situaci, do které se dostal. Unavovalo ho bránit neustále své přátele, neustále ji ujišťovat o své přízni, vymlouvat jí její depresivní nálady a chválit ji. Považovala jejich vztah za souznění duší, a to v oblasti osobní i profesní. Se svou povahou si ale nikdy přátele dlouho neudržela, i když s Macharem se intenzivně přátelila deset let. Byla ale příliš výbušná a netolerantní na to, aby dokázala pochopit lidskou povahu se všemi jejími šrámy. Tento její nedostatek empatie se jí právě u Machara stal osudným.

Machar na ni měl v mnoha ohledech velice pozitivní vliv. Podporoval ji, když psala svůj román „Pán“, navzájem si četli svá díla, hodnotili je a navzájem se povzbuzovali. Machar Kunětické otevřel cestu k antice a Itálii, kterou si i ona časem zamilovala. Tato její láska k Itálii ale pramenila spíše z lásky k Macharovi než z lásky k této jižní evropské zemi. Machar jí také otevřel cestu k vídeňské inteligenci, podporoval propagaci jejích děl ve Vídni a všemožně ji ubezpečoval o jejím talentu.

Jak se později ukázalo, toto vše nestačilo k tomu, aby jejich vztah byl opravdu pevný. První velká bouře toto „přátelství“ zničila. Šok to byl zejména pro Kunětickou, která byla přesvědčená o tom, že je „nedotknutelná“. Pro Machara ukončení tohoto vztahu bylo především zklamáním. Nemohl se smířit s tím, že by mohla být „jeho paní Božena“ tak útočná a tak zaslepená zlobou a nenávisť.

Kunětická dokázala pro lidi, kterým věřila a které si oblíbila „snést modré z nebe“. V její pozůstalosti je řada krásných dopisů, ve kterých se vyznává ze svých citů k lidem, které si oblíbila, mezi nimi i k Macharovi, ale na druhou stranu k lidem, kteří jí sympatičtí nebyli, byla velice zlá. U Charlotty Masarykové to platilo dvojnásob, protože ta při zmíněné aféře platila i za svého manžela Tomáše Masaryka.

Byla ženou, která nebyla schopna objektivně zhodnotit danou situaci. Byla příliš citově založená na to, aby se dokázala rozumně podívat realitě do tváře a

k lidem ve svém okolí byla příliš často krutá a neobjektivní. Jakoby se v ní projevoval nedostatek citu a empatie, a to ke škodě jí i lidí, kteří ji obklopovali.

4. ŽENY A JEJICH POLITICKÁ PRÁVA

„Žena není povolána k tomu, aby udělala něco velkého. Jejím význačným rysem není aktivita, ale pasivita.“

Arthur Schopenhauer

4.1. VÝVOJ ŽENSKÉHO EMANCIPAČNÍHO HNUTÍ

V době, kdy se Božena Viková - Kunětická začala intenzivněji zajímat o politiku, tedy v prvním desetiletí 20. století, bylo již v otázce ženských práv a svobod, a také v oblasti dívčího vzdělání a emancipace, mnoho učiněno.¹⁹⁸ I tak ale nebylo ještě vybojováno vše. Ženy mohly studovat na gymnáziích, univerzitách, zakládaly spolky¹⁹⁹ a zabývaly se filantropií. Tyto aktivity vykonávaly zejména v první polovině 19. století, která „... se vyznačovala vytvářením neformálního a neorganizovaného ženského hnutí, postaveného na přátelských vztazích mezi ženami a mezi ženami a muži.“²⁰⁰ Politika je ještě příliš nezajímala. Do popředí jejich zájmu se dostala až ke konci 19. století a zejména na počátku století dvacátého. Dá se říci, že možnost, že by mohly kdy získat aktivní a dokonce pasivní volební právo, je ze

¹⁹⁸ Již v první polovině 19. století se ženy začaly aktivně ucházet o svá práva. V této souvislosti bych jmenovala zejména Bohuslavu Rajskou (1817 – 1852) a Magdalenu Dobromilu Rettigovou (roz. Artmannová) – (1782 – 1845). Nositelkami ženské emancipace byly zejména umělkyně a to především spisovatelky. Ve druhé polovině 19. století mezi nejvýznamnější patřila Božena Němcová (1820 – 1862), Karolína Světlá (1830 – 1899), její sestra Sofie Podlipská (1833 – 1897) a především Eliška Krásnohorská (1847 – 1926), která se zasloužila o založení prvního dívčího gymnázia Minerva. Na ně poté navazovala mladší generace žen – Teréza Nováková (1853 – 1912) a Františka Plamínková (1875 – 1942), která byla hlavní organizátorkou a bojovnicí za volební právo žen. Vedle těchto žen existovala ale také řada osvícených mužů, kteří ženám v jejich úsilí pomáhali. Za všechny jmenujme především Vojtu Náprstka (1826 – 1894) a T.G. Masaryka (1850 – 1937). Tento poněkud zkratkový popis vývoje emancipačního hnutí je nutný pouze k dokreslení a k seznámení s historií ženského hnutí. Není hlavní náplní mé práce, a proto mu zde není věnován takový prostor, který by si zasloužil; srovnej: Marie L. NEUDORFLOVÁ, *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Praha 1999; Marie BAHENSKÁ, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.

¹⁹⁹ Spolková činnost se začala intenzivněji rozvíjet zejména v 60. letech 19. století v souvislosti s pádem Bachova absolutismu. 15.11 1867 ř. z. byl vydán říšský zákon o právu společným, který se stal součástí prosincové ústavy, ale platil pouze pro Předlitavsko. Jím byly spolky postaveny na pevnější základy; srovnej: Marie BAHENSKÁ, *c. d.*

²⁰⁰ Marie L. NEUDORFLOVÁ, *c. d.*, s. 25.

začátku ani nenapadla. Svou životní náplň viděly zejména v pomoci druhým. Tím se vyznačovaly především ženy ze středních vrstev, které byly dostatečně finančně zajištěny a mohly tak pomáhat i prostřednictvím finančních prostředků. Jejich denní náplní bylo navštěvování chudých, nemocných, sirotků. Zakládaly nejrůznější opatrovny, sirotčince, jesle i mateřské školy²⁰¹.

V 19. století došlo k oddělení soukromé a veřejné sféry života. Tuto změnu pocítovaly i ženy a snažily se o své vlastní prosazení ve společnosti. Nejprve jim k tomu po francouzském vzoru sloužily salony²⁰² a poté spolky, kde ženy pěstovaly především kulturu a vzdělání. *„Dýchánky a salonní schůzky skýtaly možnost i ženám, měly důležitou úlohu hostitelek, hovor se obvykle týkal jim dostupných témat, příležitost k reprezentaci žen byla hudební a recitační vystoupení. Tato společenská setkání přispívala k vzájemným kontaktům stejně nebo podobně smýšlejících hostů, přinášela nové podněty a v šedesátých letech 19. století se mnohá z nich přeměnila ve skutečné spolky.“*²⁰³ V jim založených spolcích se staraly o nemocné, vdovy, sirotky (zde se velice výrazně prosadila zejména Marie Riegrová - Palacká) a snažily se o jakýsi druh sebevzdělání.

Již roku 1848 byl založen spolek Slovanek, v jehož čele stála Honorata Zapová, Johana Fričová a Svatava Amerlingová. Cílem tohoto spolku bylo založení dívčí školy. O tři roky později pak vznikl Spolek sv. Ludmily, který chtěl podporovat zejména vdovy a prosadit právo žen na vzdělání.²⁰⁴ Kolem poloviny 19. století se tak zájem žen začíná soustředit na oblast vzdělání. Už zde na prvním místě nestojí pouze filantropie, i když i ta je stále důležitá, ale do popředí se dostává vlastní život žen a jejich uplatnění ve společnosti. Šedesátá léta znamenají veliký průlom na cestě k emancipaci žen. Padl ministr Bach a v habsburské monarchii se dá „volněji dýchat“. Roku 1863 je založen Český výrobní spolek a roku 1871 Ženský výrobní spolek, první starostkou nově vzniklého spolku se stala Karolina Světlá,

²⁰¹ První česká mateřská škola byla v Čechách založena roku 1869.

²⁰² K nejznámějším salónům první poloviny 19. století patřily salony rodiny Měchurů, později Palackých v McNevenově domě, nebo rodiny Fričů; srovnej: Marie BAHENSKÁ, *c.d.*

²⁰³ Marie L. Neudorfllová, *c. d.*, s. 54.

²⁰⁴ Tak jako si zakládaly ženské spolky české ženy, založily si je i Němky žijící v Praze. Zakládaly si je zejména po vzoru Berlína a nejvýznamnějším z nich se stal v 90. letech 19. století Frauenfortschritt; srovnej: Pavla HORSKÁ, *Žena v Praze na přelomu 19. a 20. století*, in: Jiří PEŠEK – Václav LEDVINKA (edd.), *Žena v dějinách Prahy. Documenta Pragensia XIII.*, Praha 1996.

kteřá tuto funkci vykonávala do roku 1880. Na počátku šedesátých let se také z několikaletého vyhnanství vrací Vojta Náprstek a začíná s podporou ženského emancipačního hnutí. Z Ameriky, kde pobýval deset let a to v letech 1848 až 1858, přivezl spoustu vymožeností, zejména nástrojů a přístrojů, které by měly ulehčit práci žen v domácnosti. Roku 1865 spolu s několika osvícenými ženami zakládá spolek, který je na počest jeho amerického pobytu pojmenován jako Americký klub dam. Ve své době se stal naprostým fenoménem. „*Americký klub dam nebyl spolkem v pravém slova smyslu, ale spíše volným sdružením žen se společným cílem – vyplnit volný čas vzděláním a dobročinnou prací.*“²⁰⁵ Umožňoval dívkám půjčovat si v rozsáhlé knihovně knihy pořádal pro ně výlety i osvětové přednášky. V této době se ale ještě žádný ze spolků nezajímá o politickou činnost. Zatímco v první polovině 19. století se ženy snažily na veřejnost proniknout zejména charitativními počiny, ve druhé polovině 19. století se pro ženy stalo hlavním programem právo na vzdělání. Od sedmdesátých let se také ženy začínají osamostatňovat. Nechci tvrdit že se staly naprosto samostatnými, nebyla by to pravda, k prosazení svých požadavků potřebovaly, aby za ně muži na politickém poli bojovali, protože ony samy neměly téměř žádná práva, ale už samostatně zakládaly spolky a také je dokázaly samostatně řídit. V sedmdesátých letech tak už ženská otázka „...*neznamená jen možnost či nemožnost založit spolek, časopis, vzdělávací kurs, ale nabývá širších sociálních aspektů.*“²⁰⁶ Roku 1874 tak vzniká první profesní spolek a to Spolek pražských učitelek. Čím více se blížíme ke konci století, tím více si ženy uvědomují, že k tomu, aby se uplatnily ve společnosti, musí být patřičně vzdělané. Od roku 1774 sice existuje povinnost školní docházky, ale pro dívky tato povinnost končí ukončením obecné školy. Jakousi náhradou za střední školy či gymnázia jsou pro ně pouze pokračovací kurzy.²⁰⁷ I když několik málo středních škol pro dívky existovalo, žádná z nich je neopravňovala ke vstupu na vysokou školu. Tato cesta se jim otevřela až se vznikem prvního dívčího gymnázia Minerva²⁰⁸. Roku 1863 se Marie Riegrová –

²⁰⁵ Marie BAHENSKÁ, c. d., s. 82.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 103.

²⁰⁷ Školský zákon z roku 1869 umožnil ženám přístup ke světskému povolání učitelek. Povolání učitelka se tak stalo jedním z prvních zaměstnání samostatně se živících žen.

²⁰⁸ První dívčí gymnázium Minerva bylo založeno roku 1890, respektive 1891, a to díky nezměrnému úsilí Elišky Krásnohorské. Do prvního ročníku se zapsalo 51 dívek, někde je uvedeno i 52 dívek, což bylo považováno za veliký úspěch.

Palacká zasloužila o vznik Městské dívčí vyšší školy a o dva roky později byla na její popud otevřena škola v bývalé svatohaštalské škole na Starém Městě. „*Dívky navštěvovaly rok tzv. přípravku, kde se dopoledne učily literárním předmětům, odpoledne šití a kreslení. Po roce přešly podle individuálních schopností do šicího nebo účetního odboru.*“²⁰⁹ Škola však zanikla již roku 1885. Ženský výrobní spolek také nezapomněl, roku 1871 vznikla odborná škola pro dívky, která měla průmyslové a obchodní oddělení a roku 1874 tato škola otevřela ošetrovatelské kurzy. Od osmdesátých let se do boje o dívčí vzdělávání zapojila i Eliška Krásnohorská a zahájila boj o první dívčí gymnázium. Bohužel společnost se projevila ještě jako dostatečně nepřipravenou, protože moc příznivců si Eliška Krásnohorská nezískala. Proti dívčímu středoškolskému vzdělání byli dokonce i jinak velice liberální bratři Grégrové. Spřízněnou duši Krásnohorská našla až v poslanci v říšské radě Karlu Adámkovi, kterého podporovali i dr. Herold, Dr. Kaizl, Tomáš G. Masaryk nebo hrabě Kounic. „*Krásnohorská však nechtěla čekat na výsledek zdlouhavého řízení v parlamentě a rozhodla se založit soukromé dívčí gymnázium. Svůj záměr uskutečnila prostřednictvím Ženského výrobního spolku českého...*“²¹⁰ A tak se v devadesátých letech objevují první minervistky a na přelomu století i první vysokoškolačky. Až na přelomu let 1907 a 1908 bylo ale dívkám umožněno maturovat na ústavu, na kterém studovaly, předtím musely skládat maturity na chlapeckých gymnáziích. Roku 1897 získaly právo studovat na filosofické fakultě²¹¹ a o tři roky později na lékařské fakultě c. k. univerzity.²¹² Nejdéle musely čekat na povolení studia na právnické fakultě. Ta se jim otevřela až po první světové válce. První doktorkou práv se roku 1922 stala Anděla Kozáková.²¹³

Přesto všechno si ženy byly vědomy své role matky a manželky a na této skutečnosti nechtěly nic měnit. Chtěly být ale mužům rovny. Nechtěly jim sloužit

²⁰⁹ Jana BRABENCOVÁ, *Pražské ženy v procesu vývoje českého dívčího vzdělávání ve 2. polovině 19. století*, in: Jiří PEŠEK - Václav LEDVINKA, c. d., s. 205.

²¹⁰ Tamtéž, s. 210.

²¹¹ Prvními absolventkami na filosofické fakultě se staly roku 1901 Marie Zdeňka Baborová a Marie Fabiánová.

²¹² Na lékařské fakultě v c. k. monarchii promovala jako první roku 1902 Anna Honzáková.

²¹³ To ovšem neznamená, že by před tím žádné dívky na vysokých školách nestudovaly. Když jim studia nebyla umožněna v monarchii, tak odešly studovat do ciziny. Ve Švýcarsku, konkrétně v Bernu, vystudovala lékařskou fakultu roku 1881 Anna Bayerová a v Curychu 1882 Bohuslava Kecková; srovnej: Josef POLIŠENSKÝ, Sylvia OSTROVSKÁ, *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, Praha 2000.

pouze v roli konkubín a kuchařek, ale chtěly být přítelkyně a partnerky. Věděly, že k tomu potřebují být patřičně vzdělané, protože právě ony budou jednou vychovávat nové generace. Zajímavé je, že většina mužů 19. století měla strach ze vzdělaných žen. Nepotřebovali mít doma vzdělanou ženu, stačilo jim, že se stará o domácnost a plodí děti. Jedním z výrazných aspektů, kterých se muži obávali, byl strach z toho, že jim ženy vezmou práci a oni už nenajdou patřičné uplatnění. Klasickým příkladem je povolání učitele, kdysi doména mužů, dnes žen. Vzdělaná žena ale také byla odsouzena k tomu být starou pannou a proto i pro samotné dívky bylo rozhodování velice těžké. U učitelek platil celibát dokonce až do roku 1919.²¹⁴ To tedy znamenalo, že žena, která se pro toto zaměstnání rozhodla, vzdala se práva být matkou. Druhá polovina 19. století postavila ženy a dívky před nepříjemnou realitu, kdy byly mnohé z nich odsouzeny být starými pannami a to z nejrůznějších důvodů. Častým problémem bylo nedostatečné věno a dívka, která nemohla do své domácnosti přinést finanční či jiný hmotný základ, byla pro případné ženichy neatraktivní. Takovéto dívky pak byly odsouzeny k tomu, že byly trpěny v domácnostech svých sourozenců jako levné pracovní síly. Po roce 1850 se tak mnohé z osvícených žen rozhodly s touto skutečností něco dělat. Zajistily dívkám praktickou pomoc, aby se staly ekonomicky nezávislými a aby se o sebe dokázaly samy postarat.

České ženské emancipační hnutí má zcela ojedinělou podobu. Na rozdíl od jiných států, a zde mám na mysli zejména Anglii a Francii, nebylo tolik agresivní, jako například anglické sufražetky. Nesnažily se svá práva prosazovat pomocí manifestací a hladovek. Jejich program byl o něco méně důraznější, za to však vytrvalejší. Věděly, že samy nic nezmohou, a proto se se svými požadavky začaly obracet na vlivné muže. To bylo dalším výrazným rysem českého ženského emancipačního hnutí. Prosazování zájmů žen prostřednictvím osvícených mužů a jejich vzájemná spolupráce a také spojení emancipace žen s emancipací českého národa. Ženy nebojovaly proti mužům, ale prostřednictvím nich se snažily o prosazení svých zájmů a požadavků. Byly natolik inteligentní, že si byly vědomy

²¹⁴ Za jeho zrušení velice vehementně bojovala i Božena Viková – Kunětická.

toho, že samy nic nezmohou. A měly tak veliké štěstí, že se v Čechách opravdu tak osvícení muži objevili.

Do prosazování požadavků na zrovnoprávnění žen, se vedle bohatých žen středních stavů, zapojily zejména umělkyně, kde prim hrály především spisovatelky. „*Krásná literatura psaná ženami vědomě usilovala o rozšíření obzorů žen, vedla k hlubšímu a pravdivějšímu sebepoznání žen i společnosti, formovala ctižádostivější ideály a byla i prostředkem komunikace se světem.*“²¹⁵ Mezi těmito ženami byla i Božena Viková - Kunětická, i když ta se do emancipačního procesu druhé poloviny 19. století ještě nezapojila a nikdy se za feministku nepovažovala. I ona se ale prostřednictvím literatury snažila prosazovat své požadavky, ať už se jednalo o dívčí vzdělání nebo právo svobodných matek na rovnoprávné postavení ve společnosti.

4.2. VOLEBNÍ PRÁVA ŽEN

Politická oblast dlouho ležela mimo sféru zájmu žen. Teprve na přelomu století se začaly ženy prosazovat i na poli politickém. „*Pro léta 1905 – 1908 byla charakteristická zvýšená činnost všech politických subjektů, ženské hnutí nevyjímaje. K ní částečně přispěly revoluční události v Rusku roku 1905²¹⁶ a neúspěšná snaha rakouské vlády a Františka Josefa I. zlomit odpor uherského parlamentu. Výše zmíněné dění uspíšilo souhlas vlády a císaře se zahájením jednání o možnosti zavedení všeobecného hlasovacího práva, které vnímali jako prostředek k tlumení národnostních problémů.*“²¹⁷ K uskutečnění těchto snah ale vedla ještě dlouhá cesta. V devadesátých letech došlo k významné výměně politických garnitur. Staročeši se svým politickým programem neuspěli a na jejich místo nastoupila progresivnější Národní strana svobodomyšlná, neboli mladočeši. „*V letech 1890 – 1914 českou liberální politiku ovládala demokratičtější orientovaná Národní strana svobodomyšlná. Masarykův koncept demokratické politiky, vypracovaný na počátku*

²¹⁵ Marie L. NEUDORFLOVÁ, *c. d.*, s. 25.

²¹⁶ Jedná se o 22. leden 1905 – tzv. Krvavá neděle v Petrohradě; srovnej: Otto URBAN, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.

²¹⁷ Jana MALÍNSKÁ, *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*, Praha 2005, s. 112.

devadesátých let, podstatně ovlivnil stranu a zvláště její aktivity na říšské radě. V letech 1894 – 1895 se strana konsolidovala díky programu vytvořeném realisty Josefem Kaizlem²¹⁸ a Karlem Kramářem²¹⁹ a stala se tak nejvíce profilovanou liberální stranou v Předlitavsku.²²⁰ Právě Národní strana svobodomyslná, neboli mladočeši, která vznikla roku 1874 odštěpením od Národní strany (staročechů), stála za volebním právem žen. Mladočeši vznikly roku 1874 odchodem některých členů od staročechů. Vytvořila se tak nová frakce kolem Julia Grégra (1831 – 1896) a kolem Národních listů, která nesouhlasila s politikou Palackého a Riegra. Mladočeši ostře vystupovali proti spolupráci se šlechtou, požadovali sekularizaci školství a také požadovali „...hlubší demokratizaci volebního systému a ústavy, než jakou připouštěli staročechi.“²²¹ V polovině devadesátých let, kdy bylo rozšířeno volební právo a zejména v souvislosti s rokem 1907, kdy bylo uzákoněno všeobecné volební právo, začala ale Národní strana svobodomyslná ztrácet dech. Silný vliv na politiku si však zachovala i na počátku dvacátého století, i když její program nebyl již tak radikální jako na počátku let osmdesátých. Právě ona, spolu se stranou sociálně demokratickou, pokrokovou a státoprávně pokrokovou navrhla roku 1912 kandidaturu Boženy Vikové Kunětické.

Je smutné, že žena v podstatě až do vypuknutí první světové války žádná výrazná práva ve společnosti neměla. Ve všech základních zásadách a právech byla podřízena muži. Ten vládl v rodině a měl nezadatelné právo i nad svou ženou. Tento stav právně upravoval vztahy v rodině a jelikož v takovém prostředí byly ženy odmalička vychovávány, nepřišlo jim na uspořádání jejich vlastní domácnosti nic divného. Zvláštní je, že muži nepociťovali žádné rozpaky nad tím, že mají doma ženy nevzdělané, mnohdy ženy české, které ale nejsou schopny se pořádně česky domluvit a mají hanebný pravopis. Jak již bylo ale řečeno, muži vzdělané ženy nechtěly. Je pravda, že lépe se ovládá nevzdělaný než vzdělaný člověk. Ženy veškeré své znalosti získaly pouze v domácnosti. Zde se naučily všem domácím pracím,

²¹⁸ JUDr. Josef Kaizl (1854 – 1901) – český politik, pedagog, vědec a rakouský státník.

²¹⁹ JUDr. Karel Kramář (1860 – 1937), publicista, člen mladočeské strany, 1894 – 1913 poslanec českého sněmu, 1891 – 1918 člen říšské rady, od roku 1906 byl jedním z vůdců mladočeské strany a roku 1918 stál v čele národně demokratické strany po vzniku Československa byl první předsedou její nově vzniklé vlády.

²²⁰ Jana MALÍNSKÁ, c. d., s. 56.

²²¹ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004, I. díl: období 1861 – 1938*, Brno 2005, s. 140.

kteře ve své vlastní domácnosti potřebovaly. To od nich společnost vyžadovala, víc nepotřebovaly. „Zakladatelská generace českého ženského hnutí zdůvodňovala v této době potřebu ženského vzdělání především národními zájmy. Brzy si však bojovnice za ženské vzdělání uvědomily i sociální souvislosti svých požadavků. Vzdělání – kvalifikace – přiměřené zaměstnání pro ženy, které ho potřebují – to byl jejich program.“²²²

Když se na celou věc podíváme z hlediska právních paragrafů, vypadala situace tak, že „... byla žena téměř rovnoprávná s mužem, pokud jde o svobodu slova a tisku, právo shromažďovací, svobodu víry a svědomí a právo volného stěhování. V ostatních právech byla zákonem omezena, zvláště pokud jde o právo spolkové, svobodu vědy a vyučování, svobodu volby povolání, svobodu živnostenskou a dále zákonem, který práva částečně omezoval.“²²³ Vedeny byly v kategorii nesvéprávných, dětí a psychicky narušených občanů, což bylo zejména později pro vysokoškolsky vzdělané ženy velice ponižující. „V celé monarchii, tudíž i v českých zemích platil od roku 1812 Všeobecný občanský zákoník, který mj. stanovoval, že v osobních poměrech je žena podřízena muži (zastupoval ji před úřady, rozhodoval o jejím zaměstnání, disponoval společným majetkem), čímž byly kodifikovány obvykle vztahy v rodině.“²²⁴

Volební právo, a to nejenom pro ženy, prošlo zdlouhavým procesem, než se dostalo k roku 1907, respektive k roku 1920. Základním principem rakouského volebního práva, byl tzv. poplatnický systém. „Jeho podstata spočívala v představě, že k výkonu volebního práva aktivního i pasivního je nezbytné, aby jeho vykonavatel platil přímé daně a přispíval tak na obstarávání veřejných záležitostí.“²²⁵ Když si to shrneme, tak roku 1861 bylo uzákoněno volební právo do zemských sněmů, které obesílaly poslaneckou sněmovnu říšské rady, roku 1873 bylo zavedeno přímé volební právo do říšské rady a roku 1882 zavedla Taaffeho novela snížení cenzu v

²²² Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století*, in: Documenta pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy, Praha 1996, s. 292.

²²³ Marie L. NEUDORFLOVÁ, c. d., s. 100.

²²⁴ Marie BAHENSKÁ, c. d., s. 21.

²²⁵ Karel MALÝ – Florian SIVÁK, *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*, Praha 1993, s. 379.

kurii městské a venkovské na 5 zlatých ročně.²²⁶ Tzv. pětizlatkoví voliči volili poprvé do říšské rady roku 1885

Aktivní volební právo pro sněm Království českého měly pouze ženy v kurii velkostatkářské, to znamená majitelky velkostatků, které mohly volit plnou mocí, tedy prostřednictvím muže, a ženy v městské kurii ve všech obcích mimo Prahu a Liberec (v těchto městech byly ženy podle samostatných obecních statutů pro městská zastupitelstva z volebního práva pro sněm²²⁷ zcela vyloučeny, a to na základě volebního řádu z roku 1861), které platily alespoň 8 korun přímých daní. Pasivní volební právo zůstalo dlouho nerozhodnuto, protože nikoho nenapadlo, že by kdy nějaká žena chtěla kandidovat a mohla dostat patřičný počet hlasů.²²⁸

Devadesátá léta byla ohledně vývoje české politiky vůbec klíčová, protože se v této době také definitivně konsolidovaly české politické strany. V letech 1907 až 1914 tak byly „...*položeny základy moderních politických stran a stranického systému*,...“²²⁹ Vedle staročechů a mladočechů vznikla roku 1878 Československá sociálně demokratická strana dělnická, 1899 pak Radikálně státoprávní strana, kde působili například Karel Baxa²³⁰ nebo Alois Rašín.²³¹ Roku 1897 se vytvořila Strana radikálně pokroková, 1899 Česká strana agrární. Dále vznikla řada katolických stran.²³² Roku 1900 se utvořila strana realistická, která v roce 1906 přijala název Česká strana pokroková a kde hrál významnou roli zejména Tomáš G. Masaryk.²³³ Období vzniku a rozvoje českých politických stran je považováno za konec

²²⁶ Každý volič byl příslušný do jedné volební kurie. Do jednotlivých kurií se voliči rozdělovali podle výše svého majetku.

²²⁷ Sněmem se zde myslí český sněm. Nejvyšším zákonodárným orgánem v habsburské monarchii byla říšská rada sídlící ve Vídni. Ta se dělila na poslaneckou a panskou sněmovnu. Do poslanecké sněmovny se poslanci volili, do panské pak byli jmenováni, byla to pro ně čestná funkce. Každá země v habsburské monarchii měla jako svůj nejvyšší zákonodárný orgán sněm, byl tedy český, moravský, slezský, hornorakouský, dolnorakouský a další sněmy. Srovnej: Karel MALÝ – Florian SIVÁK, c.d.

²²⁸ Srovnej: Eva TURNOVSKÁ, c.d.

²²⁹ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c.d., s. 34.

²³⁰ JUDr. Karel Baxa (1863 – 1938), advokát a spoluzakladatel státoprávně radikální strany roku 1899, v letech 1895 – 1913 byl poslancem českého sněmu, od roku 1919 až do roku 1937 byl primátorem Prahy, 17 let působil v říšské radě.

²³¹ JUDr. Alois Rašín (1867 – 1923), advokát, účastník pokrokového hnutí, spoluzakladatel strany státoprávně radikální a od roku 1906 člen strany mladočeské, sedm let byl členem říšské rady, v letech 1918 – 1919 a 1922 – 1923 byl ministrem financí. Roku 1923 byl zavražděn.

²³² Například roku 1896 vznikla Moravská katolická strana, dále Katolické sdružení v Čechách a roku 1894 se vytvořila Křesťanskosociální strana pro Čechy a Moravu.

²³³ Srovnej: Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Formování české občanské společnosti ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století*, Praha 1993.

národního obrození. V této době, tedy na konci 19. století a na počátku 20. století vznikl český národ. Osmdesátá a devadesátá léta znamenala opravdu žeh pro české politické strany. Zde byly položeny základy, na které se pak na počátku 20. století a zejména po první světové válce navazovalo. Typické bylo pro české strany, a nejenom pro ně, že byly položeny na nacionálním základě. Tato skutečnost ale vyvolávala i řadu problémů, protože každá z národností, která byla na říšské radě zastoupena, prosazovala svůj program podle svého nacionálního založení. Čím víc tak vznikalo stran, tím komplikovanější byla domluva na českém sněmu, protože *„rozdílné programové a zájmové priority v nacionálních, sociálních, církevněpolitických a agrárních otázkách se tak staly hlavními determinujícími faktory politické diference jak české, tak německé společnosti v českých zemích.“*²³⁴ Každá z nově vytvořených politických stran měla svůj program a nehodlala z něho slevit. Dojít kompromisu tak bylo někdy opravdu obtížné. Velkou výjimku tvořila ale volba Boženy Vikové – Kunětické, protože v tomto případě se politické strany, až na pár výjimek, vzácně shodly, protože *„...tvořily politické strany v českých zemích sice mnohovrstevnatý a mnohotvárný, ale vzájemně provázaný a svébytný stranický systém, jehož jednotlivé národně či zemsky pojaté části představovaly autonomní, nikoliv však zcela samostatně dílčí systémy,“*²³⁵ To znamená, že když o něco šlo, dokázaly najít strany kompromis, obzvláště v tom případě, když šlo o prosazení českých zájmů.

Velkým problémem na politickém poli byla také existence několika německých stran, se kterými byla domluva asi nejproblematictější. Češi a Němci se neustále střetávali a chovali se k sobě vcelku dost nevybíravým způsobem. Každá z těchto stran se snažila o prosazení zcela opačného programu a to vedlo k velikým rozmíškám. Češi chtěli jazykové zrovnoprávnění, Němci chtěli, aby se hovořilo pouze německy a velkým problémem byli i tzv. Všeněmci, kteří byli přesvědčeni o tom, že by germánská rasa měla žít na všech územích, kde je alespoň malé procento německy mluvícího obyvatelstva. Tyto problémy neřešila ale pouze habsburská

²³⁴ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c. d., s. 33.

²³⁵ Tamtéž, s. 45.

monarchie, ve které byli lidé na internacionalitu zvyklí, ale i Československo, kde se i po převratu muselo s německými stranami počítat.

Po vzniku jednotlivých stran a po zformování jejich politických programů, mohlo dojít k prosazování práv jednotlivce ve společnosti, zejména k vyrovnání s Rakouskem. Hlavním trnem v oku českých poslanců, a nejen jich, bylo hlasovací právo. Roku 1893 tak podal Jan Slavík, poslanec za Národní stranu svobodomyšlnou, na říšské radě návrh na reformu volebního řádu, kde ale ještě nebyl zanesen požadavek pro volební právo žen. Již od roku 1891 se ale jiní osvícení muži, jako Tomáš G. Masaryk, Václav Choc²³⁶, Antonín Hajn²³⁷ či Václav Klobáček²³⁸ snažili o prosazení volebního práva pro ženy. Přelom století byl v prosazování politických práv velice bouřlivý a zejména počátek století dvacátého se vyznačuje výraznou politickou nestabilitou. Hrabě Taaffe podal 10. října 1893 návrh na reformu volebního práva. „Podle tohoto návrhu zůstával zachován dosavadní kuriový systém, ale oproti dosavadnímu stavu se zavádělo v kurii venkovských a městských obcí takřka všeobecné hlasovací právo...“²³⁹. Proti tomuto návrhu se však vytvořila velmi silná opozice a sám Taaffe byl 11.11. 1893 zproštěn svého úřadu. Další pokus o volební reformu se uskutečnil o tři roky později. 15. února 1896 jej předložil Kazimír Badeni, který byl od roku 1895 novým ministerským předsedou. Podle této reformy, měly být dosavadní 4 kurie o jednu rozšířeny s počtem 72 mandátů. Celkový počet poslanců měl tak vzrůst na 425, přičemž v páté volební kurii měli být poslanci voleni na základě všeobecného hlasovacího práva. Tato předloha byla nakonec schválena počtem 234 ku 19 hlasům.²⁴⁰ Díky páté kurii se tak poprvé ke slovu dostala nová sociální vrstva, a to dělnictvo. V této kurii mohli volit všichni muži starší 24 let, za předpokladu šesti měsíčního pobytu v místě volby.

Přes všechny tyto snahy ale přinesl výraznější změnu až počátek 20. století. „Zatímco podat petici ke zřízení dívčího gymnázia znamenalo pro Elišku

²³⁶ Václav Choc (1860 – 1942), politik a žurnalista, v letech 1901 – 1908 byl poslancem říšské rady.

²³⁷ PhDr. Antonín Hajn (1868 – 1949), novinář a politik, spoluzakladatel radikálně pokrokové strany, od r. 1918 národní demokrat.

²³⁸ Václav Jaroslav Klobáček (1868 – 1942), politik, novinář, vůdce národní sociální strany, v letech 1901 – 1908 byl členem říšské rady, za první světové války byl vězněn a po vzniku Československa byl ministrem ve vládě.

²³⁹ Otto URBAN, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, s. 424.

²⁴⁰ Srovnej: Tamtéž, c. d.

Krásnohorskou chodit od poslance k poslanci a každého přesvědčovat o užitečnosti a jedinečnosti podobné instituce, petici s dvaceti dvěma tisíci podpisů žádající rovné volební právo pro ženy předložil poslanec Václav Choc komisi pro volební reformu ve Vídni bez průtahů a prosazoval ji velmi rozhodně.“²⁴¹ K němu se připojili i další poslanci, ale bohužel ani tento návrh se neshledal s úspěchem. Roku 1905 proběhly, částečně v souvislosti s děním v Rusku, velké bouře za volební reformu a vláda se tak rozhodla jednat. Přese všechno ale 13. září 1906 komise návrh na rozšíření volebního práva i pro ženy definitivně zamítla.²⁴² Tehdejší ministr vnitra Richard Bienerth při odůvodňování tohoto rozhodnutí nepoužil argument, že ženy neplatí daně a nemají vojenské povinnosti, ale „...upozorňoval na jiné nebezpečí, které by plynulo z přiznání aktivního a volebního práva ženám. Dalším požadavkem by totiž bylo podle Bienertha právo pasivní a žena v parlamentu nebo dokonce ve vládě byla věc nepředstavitelná a nebezpečná.“²⁴³

I tak se ale pro ženy naskytl určitá volební příležitost. Rok 1907 byl svým způsobem revoluční, protože v platnost vešel zákon č. 15/1907 říšského zákoníku: „*Tento zákon pozměňoval předchozí zákony z let 1867, 1873, 1882 a 1896 tak, že stanovil počet členů poslanecké sněmovny na 516 (z toho v Čechách 130, na Moravě 49, ve Slezsku 15), přiznával rovné volební právo všem mužům starším 24 let, pokud byli rakouskými občany, byli nejméně rok trvale usedlí v místě volby a nebyli zbaveni volebního práva na základě podmínek příslušného volebního řádu. Právo být volen bylo přiznáno všem, kteří měli právo volit a dosáhli nejméně věku 30 let. Oproti dřívějším zákonům bylo nově také výslovně stanoveno, že v případě úmrtí, složení mandátů apod. mají být prováděny za stejných podmínek náhradní nebo doplňovací volby*“²⁴⁴;... - V zákonu č. 17/1907 říšského zákoníku ze dne 26. ledna 1907 o volbě členů poslanecké sněmovny. Tento zákon obsahoval vlastní volební řád, vymezoval pojem volebního obvodu a volebního místa a podrobně určoval volební způsobilost. Kromě nezletilých a těch, kteří nesplňovali podmínku jednorozhodného trvalého pobytu,

²⁴¹ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století*, in: Jiří PEŠEK a Václav LEDVINKA (edd.), *Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy*, Praha 1996, s. 297.

²⁴² Ženy získaly všeobecné volební právo až po vzniku samostatné Československé republiky. Cít ale bylo, že se jednalo o jedno z prvních nařízení nově vzniklé republiky.

²⁴³ Pavla VOŠAHLÍKOVÁ, *c. d.*, s. 297.

²⁴⁴ Této skutečnosti poslanci využili při volbě Boženy Vikové – Kunětické roku 1912.

byli z volební účasti vyloučeni: vojáci z povolání a příslušníci ozbrojených složek, nesvéprávné osoby, osoby v chudinské péči a lidé zbavení volebního práva v důsledku trestné činnosti. V dalších paragrafech zákon obsahoval ustanovení o vypisování, přípravě a vlastním průběhu volby, o volebních listinách, volebních komisích, formálních podmínkách zvolení, případech neplatnosti volby atd.²⁴⁵ Roku 1907 bylo tedy poprvé uplatněno všeobecné a přímé volební právo pro muže do rakouské říšské rady, kuriový systém byl odstátněn, ale rovné volební právo to ještě nebylo. 30.1.1907 se kuriový parlament sešel naposledy, poté se již volilo podle nových zákonů. „Nový volební zákon do poslanecké sněmovny říšské rady z r. 1907 zrušil kuriální systém a zavedl systém jedinovolby. Předlitavsko bylo rozděleno na volební okresy, ve kterých se ve všeobecných volbách volil vždy jeden poslanec (výjimku tvořila jen Halič, kde se volili poslanci dva – polský a rusínský).“²⁴⁶ Díky páté kurii se ke slovu, jak bylo již zmíněno, dostali dělníci a s nimi se na povrch vydraly i nejrůznější sociální strany, které bojovaly za jejich práva. Stručně se toto hnutí, které vykristalizovalo na konci 19. století a velký význam získalo zejména ve dvacátém století, nazývá český národní socialismus. V jeho politické propagandě figurovala dvě hlavní témata: národní a sociální. *Strana hlásala, že jejím cílem je vytvořit syntézu obou těchto ideových principů,...*²⁴⁷ Vznikla roku 1897 jako Strana národního dělnictva československého, od roku 1902 pak používala název Česká strana národně sociální.²⁴⁸ Na scéně se tedy objevilo nové voličstvo, které bude hrát v budoucnu velmi významnou roli. Jako protipól k tomuto levicovému hnutí vznikly ve dvacátých letech ultrapravicové strany, které hrály velmi významnou roli v životě Boženy Vikové – Kunětické.

I tento zákon z roku 1907 ale ženy z aktivního i pasivního volebního práva vylučoval. Volební řád do českého zemského sněmu z roku 1861 byl však méně striktní. „Právo volit do zemského sněmu bylo odvozeno od volebního práva do obecních zastupitelstev a bylo přiznáno těm, kteří v obecních volbách patřili výší daní nebo svým úředním postavením k prvnímu a druhému volebnímu sboru, což

²⁴⁵ Otto URBAN, c. d., s. 529 – 530.

²⁴⁶ Karel MALÝ – Florian SIVÁK, c.d., s. 381.

²⁴⁷ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c.d., s. 395.

²⁴⁸ Neoficiálně se tento název používal téměř od doby založení strany. Srovnej: Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c. d.

byly mimo jiné vysokoškolsky vzdělané lékařky, definitivní učitelky a středoškolské profesorky, a také těm, kteří ve třetím sboru platili aspoň osm korun přímých daní, což se mohlo vztahovat i na ženy, které měly příslušně zdaněnou živnost nebo hospodářství.“²⁴⁹ Tohoto ustanovení se snažily ženy v čele s Františkou Plamínkovou obezřetně využít, protože zjistily, že podle zákona z roku 1861, podle kterého se volilo do zemských sněmů, ženám nezakazoval kandidovat a podle hesla: „Co není zakázáno, je dovoleno.“ se ženy začaly řídit. Stejně postupovaly při vytvoření Výboru pro volební právo žen, který vznikl roku 1905. „...*spolkový zákon z 15. listopadu 1867 zakazoval členství žen a mladistvých v politických spolcích...*“²⁵⁰ a proto nebyla zvolena forma spolku, ale byl vytvořen již zmiňovaný výbor, který neměl pevné stanovy a od svých členek nepožadoval členské příspěvky. Tento Výbor pro volební právo žen se ihned stal velmi aktivním a velice důrazně začal prosazovat pasivní i aktivní volební právo žen. V čele stála Františka Plamínková. Ze začátku se členky scházely velice často, téměř každý týden a za cíl si kladly nejenom prosazení volebního práva pro ženy, ale také spolupráci s muži. Věděly příliš dobře, že k prosazení svých požadavků, potřebují mužské poslance, kteří by jejich případnou politickou kandidaturu náležitě podpořili. Velice aktivně agitovaly u příslušných poslanců, aby na své kandidátky zapsaly také ženy.

Příležitost k uplatnění pasivního volebního práva žen se naskytla již na počátku roku 1908. V posledním týdnu měsíce února se měly konat volby do českého zemského sněmu. Františka Plamínková se rozhodla, že požádá poslance, aby na své kandidátky zapsali i ženy a při volbě je náležitě podpořili. První stranou, která ženské požadavky vyslyšela byla Československá sociálně demokratická strana dělnická, která 23. ledna 1908 ohlásila kandidaturu Karly Máchové²⁵¹ ve volebním obvodu Praha IV, VI a VII, tj. Hradčany, Vyšehrad a Holešovice – Bubny.²⁵² „*Příklad sociálních demokratů povzbudil Výbor pro volební právo žen k tomu, aby*

²⁴⁹ Jiří KOŘALKA, *Zvolení ženy do Českého zemského sněmu roku 1912*, in: Jiří PEŠEK a Václav LEDVINKA (edd.), *Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách Prahy*, Praha 1996, s. 308.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 308.

²⁵¹ Karla Máchová (1853 – 1920) dcera panského šafáře z Berouna, působila jako učitelka v mateřské škole a po složení zkoušek roku 1879 vyučovala na obecných školách. Je považovaná za první propagátorku zrovnoprávnění žen a mužů v dělnickém prostředí. Prosazovala úplné a kvalitní vzdělání pro dívky i chlapce, dělbu práce v rodině a dostatečnou hygienu. Byla také redaktorkou *Ženského listu*; srovnej: Jana MALÍNSKÁ, *c. d.*

²⁵² Srovnej: Jiří KOŘALKA, *c. d.*

*jako nezávislou kandidátku v městském volebním obvodu Vysoké Mýto – Skuteč – Hlinsko ohlásil žižkovskou učitelku Marii Tůmovou, dceru mladočeského novináře Karla Tůmy, známého životopisce Havlíčka a autora písně Hranice vzplála.*²⁵³ Obě uchazečky vyšly z boje čestně, Karla Máchová získala 493 hlasů a Marie Tůmová 199 hlasů, ale do českého zemského sněmu se nedostaly.

V každém případě ale tato skutečnost nebyla brána jako nějaká prohra, spíše naopak, ženy to povzbudilo v jejich úsilí a při kandidatuře Boženy Vikové - Kunětické roku 1912 své zkušenosti náležitě zúročily. Toto volební klání také znamenalo, že ženy mohou kandidovat a že existují lidé, kteří je chtějí volit a podporovat. Znamenalo to taky, že muži alespoň částečně slevili ze svých negativních postojů vůči rovnoprávnějšímu postavení žen ve společnosti a že sami jsou ochotni ženy na kandidátky zapsat a v předvolebních kampaních i při samotných volbách je náležitě podporovat.

4.3. ŽENY V POLITICE

Ženám se otevřela cesta k aktivní účasti na politice až po první světové válce. Výjimku sice tvoří volba Boženy Vikové – Kunětické, ta sice zvolena byla, ale do sněmu vstoupit nesměla. Účastnila se sice nejrůznějších přednášek, ale vystupovala ve své podstatě jako soukromá osoba. Veliký zlom nastal až za první světové války. Muži odešli na frontu a ženy musely zastat jejich práci. Ukázalo se tedy, že nejsou tak slabé, jak se donedávna říkalo a čím se neustále argumentovalo. Ženy se začaly zapojovat do veřejného dění čím dále tím více. Pracovaly v továrnách jako dělnice, vykonávaly i nebezpečnou práci a obstály. Po skončení první světové války, kdy se muži opět vrátili na svá místa, musely ženy ale odejít. Většina z nich tuto skutečnost přijímala s hořkostí v těle. Za ty čtyři roky si vybudovaly jakousi existenci, určitým způsobem se zapojily do veřejného dění a do společnosti a teď

²⁵³ Jiří Kořalka, c. d., s. 310.

najednou zjistily, že by se měly vrátit opět do sféry domácnosti a veřejnou činnost ponechat mužům. To se ale nestalo. Po válce nastal pro ženy veliký zlom v pozitivním slova smyslu a to hlavně proto, že prvním československým prezidentem se stal velký český feminista Tomáš G. Masaryk. Již roku 1920 bylo uzákoněno volební právo pro ženy a ty se tak staly rovnocennými partnery ve společnosti.

Po vzniku samostatného Československa získaly ženy volební právo jako jedny z prvních v Evropě. Boj o ženskou emancipaci v poválečné éře a v období první republiky není již tak pestrý jako v 19. století a v období před válkou, zejména proto, že vše bylo již vybojováno. Ženy mohly studovat, vykonávat jakákoliv povolání a měly právo volit. Přesto ženy v nově vzniklé republice nezhálehly. Zejména se snažily bojovat za to, aby ženy měly stejná práva ve společnosti jako muži, aby byly stejně finančně ohodnoceny a stejně oceněny. „*Po vzniku ČSR a přijetí ústavy v roce 1920 ženy, usilující o uplatnění zákona daných práv v praxi a pak i o jejich rozšiřování v jednotlivých sférách veřejného života, cítily potřebu vytvořit novou centrální organizaci sdružující všechny ženské spolky, kterým šlo o rozšiřování rovnoprávnosti žen v praktickém životě.*“²⁵⁴ Na základě této myšlenky vznikla na ustavující valné schůzi z 8. 4. 1923 v Praze Ženská národní rada a prvními členy této organizace se staly jedny z neaktivnějších ženských spolků v Čechách a to Ženský klub český a Výbor pro volební právo žen. V čele Ženské národní rady stála po celou dobu senátorka Františka Ferdinanda Plamínková, o které padla zmínka již v předešlých kapitolách. Pravdou je, že Plamínková byla v prosazování politických práv žen nejprogresivnější a nejvýraznější osobou. Otázkou tedy zůstává, proč sama nekandidovala roku 1912 do českého zemského sněmu a přenechala kandidaturu jiným. V každém případě se do politiky dostala až poválece. Ženská národní rada se po válce stala nejvýraznějším politickým orgánem, který bojoval za uplatnění žen ve společnosti a v běžném životě. Když se po válce muži vrátili na svá původní místa, ženy najednou přišly o svá zaměstnání a musely si hledat své uplatnění jinde. Tak jako se ve druhé polovině 19. století ženy snažily sice

²⁵⁴ Jana BUREŠOVÁ, *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Olomouc 2001, s. 42.

pomalou, ale o to vytrvaleji prosazovat volební právo žen, tak se stejně tak vytrvale snažily o zajištění práv žen ve společnosti. „*Ženská národní rada byla ustavena jako nepolitický spolek ženských zájmových, odborových a jiných organizací i jednotlivkyň.*“²⁵⁵ Její stanovy z roku 1923 platily až do roku 1933 a zájem o členství s přibývajícími lety stoupal. Již roku 1935 tato organizace sdružovala 50 místních ženských organizací s počtem 27.000 členek.

Tak jako se zájem žen o svá práva rozšiřoval, tak se rozšiřovaly i ženské organizace. Roku 1936 vznikl při Ženské národní radě Akční výbor pro hájení ženských práv. Jeho úkolem bylo „...*zasáhnout všude tam, kde byla práva žen ohrožena.*“²⁵⁶ Ženská národní rada jako fakticky nejvýznamnější orgán, který hájil ženská práva, se snažil dohlížet na všední život žen ve společnosti a zasáhnout v těch případech, kdy práva žen nebyla dodržena. To znamenalo například právo na volbu povolání, na její spravedlivé ohodnocení a právo na to, aby ve společnosti byla hodnocena stejně jako muž. Fakticky činnost spolku skončila roku 1940, definitivně pak o dva roky později.

Československé ženy ve své tradici boje za rovnoprávnost navazovaly na české ženy z období habsburské monarchie. Nedá se upřít, že si v sobě nesly několikaset letou zakořeněnou tradici o postavení žen ve společnosti. V evropské tradici a v postavení žen byl, a myslím, že stále je, zakořeněn předsudek o podřadném postavení žen a to na základě katolického dogmatu. Proto český, nebo chcete – li československý, feminismus nebyl nikdy tak agresivní, jako jinde. Ženy prostě po společnosti chtěly, aby jim byla zaručena určitá práva, která jsou pro muže zcela samozřejmá. Když se jim podařilo vybojovat si lepší postavení a zajistit si určitá práva, začaly si zajišťovat rovnoprávnost i v běžném životě. „*Pokrokové ženy si po vzniku Československa jasně uvědomovaly, že široká společenská demokracie se musí prosazovat do života tak, jak se prosazovalo volební právo. Znamenalo to zkoumání podob každodenního života a provádění uvědomovací práce ve společnosti.*“²⁵⁷ Na politickou práci byly ženy připravovány Františkou Plamínkovou, která pro rovnoprávné politické postavení žen neúnavně pracovala až

²⁵⁵ Jana BUREŠOVÁ, c.d., s. 62.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 65.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 84.

do své smrti roku 1942. Byla neúnavnou bojovnicí za ženy a za jejich rovnoprávné postavení ve společnosti. Společně s ní se o ženská práva zajímaly a za ně bojovaly i nejrůznější liberálně orientované spolky. Některé nově vznikly a některé si nesly svou předpřevratovou tradici ještě z dob monarchie. Ctí těchto ženských spolků i samotných žen je, že dokázaly svá práva vybojovat i bez toho, že by sáhly po nějakých radikálních, bojovných prostředcích a že se snažily o prosazování svých práv s pomocí liberálně orientovaných mužů a že se s nimi snažily po celou dobu spolupracovat.

5. OD VZPOURY NESVOBODNÉ ŽENY K VZPOUŘE ČEŠKY A SLOVANKY

*„Nebyla jsem nikdy feministkou, ačkoliv
jsem milovala ženu jako dar boží, aby vykoupila
člověka.“*

Božena Viková - Kunětická

5.1. POČÁTKY

Doba před první světovou válkou byla ve znamení napětí. Dusná atmosféra, která obestírala Evropu hrozila přerůst ve světový konflikt. Zejména sjednocené Německo si hledalo své „místo na slunci“ a tato skutečnost se začala promítat i do všedního života Čechů a Němců, kteří spolu žili na stejném území. Stále agresivněji na veřejnosti vystupovali zejména Všeněmci, kteří požadovali rozšíření svého „životního prostoru.“ Chtěli, aby se německé území rozšířilo všude tam, kde byla germánská rasa třeba jen minimálně zastoupena. Tím, že na říšské radě a dokonce i v českém sněmu byli zastoupeni jak Němci, tak Češi, a každá z těchto národností měla jiný pohled na daný problém, byla věc kompromisu v nedohlednu.

Rakousko – uherská monarchie byla již v zenitu, ale přesto se nehodlala vzdát svého výsadního postavení. Na trůně seděl staříčkový císař, který se již do moderního světa nehodil. Začalo se hrát podle nových pravidel. Ne každý na ně byl připravený a ne každý obstál. Současně se ale tzv. konec století nesl ve znamení naděje. Lidstvo bylo mnohem dál než před sto lety, ba dokonce dál než před padesáti lety. Nastupovala nová doba, ve které začaly platit zcela jiné hodnoty. Společnost byla technicky vyspělá a téměř sto let nepoznala válku.

V této době, tedy v prvním desetiletí 20. století, vyvrcholil také boj o ženské volební právo a dva roky před vypuknutím první světové války byl učiněn první rozhodující krok na cestě k zrovnoprávnění žen s muži. Po „klidném“ devatenáctém

století však přišlo dvacáté století, které naprosto převrátilo lidské hodnoty. Zapustilo v lidech strach, skepsi a pohrdání. Pohrdalo se vším, jinými lidmi, jinými politickými systémy i sama sebou.

Toto je ale ještě daleká budoucnost. Zatím se dostáváme k roku 1912, ten se díky zvolení první ženy do českého sněmu stal opravdu přelomovým, a to nejenom v historii ženské emancipace. Společnost tak nastoupila novou cestu, která vyvrcholila po první světové válce získáním volebního práva pro ženy. Nově vzniklé Československo zde hrálo vůdčí roli. Zde získaly ženy, jako jedny z prvních v Evropě, volební právo již roku 1920. Bylo tak ukončeno několik desítek let bojů, které ženy vedly statečně a neústupně, a to i za cenu mnohých ztrát. Nejprve bych ale chtěla přiblížit, co tomu všemu předcházelo.

Postava Boženy Vikové – Kunětické se na politickém kolbišti poprvé objevuje až s počátkem 20. století. Byla v tomto ohledu osobou poněkud kuriózní. Do emancipačního procesu druhé poloviny 19. století se nezapojila a ani nikde veřejně nevystupovala. Své názory, které byly brzy obecně známy, však publikovala pomocí svých literárních a divadelních děl, díky nimž se stala brzy veřejně známou. Ve své literární činnosti bojovala za ženská práva velice vehementně a neústupně. Podle svých vlastních slov se však za feministku nikdy nepovažovala a dokonce se na celé ženské emancipační hnutí dívala velice skepticky. „*Celá tak zv. ženská otázka nejen u nás, ale vůbec, stůně totiž jedinou strašnou a vleklou nemocí: dokazuje negativně důležitost ženy, její práva, její schopnosti atd. Myslím, že by bylo lépe, kdyby společnost sama uznala a ocenila její význam tak, aby ženské otázky vůbec nebylo. Avšak toto nedopatření není vlastně vinou společnosti, ale vinou dosavadního postupu žen. Neboť jim na prvním místě vlastně záleží na tom, aby dokázaly svá práva a pak teprve své schopnosti.*“²⁵⁸ Tyto její názory v pozdějších letech, zejména po její vítězné volbě, vyvolávaly nepříjemné pocity v ženách, které za ženskou emancipaci po celá dlouhá léta bojovaly.

Hlavním důvodem k rozporům však byly její politické názory. Kunětická totiž v první řadě upřednostňovala národ, za ten hodlala bojovat a chránit ho;

²⁵⁸ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *O žene středních stavů*, in: Vyznání. Řeči a studie B. Vikové – Kunětické, Praha 1919, s. 118.

zejména proti Němcům. Svými názory se klonila k panslavismu a vzorem pro ni bylo Rusko. V této otázce se shodovala zejména s Karlem Kramářem. I její budoucí nacionalismus zapustil kořeny již v této době, kdy pociťovala, že „je s českým národem špatně zacházeno“.²⁵⁹ Její negativní postoj ke všem Cizozemcům, podle ní židobolševikům, vykrystalizoval zejména v prvních letech první republiky. Postoj k Rusku však trochu pozměnila po bolševické revoluci, která proběhla v roce 1917. Ruska, jeho historie i literatury, si velice cenila. Ruskou literaturu považovala dokonce za jednu z nejkrásnějších, ale nebyla schopna se ztotožnit s režimem, který tam byl po roce 1917 nastolen.

Ve svých knihách i divadelních hrách bojovala za ženy; a to zejména za ženy – matky, protože ty u ní stály v popředí. Mateřství považovala za největší dar, který může žena získat, a dítě bylo pro ni velikým zázrakem. Zde se patrně také odrážela tragika jejího osobního života, kdy musela pochovat dva své syny, kteří zemřeli v útlém věku. S touto skutečností se nikdy zcela nesmířila a proto se tak velice silně upjala na svou dceru Vlastu. Když mezi nimi v polovině 20. let dvacátého století došlo k ochlazení, nesla tuto skutečnost velice těžce.

Za feministku se tedy nepovažovala. Ona totiž nebojovala za to, aby ženy mohly studovat nebo aby se prosazovaly na úkor mužů. Tvrdila, že muž i žena mají ve společnosti každý svou roli. Cílem není aby se žena emancipovala jako muž, ale aby se emancipovala jako žena. Ve svých přednáškách se několikrát zmínila, že se hrozí tzv. mužatek a pokud se z žen opravdu mužatky stanou, společnost bude spět ke svému zániku. Považovala ženu za lepší a dokonce se dá říci i vyšší bytost, protože žena dává život a to ji opravňuje k tomu, aby byla společností ctěna a vážena. Zřetelně tato skutečnost vystupovala v románech, kde žena je vždy ta silnější a muž slaboch, který nezvládne svou povinnost vůči ženě.

Do počátku 20. století se věnovala pouze své literární činnosti a i když ji politika od mladého věku zajímala a po celý dosavadní život ji bedlivě sledovala, veřejně politicky do té doby nikde nevystupovala. Její hlubší zájem o politiku se datuje od prvního desetiletí 20. století.²⁶⁰ Do této doby se věnovala pouze své

²⁵⁹ Toto jsou názory Boženy Vikové – Kunětické. Jiné významné osobnosti století 19. a 20. mohly být jiného názoru.

²⁶⁰ Již od roku 1903 stála spolu s Hanou Kvapilovou u zrodu Ligy pro všeobecné rovné hlasovací právo.

literatuře. Co jí vedlo ke vstupu do politiky není známo, ale pravděpodobně to byla snaha o důraznější prosazení svých názorů, které do této doby prosazovala pouze pomocí svých románů, povídek a divadelních her. Pravděpodobně si také přála být společnosti užitečná. Byla to velice energická žena, která měla nesporně řečnický talent. Přála si být potřebná veřejnému dění a společnosti. Svou politickou kandidaturu však považovala za velikou oběť svému dosavadnímu životu, zejména proto, že se kvůli ní musela vzdát literatury, kterou velice milovala. Přesto tento svůj úděl nesla velice statečně. V této době jí byl velikou oporou i její manžel, který s jejím temperamentem měl velikou trpělivost. Již od mládí tíhla svými politickými názory k Národní straně svobodomyslné, tedy mladočechům. Do roku 1909 nebyla ale členkou žádné strany.

Její vstup do politiky můžeme spojit se zájmem o kandidaturu Marie Tůmové, o které je zmínka v předešlé kapitole. Kunětická se do emancipačního procesu 19. století sama nikdy nezapojila a proto je nespravedlivé, že ženy, které v něm aktivně působily tak kritizovala. „*Celá ta takzvaná ženská otázka odbývá se v prostředí nedostatečném...Naše ženské orgány, naše schůze, naše spolky, všechno má nátěr dočasné soukromosti a neškodné zábavy.*“²⁶¹ Jak již bylo zmíněno, na ženu, která se do boje za rovnoprávnost nijak výrazně nezapojila a neměla tak ani zkušeností z předešlých let, je to dost tvrdé odsouzení, které vyvolalo mnohé spory. Božena Viková – Kunětická nekritizovala ale pouze ženské hnutí, ale i politické strany, které se do procesu ženské emancipace zapojily: „*Politické strany středních vrstev nedospěly ani tak daleko, aby považovaly za výhodné a snad i – jen za taktní – ženy získati pro své zájmy, účely a tužby politické v nynějším obrodném ruchu*“²⁶² a *prostě je veřejně nevolají do schůzí ani organizačních, ani reorganizačních. ...A tak ocituje se žena středních stavů před politickými snahami dneška jako divák, sedící před prostěradlem, napjatým mezi dveřmi, na němž může pozorovati stínovou hru těch, kdož politiku provozují.*“²⁶³ Zde ale Kunětická politickým stranám i samotným ženám křivdila. Jednak o přízeň politických stran se musely ucházet především ženy

²⁶¹ Srovnej: Jana MALÍNSKÁ, *Odras požadavku všeobecného volebního práva žen v Národních listech 1906 – 1908*; in: Marie L. NEUDORFLOVÁ, *Charlotta G. Masaryková. Sborník příspěvků z konference ke 150. výročí jejího narození*, Praha 2001, s. 165.

²⁶² Míněn je zde rok 1907.

²⁶³ Jana MALÍNSKÁ, c. d., s. 165.

samotné, protože v mnohých politicích, a nejenom v nich, byl zakořeněn několik stovek let starý předsudek o postavení žen ve společnosti, a toto překonání tak silně zakořeněného předsudku bylo věcí složitou a zdlouhavou. A za další, ženy s politickými stranami spolupracovaly, důkazem byly volby roku 1908, kdy ženy s podporou politických stran kandidovaly a i když zvoleny nebyly, znamenala jejich kandidatura veliký úspěch.

Jak bylo výše uvedeno, Kunětická tíhla svými politickými názory k mladočechům a tak také roku 1909 vstoupila do Národní strany svobodomyslné, v níž pracovala jako předsedkyně ženské organizace. Ihned po vstupu do strany žádala zejména rovnoprávnost muže a ženy v rodině a zrušení celibátu učitelek a státních zaměstnankyň. Také se přimlouvala za síť mateřských škol a jeslí z důvodu, aby nebyly ženy příliš přetěžovány. Další částí jejího programu bylo zavedení bezplatných hospodyňských kurzů pro pomocnice v domácnosti. Pravděpodobně již kolem roku 1905 navázala přátelství s Karlem Kramářem, se kterým si ohledně politiky velice rozuměla. Dokazují to zejména jeho dopisy, které jsou uloženy v její pozůstalosti ve Starých Hradech. Troufám si tvrdit, že jich bylo ale mnohem víc, protože v její pozůstalosti jsou vesměs dopisy z dvacátých let, kdy již byli oba v „politickém důchodu“ a tak se ve svém písemném styku omezili pouze na rekapitulace posledních několika let a hodnocení poválečného politického programu. Kramář často pobýval ve Vysokém nad Jizerou, odkud pocházel, a Kunětická nějaký čas před svatbou trávila v Pasekách nad Jizerou. Tento kraj si velmi oblíbila a ráda se do něho vracela. Mimo politiku je tedy spojovala i láska ke stejnému kraji. Kunětická Kramáře považovala za „národní charakter“. Politicky si byli blízcí zejména orientací na Rusko a negativním postojem k Masarykovi a Benešovi. Kunětická jim zejména vyčítala, že se po první světové válce nedokázali patričně vypořádat s Němci a že zde žily v pohraničí německé menšiny, které utiskují český lid. *„Jedno je jisté: celý rok 1918 věřili jsme v úžasném očekávání zázraku své svobody, a kdybychom ji byli měli životem zaplatit, nebylo by bývalo nikoho u nás, kdo by byl svůj život rád neobětoval. ... Co potom přišlo, bylo jako kruté nedopatření, jako šálení smyslu, jako nějaká hrozná vivisekce, které byl národ český i slovenský*

podroben.²⁶⁴ Sama se později na základě svých zkušeností stala členkou hraničářského komitě. Zejména v polovině dvacátých let, kdy již byla plně politicky činná velice tvrdě útočila na československou politiku a neváhala kritizovat ani prezidenta Masaryka. „*Za 6 let, ačkoliv se dělalo všechno možné, nejsme přece jen tak daleko, abychom úplně zapomněli, z čeho vlastně vznikla naše svoboda. Legendě o osvoboditelích přestali jsme věřit od té doby, co vidíme jejich program národní v Československém státě. Konečně pamatujeme se živě, že hned na počátku války, tedy kdy o osvoboditelích nebylo ještě památky, kolovaly potají mapy, které přinášely již obraz příští Evropy se státem Československým a s koridorem k moři, který jsme ovšem později nedostali. Legendě o osvoboditelích národ těžko a nerad věřil, poněvadž znal své veliké oběti doma a miloval své Blanické vojsko za hranicemi.*“²⁶⁵ I zde se názorově shodovala s Kramářem, i on pocíťoval jakési zklamání z vývoje v poválečném Československu. Sice se stal předsedou první československé vlády, ale jeho ambice mířily výše, dokonce až na post nejvyšší. Chtěl být prezidentem a Kunětická s ním v tomto ohledu souhlasila. Velkou roli zde pravděpodobně také hrál rozpor mezi domácím a zahraničním odbojem. Kramář pocíťoval zklamání nad tím, že domácí odboj nebyl náležitě oceněn a že se veškerá pozornost soustředila pouze na Masaryka a Beneše, kteří byli považováni za ty pravé osvoboditele. S Masarykem se Kunětická názorově rozcházela již od devadesátých let. Nepovažovala ho za vlastence ani dobrého Čecha. Velkou roli zde hrálo zejména napadení pravosti Rukopisů, které Kunětická nazvala „... *největším zločinem, jenž byl na národě českém spáchán.*“²⁶⁶ Dalším důvodem k nenávisti vůči Masarykovi byla jeho obhajoba Žida Hilsnera v nechvalně známé hilsneriádě²⁶⁷ a nezanedbatelná nebyla ani aféra se Charlottou Masarykovou, díky níž se zesměšnila ve veřejných kruzích a ztratila přátelství svého dlouholetého přítele Machara.

²⁶⁴ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Kapitola doby*, Ženský svět XXVI, 1922, s. 136.

²⁶⁵ Táž, *Pro nacionalismus a slovanství*, Ženský svět XXVIII, 1924, s. 290.

²⁶⁶ Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu III.*, 1920, Praha 1991, s. 1150.

²⁶⁷ Jednalo se o obvinění žida Leopolda Hilsnera z rituální vraždy Anežky Hružové. Celá aféra se odehrávala v letech 1899 – 1900.

5.2. ZLOMOVÝ ROK 1912

Po roce 1908, kdy se podařilo prosadit volbu tří politických kandidátek, bylo ženské emancipační hnutí plné naděje a odhodlané zkusit volbu opět. Příležitost se jim naskytla roku 1912, kdy využily možnosti doplňovacích voleb v případě úmrtí nebo odstoupení některého z poslanců. „*Když dne 8. března 1912 zemřel mladočeský poslanec dr. Václav Škarda, který v zemském sněmu zastupoval městský volební obvod Mladá Boleslav – Nymburk,...*“²⁶⁸ rozhodlo se vedení českých politických stran, že tentokrát postaví na kandidátní listiny pouze ženy. Mladočeská strana se tedy, s podporou stran národně sociální a státoprávně pokrokovou²⁶⁹, rozhodla prosadit jako svou kandidátku Boženu Vikovou – Kunětickou. Proč byla vybrána zrovna ona není dodnes jasné, ale pravděpodobně zde hrály velkou roli její literární díla, ve kterých prosazovala rovnoprávnost muže a ženy a nezanedbatelná jistě nebyla ani její práce v ženské organizaci. Ve straně Kunětická pracovala v ženských organizacích, bojovala za práva žen a obhajovala české menšiny v pohraničí. Byla ženou veřejně činnou a její názory byly dostatečně známy. Sama o své kandidatuře řekla: „*Nevím, jak se stalo, že jsem se stala kandidátkou já na Mladoboleslavsku. Na vyzvání dra Škardy jehož jsem si velice vážila přijala jsem sice místo předsedkyně při reorganisování mladočeské strany v ženských odborech jež počínaly se organisovat, promluvila jsem několik řečí, napsala několik článků ale nikdy jsem nepomýšlela na to abych opustila svou literární činnost k vůli nějaké problematické činnosti politické. Teprve na úsilovnou žádost našich vůdčích ženských kruhů jsem kandidaturu přijala.*“²⁷⁰ Vypadá to, že opravdu ke kandidatuře musela být částečně přemluvena, protože pro ni byla nejdůležitější literatura, ale zároveň si myslím, že jí zájem politiků, kteří ji chtěli napsat na kandidátní listinu velice lichotil. Po letech na svou kandidaturu však vzpomínala dost skepticky: „*Kandidatura ženy na*

²⁶⁸ Jiří KOŘALKA, *Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912*, in: Jiří PEŠEK – Václav LEDVINKA (edd.), *Žena v dějinách Prahy. Documenta Pragensia XIII.*, Praha 1996, s. 313.

²⁶⁹ Tato strana vznikla roku 1908 sloučením České strany radikálně pokrokové, kterou vedl Antonín Hajn a České strany státoprávní, kde byl v čele K. S. Sokol a Karel Baxa. Tato strana představovala českou, radikálně nacionální maloburžoazii.; srovnej: Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a Československu 1861 – 2004. I díl: období 1861 – 1938*, Brno 2005.

²⁷⁰ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové Kunětické, rukopisy vlastní.

*Mladoboleslavsku po vynikajícím politiku a předsedovi svobodomyšlné strany dr. Škardovi byla sice činem velice pokrokovým a sociálně radikálním, ale byla to kandidatura bez předpokladu politických důsledků – totiž kandidatura parádní, která mohla zčeřiti stojaté vody ve veřejnosti, ale nezavazovala žádnou z politických stran k nějakým ústupkům.*²⁷¹

Velikou roli hrálo, že měla nesporně řečnický talent. Jej přednášky a proslovy byly velice často doprovázeny výraznou gestikulací a vášnivým hlasovým projevem, kterým dokázala strhnout davy k zuřivému járotu. Její přednášky a proslovy byly hojně navštěvovány zejména ženami, ale i u mužů vyvolávala patřičný zájem, pravděpodobně proto, že byla považovaná za velice krásnou a přitažlivou ženu. Ani to nebylo zanedbatelné. Pro mnoho mužů byla ženou velice inspirativní.

Ve volbách roku 1912 byla vedle Boženy Vikové – Kunětické opět na kandidátku za sociální demokracii postavena Karla Máchová, zatímco Marie Tůmová svou kandidaturu vzdala. Oficiálně byla kandidatura Boženy Vikové – Kunětické oznámena 26. května 1912. Od tohoto okamžiku, zejména Národní listy, přinášely zprávy o průběhu předvolební kampaně: „*Výbor pro volební právo žen v Praze svolal na dnes večer (2. června 1912 – pozn. H. Ž) voličskou schůzi do hotelu ‚Praha‘ v Nymburce, která byla velice čteně navštívena stoupenci všech místních politických stran, zejména ženami. Kromě kandidátky na mandát do sněmu království českého pí. Boženy Vikové – Kunětické zavítali do schůze zemští poslanci národní strany svobodomyšlné pp. mag. rada Kafka a Pavlíček, za stranu národně sociální posl. Klofáč a za stranu státoprávní posl. Sokol. Schůze měla klidný průběh a vývody pí. Boženy Vikové – Kunětické jakož i ostatních řečníků vyslechnuty byly s pozorností a provázeny hlučným souhlasem a potleskem.*“²⁷² V novinách byly několikrát otištěny agitační letáky určené voličům, aby podpořily volební kandidaturu ženy. O svou předvolební kampaň se však musela Viková postarat i sama a začala se tak zapojovat do veřejného politického dění. V den prvního kola volby pronesla: „*Nemám bohužel smyslu ani organizátorského ani spolkového. Můj poměr k politickému i kulturnímu vývoji českého národa pohyboval se vždycky ve*

²⁷¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

²⁷² *Volební ruch. Schůze voličů v Nymburce*, Národní listy 52, 2. června 1912, s. 3.

větším prostoru než organizačním než také proto, že jsem nebyla nikdy výkonnou silou několika osob ale pracovníci svého národa a jeho sociálního a kulturního vývoje. Pracovníci naprosto nestrannou, oddanou a milující. Má literární i publicistická činnost jest nejlepším důkazem, že vždy a při všem šlo mi na prvním místě o význam ženy a matky (podtrhla Božena Viková - Kunětická – pozn. H. Ž.) v národě ... Kdyby mne tak české ženy určily ve jménu národa pro popraviště v zájmu svobody jeho a občanské rovnocennosti, šla bych stejně s takovou jistotou neodvratnosti a povinností jakou jdu za poslaneckým mandátem. A tak jsem stála ve středu na volební schůzi organizace národně sociální a tak stojím zde dnes v poslední chvíli před volbami při nichž rozhodnou voličové Mladé Boleslavi a Nymburku o ženské kandidatuře v rámci národních občanských práv a o mně v rámci mé činnosti literární a publicistické. ...Nezvolte zítra Boženu Vikovou – Kunětickou a zvolíte příště ženu jinou. Nebude to třeba literátka česká, bude to lékařka, průmyslnice, dělnice anebo – živnostnice. Všecky máme stejné právo na život už proto, že životy dáváme a za životy zápasíme.“²⁷³ Řečnický talent jí rozhodně nescházel a citová složka textu musela působit zejména na ženy. Ve svých názorech byla ale často až příliš nekompromisní. Snažila se o prosazení svých zájmů za každou cenu a svými názory si udělala řadu nepřátel. V postoji ke své politické kandidatuře se však postupem času začala stylizovat do role mučednice. Tyto tendence se projevují i v její literární činnosti. Jejím názorem bylo, že žena zkrátka musí přinášet oběti na oltář společnosti i pokroku. Z dnešního hlediska se dá namítnout, že je to až patetické, ale na voliče to evidentně působilo.

I když to vypadalo, že vše probíhá hladce, neobešla se její kandidatura bez problémů. I když ji mladočeští poslanci regulérně kandidovali, mladočeské organizace v obou městech v její zvolení nevěřily a rozhodly se nasadit proti ní mužského protikandidáta, a to Bohumila Matouška, lékárníka a starostu města Mladé Boleslavi. I samotné Kunětické byl tento fakt nepříjemný. „Dovedete si snad představit aspoň částečně mé postavení! Kandidátka mladočeské strany bez mladočeských voličů! První žena kandidující proti muži kandidátu starostovi města Mladé Boleslavi! Mladočeští voliči totiž proti vedení strany postavili svého

²⁷³ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

*kandidáta nejen na znamení protestu, ale také proto, aby s ním zvítězilo!*²⁷⁴ To byla velice hořká slova. Nedá se samozřejmě upřít, že byla Kunětická z této skutečnosti velice rozčarovaná, dokonce i znechucená, ale i na její straně se objevili lidé, kteří ji podporovali. Důkazem je noticka v Národních listech z 3. června 1912: „...*obecní starší král. města Mladé Boleslavě protestují proti tomu, že městská rada našeho města, na pátý rok už úřadující, odváží se proklamovat jménem občanstva našeho nepokrokovou kandidaturu pana Mg. Ph. Matouška, vyvolanou v době, kdy všechny pokrokové strany usnesly se na kandidatuře ženy. Jsme příslušníky různých politických stran, leč společný zájem pokroku volá nás ku protestu proti tomuto nekulturnímu činu městské rady.*“²⁷⁵ To znamenalo pro Boženu Vikovou – Kunětickou hodně. Hodně to znamenalo i pro celou společnost, protože se ukázalo, že ženská kandidatura není pouze jakýmsi „plácnutím do vody“, ale že v rámci pokroku to čeští poslanci myslí opravdu vážně. Ve své pozici mučednice si však nejednou posteskla nad nově vzniklou situací, obzvláště když si myslela, že proti mužskému kandidátovi má pouze minimální šance: „*Byly to křížové cesty plné zneuctívání pomluv a bláta. Krámy a okna se zavíraly, když jsem přijížděla do svého okresu a schůze odbývaly se v zakouřené místnosti národně sociální strany. To pravím o Mladé Boleslavě. Nymburk v tom ohledu zanechal ve mne vděčné vzpomínky, což zde s plným srdcem kvituji.*“²⁷⁶

Když začala kandidovat, věděla, že se bude muset vzdát své literatury. Svě pocity ohledně své kandidatury popisuje ve stati „*Nejvýraznější okamžik*“: „*Octla jsem se na rozhraní dvou světů: měla jsem opustit literaturu a provozovat politiku. A měla jsem dobýt první ženský mandát bezmála v celé Evropě, ba v celém širém světě. Napsala jsem povídky, romány, cestopisy, veselohry, básně v prose, literární essaye. Così se za mnou řítilo – vcházela jsem na řečnickou tribunu, abych dobyla ženě právo na politický život. Byl ve mně pocit veliké zodpovědnosti a velikého odhodlání...V tomto okamžiku, snad nejvýraznějším ve mém životě, jsem cítila, že první ženský mandát vyhraji. Ale cestu do literatury jsem ztratila a snad nikdy již*

²⁷⁴ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

²⁷⁵ *Voličům do zemského sněmu skupiny Mladá Boleslav – Nymburk*, Národní listy 52, 3. června 1912, s. 2.

²⁷⁶ Tamtéž.

nenajdu, ačkoliv se mně po ní v tichých chvílích mého života stýská.“²⁷⁷ Zejména na konci života, kdy žila celkem osaměle u své dcery v Libočanech si několikrát posteskla nad tím, že byla nucena se literatury vzdát. „Nevzpomínám. Někdy nějaký stín...A ten mizí ve světle denním. Zbývá mne kdy ještě zájem literární, ačkoliv ani v něm není vichřice tvůrčí síly. Snad ještě napíši něco většího, ale není to už mým cílem. A napíši li bude v tom široká a klidná hladina mé duše.“²⁷⁸ Nepochybně to byla žena velice silná, protože věděla, že za svou politickou kandidaturu bude muset bojovat, a přesto do toho šla.

První kolo voleb se konalo na začátku června, přesně 4. června 1912. Přes určité problémy, byla tato ženská kandidatura zdaleka úspěšnější než ta první. Bylo patrné, že časy se začínají měnit. Důležité také bylo, že se tato volba konala v dusné předválečné atmosféře, kdy se společenské poměry začaly pomalu ale jistě proměňovat. Při prvním kole volby odevzdalo z 3243 voličů „...své hlasy 2072 osob, z toho získala Božena Viková – Kunětická 850 hlasů, Bohumil Matoušek 769 hlasů, Karla Máchová 415 hlasů, 22 hlasů bylo roztržštěných, 16 hlasovacích lístků bylo prázdných. To znamená, že obě ženské kandidátky dohromady získaly 61% hlasů, ale žádná z nich neměla nadpoloviční většinu...“²⁷⁹ Muselo se tedy přistoupit k druhému kolu. Přese všechno vyvolalo první kolo mezi voličstvem i politickou reprezentací veliký rozruch, jak uvádí Národní listy: „Včerejší volba ve skupině mladoboleslavské konána byla za velikého napětí veřejnosti. O mandát ucházely se dvě ženy a samostatný kandidát, starosta mladoboleslavský p. Boh. Matoušek. Kandidátka národní strany svobodomyšlné paní Božena Viková – Kunětická ve svých kandidátních řečech vyložila jasně a krásně účel své kandidatury. Vyšla do boje za ideu zrovnoprávnění ženy v politickém životě, za zachování práv, daných ženám v nynějším volebním řádu do zemského sněmu. Její kandidatura byla propagační, i protestní zároveň.“²⁸⁰ Kunětická měla tedy opravdu velikou podporu. Byl to boj nejenom její, ale celé společnosti, která chtěla ženám vyjít vstříc. Tato skutečnost se zdá až neuvěřitelná, když si uvědomíme, že ještě zhruba před dvaceti lety na Elišku

²⁷⁷ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Jirí KOŘALKA, c. d., s. 314.

²⁸⁰ *Doplňovací volba do zemského sněmu ve skupině mladoboleslavské*, Národní listy 52, 5. června 1912, s. 1.

Krásnohorskou, která bojovala za vznik dívčího gymnázia, lidé pokřikovali, že za tento nebetyčný hřích bude jistě od Pána Boha potrestána.

Druhé kolo se konalo 13. června 1912 a i když byla volební účast daleko nižší, vítězství ženské kandidátky bylo zajištěno. V tomto kole Kunětická získala z 1248 hlasů (z toho bylo 1210 platných) 1161 hlasů, tedy úspěšnost volby činila 96%. Bohumil Matoušek získal pouze 33 hlasů. Vítězství ženské kandidátky do českého sněmu vzbudilo rozruch nejenom v rakousko – uherské monarchii, ale i v zahraničí. V pozůstalosti Kunětické ve Starých Hradech je uloženo několik desítek gratulací z Anglie, USA nebo Francie. Již druhý den informovaly o tak významné volbě i „Neue Freie Presse“ a pozadu nemohl zůstat ani německý tisk v čele s „Prager Tagblatt“.

České země se staly průkopníkem v otázce ženské emancipace. *„Ženské hnutí, i přes nejrůznější postoje k její osobě a jakýsi oboustranný antagonismus, považovalo úspěch Kunětické za své vítězství. Konzervativní kruhy společnosti byly zcela konsternovány.“*²⁸¹ Eliška z Purkyňů do Ženského světa již 25. června napsala: *„Zvolení pí Boženy Vikové Kunětické poslancem sněmu král. Českého jest událostí historickou, tak významnou, že ozvěna její k nám zaznívá z celého kulturního světa! Časopisy celého světa přinášejí o volbě této zprávy a obdivují kulturní a sociální vyspělosti voličstva, jež tak krásně pochopilo právo a spravedlnost, po nichž volají miliony žen ve svém významu matek, vychovatelek, samostatných činitelů ve společnosti lidské.“*²⁸² Kunětická sama o svém zvolení řekla: *„Toto mé zvolení za poslance sněmu království Českého není vlastně úspěchem čistě feministickým a nebylo také v jeho smyslu voličstvem provedeno. Tím méně je projevem mezinárodním za úspěchy ženského hnutí vůbec. Zvolení ženy v Čechách jest hlavně protestem proti vládě rakouské, která staré aktivní i pasivní právo žen, datující se od roku 1861 hodlá při změně volebního řádu pro sněm království českého zrušiti tak, aby žena ve svém rozkvětu kulturním i sociálním nemohla prakticky starého volebního práva užívati, ačkoli právě v posledním*

²⁸¹ Petra ŠTĚPÁNKOVÁ, „Když jdu, tak jdu“. *Nezadržitelná Božena Viková – Kunětická*, in: Petra HANÁKOVÁ – Libuše HECZKOVÁ – Eva KALIVODOVÁ (eds.), c. d., Praha 2006, s. 22.

²⁸² Eliška z PURKYŇŮ, *První žena poslancem na sněmu král. Českého*, Ženské listy XIV, 1912, s. 157.

desíletí nabylo pro ni netušeného významu.“²⁸³ Zde je naznačen patrný rozdíl mezi tím, jak své zvolení vnímala Božena Viková – Kunětická a jak ji vnímalo české ženské emancipační hnutí. Pro ně to bylo vítězství žen, a to nejenom českých. Pro Kunětickou to bylo také vítězství ženy, ale především to pro ni bylo vítězství porobeného národa nad svým utiskovatelem. Tyto její názory vyvolávaly vlnu nespokojenosti v samotném ženském hnutí. A ze svého své stanoviska neslevila ani ve dvacátých letech, kdy řekla, že ji nikdy „...netížily starosti o mezinárodní hesla feministická, poněvadž jsem cítila, že každý národ tvoří sám o sobě svou ženskou otázku z podstaty svého charakteru, z podstaty svého lidství a z podstaty svých politických i hospodářských poměrů.“²⁸⁴

I když Kunětická na celé čáře zvítězila. Do zemské sněmovny jí vstup byl zakázán, protože český místodržitel hrabě Thun²⁸⁵ se postavil proti a odmítl jí vystavit patřičná osvědčení. Thunovo postavení bylo v této otázce vůbec zvláštní. Již 18. dubna 1912, tedy 8 dnů po vypsání voleb, předložil obsáhlou úvahu, kterou adresoval rakouskému ministrovi vnitra, kterým byl v této době baron Karel Heinold. Hlavní myšlenkou této úvahy byla snaha o vylíčení předvolebních poměrů v Čechách. Tvrdil v ní, že postavení ženské kandidátky na volební listinu je pouze demonstrací za volební právo žen. Thun v podstatě nikdy nepočítal s tím, kdyby nějaká žena ve volbách zvítězila, že by jí byl vstup do zemské sněmovny povolen. Tímto listem se pouze „sichroval“ a zajišťoval si podporu ministerstva v případě, že by muselo dojít, v případě vítězství ženské kandidátky, k nějakému rozhodnutí. Mimo jiné napsal: „...je mým právnickým přesvědčením, vycházejícím z důkladného studia všech příslušných zákonných ustanovení, že podle současného stavu zákonodárství nepřisluší ženám pasívní volební právo do zemského sněmu. Předně nemůže být ani nejmenší pochyby o tom, že v době vydání volebního řádu do zemského sněmu z r. 1861 nenapadlo nikoho ani ve snu, že by ženy mohly být zvoleny za poslance zemského sněmu.“²⁸⁶ Její mandát tedy uznán nebyl. Kunětická

²⁸³ Mnichovská řeč, kterou pronesla Božena Viková - Kunětická v září 1912, srovnej: Vladimír MINAŘÍK, *Božena Viková – Kunětická*, Praha 1932.

²⁸⁴ LA PNP, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

²⁸⁵ František Antonín Thun – Hohenstein (1847 – 1916), český konzervativní politik a rakouský státník, statkář na Děčínsku, byl poslancem českého sněmu, říšské rady, byl členem panské sněmovny a v letech 1889 – 1896 a 1911 – 1915 byl místodržícím v Praze.

²⁸⁶ Jiří KOŘALKA, c.d., s. 315.

se ale své politické kariéře i přes tuto nepřízeň nadále věnovala. Zvána byla na nejrůznější kongresy a přednášky, a to i do zahraničí. Bohužel její přítomnost na těchto shromážděních nebyla příliš častá. Je otázkou, proč tak často váhala nejrůznějších kongresů se zúčastnit. Pravděpodobně to byl věk, v době, kdy byla zvolena jí bylo téměř padesát let, a také komplikovaná doprava a zdravotní potíže, které se s přibývajícím věkem zhoršovaly. V její korespondenci jsem našla spoustu pozvánek na nejrůznější setkání a také spoustu jejích odmítnutí, jimiž se ženským spolkům omlouvala. To, že její volba zaznamenala velký ohlas ve veřejnosti, dokazuje i spousta dopisů, od nejrůznějších lidí, kteří ji ani osobně neznali, ale k volbě jí gratulovali. Dokazuje to, že lidé souhlasili s její volbou a byli i hrdí, že se tato historická chvíle udála v jejich zemi.

5.3. PO PŘEV RATU

Volba první ženy poslancem byla velikým průlomem v historii. Do sněmovny mohla Kunětická vstoupit ale až o 6 let později, kdy svět prošel první světovou válkou a kdy po získaných zkušenostech již nikdo nebránil jejímu vstupu. Za války stála v čele žen národní strany svobodomyšlné a pomáhala doktorovi Kramářovi s politickým programem nově se zakládající strany.

Slavnostně na půdu zasedací síně sněmovny vstoupila 14. listopadu 1918 jako členka Revolučního národního shromáždění. *„Hned na jednom z prvních zasedání Národního shromáždění vznáší Kunětická návrh, aby byl v rámci ministerstev vnitra zřízen úřad pro péči o ženy. Apeluje na stát, aby vypomohl ženám, které se ocitly následkem války ve velmi těživých podmínkách,...“*²⁸⁷ a také prosazuje finanční či jinou pomoc pro pozůstalé po padlých legionářích.

V únoru 1918 stála spolu s Karlem Kramářem u zrodu České státoprávní demokracie. Tato strana vznikala na přelomu let 1917 a 1918, na základě toho, že se rozpustily čtyři strany, a to strana mladočeská, pokroková, státoprávně pokroková a lidovo – pokroková. Oficiálně se strana ustanovila 9. února 1918 a do čela se

²⁸⁷ Petra HANÁKOVÁ – Libuše HECZKOVÁ – Eva KALIVODOVÁ (eds.), c. d., 24.

postavil Karel Kramář. Dá se říci, že se strana ocitla v rukou mladočechů, protože i ostatní významnější posty ve straně zastávali příslušníci bývalé mladočeské strany. Počátkem března k nim přistoupili i staročeši a 23. března 1919 došlo k jejímu přejmenování na Československou národní demokracii. *„Na sjezdu také vyhlásila svůj program, v němž se prezentovala jako strana celého národa, zastupující všechny jeho složky. Atmosféra doby se v tomto programu projevila i pasážími sociálně reformními. Strana se hlásila k hospodářské demokracii, tj. k zachování dosavadního soukromovlastnického systému, jehož protiklady však hodlala mírnit.“*²⁸⁸ Na prvním sjezdu nově utvořené národní demokracie Kunětická promluvila takto: *„Mohu snad prohlásit, že my ženy v české státoprávní demokracii nechceme rozmnožovat najaté stádo mezinárodního kapitálu, v němž tone dnes bezpečí i čest jedince, bezpečí i čest národů a celých plemen. My ženy v české státoprávní demokracii, po většině závislé na příjmech svých mužů, jsme povinny postavit se vedle žen samostatných, a to bez rozdílu stavu, proti podvratným proudům, které nedemolují jen základy státu, ale také základy rodin ve prospěch anonymního centra, které neusiluje nikterak o občanskou rovnost hospodářskou a pracovní, ale usiluje o mezinárodní velmoc despotismu všemohoucího kapitálu.“*²⁸⁹ Jak je vidět, ani po převratu neopustila svou nakročenou politickou cestu. Zvláštní je, že to nebyla žena kompromisu, přitom v politice je kompromis velice důležitý. Konfliktní jednání vyvolává akorát zbytečnou agresi. A konfliktů Božena Viková – Kunětická zažila opravdu hodně.

Po vzniku samostatného Československa se stala nejsilnější stranou strana agrární. Velký význam měly ale i strany národně sociální, sociálně demokratická, národně demokratická nebo lidová. Výrazným rysem prvorepublikových stran byl jejich nacionální pluralismus. Mimo českých stran zde byly strany slovenské, z nichž měla nejsilnější slovo Hlinkova slovenská ľudová strana, ale také strany polské, rusínské, maďarské a samozřejmě německé. Tato pluralita a nacionální smíšenost politických stran vyvolávaly rozpory již těsně po vzniku Československa. Krize

²⁸⁸ Jiří MALÍŘ – Jan MAREK, a kol., c. d., s. 594.

²⁸⁹ Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu II., 1919*, Praha 1991, s. 525.

nastala v první polovině 20. let a vyvrcholila v letech třicátých. Odpovědí na tuto poválečnou krizi byl vznik několika fašistických organizací, o tom ale až později.

Jak již bylo řečeno, po převratu se stala Kunětická členkou Revolučního národního shromáždění, které se utvořilo rozšířením Národního výboru. To zastávalo funkci výkonnou a zákonodárnou až do prvních parlamentních voleb v roce 1920. Když působila v Revolučním národním shromáždění, byla zvolena do tří poslaneckých výborů a to do zdravotního, sociálně- politického a státoprávně – zřízeneckého. Roku 1920 poprvé kandidovala do senátu, ale zvolena nebyla. Do senátu se dostala až v říjnu roku 1925 a to na pouhý měsíc, kdy se poslanec Jan Herben vzdal svého mandátu.²⁹⁰

Od poloviny dvacátých let ale pomalu z veřejného života ustupuje. Do roku 1930 stála v čele Zemské komise žen národní demokracie, ale i tu opouští. Pravděpodobně v důsledku pokročilého věku a také z důvodu ovdovění. Stěhuje se ke své dceři do Libočan a žije v celku osamělým životem, který jí zpestřují její vnučky a také společnice, pocházející z Ruska. Když se přestěhovala do Libočan u Žatce, začala se ještě více zajímat o česká pohraničí a zejména o českou menšinu v nich žijící. Tato realita všedního dne ji ve dvacátých letech přivedla až na cestu ultrapravicových hnutí.

5.4. POLITICKÁ ČINNOST BOŽENY VIKOVÉ - KUNĚTICKÉ

Kunětická započala se svou přednáškovou činností již roku 1912 bez ohledu na to, zda jí byl mandát udělen nebo ne. Začala objíždět nejrůznější ženské organizace, ženské spolky a snažila se o prezentaci svých velice radikálních názorů. Velice nekompromisně se vyslovovala proti německé menšině v pohraničí a proti Židům.²⁹¹ Do svých přednášek mimo tato témata zahrnovala ještě kritiku československé vlády a samozřejmě téma ženy, které bylo pro ni stěžejní. Ve všech

²⁹⁰ Srovnej: Barbora HRABÁNKOVÁ, c. d..

²⁹¹ Antisemitismus nebyl v 19. století nic výjimečného. Tyto předsudky souvisely zejména s katolickým pojetím víry. Židé byli považováni za vrahy Ježíše Krista a spojeni byli zejména s lichvou, která u křesťanů vyvolávala pocit něčeho nečistého.

těchto názorech se shodovala se svou mateřskou stranou, tedy Československou národní demokracií a poté s českým fašismem, který se v Československu objevil na počátku 20. let.

O ženách jako takových měla Kunětická několik přednášek. Hrály důležitou roli v jejích dílech a hrály pro ni důležitou roli i v politice. Otázkou je, proč sama kandidovala do politiky, když v tom neshledávala hlavní poslání ženy. Hlavní poslání ženy pro ni bylo vedle dítěte, ne vedle muže, ale vedle dítěte. Bez muže se žena může obejít, bez dítěte ne. To byla hlavní myšlenka jejích děl a tuto myšlenku vnesla i do svého politického programu. V této otázce byla výrazně antifeministická. Sama Vlasta Borovičková v Ženském světě charakterizuje její feminismus takto: „*Tento feminismus nezávodí s mužem v intelektuálním běhu, ten už neusiluje o důkaz stejnorodosti duší, o průkaz stejnocennosti mozků. Tento feminismus vytáhl do pole za rovné právo srdcí, za volné rozvití citů. Dřívější šel pouze za jakýmsi věčným, neosobním cílem s tvrdou poctivostí závodníka, tento jde za osobní libostí. Tamten naléval, tento chce pít. Tamten tuhl, tento měkne, tento zcitověl. Tento se vrací k přírodě, která má více vůle než rozumu.*“²⁹² Ona nechtěla, aby byly ženy lékařkami nebo právníčkami, ale chtěla, aby byly matkami. Místo pro ženu nehledala vedle muže. Muži jí přišli slabí, nemravní, úskoční a zbabělí. Zaujímal ji k nim opravdu velice radikální postoje. Ještě před svým zvolením v Nové Pace řekla: „*Rodinný život je u nás zákonem trvání, zákonem síly a zákonem jediné možné kultury. Nadělejme z našich žen mužatek a v několika desíletích jsme ztraceni. A nezachrání nás ani otázka ženská ani otázka sociální, ani otázky kulturní. To pravím s klidným a jasným přesvědčením, neboť jsme na nejlepším cestě, aby žena bezdětná stala se představitelkou moderního života, utlačila matku i hospodyně, anebo uvedla ji na scestí, ukládajíc jí větší veřejné povinnosti, než může unést.*“²⁹³ V mnoha ohledech byla její slova prorocká. Měla strach z toho, že se žena začne stylizovat do role muže, bude chtít převzít jeho povinnosti a dostat se v mnoha ohledech na jeho místo. To byl mimochodem také jeden z faktorů, proč muži nechtěli, aby ženy volily, báli se, že jim seberou zaměstnání. V Táboře pronesla řeč na téma „Žena

²⁹² Vlasta BOROVIČKOVÁ, *Feministické poznámky k Boženě Vikové – Kunětické*, Ženský svět XXVI, 1922, s. 151.

²⁹³ Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, c. d., s. 118.

v mých pracích“ a řekla: „*Bud' me matkami, manželkami, milenkami, sestrami a dcerami, vždycky budeme bližší pravdě svých niter, než když hledati budeme ve svých úřadech veřejných, anebo ve svých právech zákonodárných. Nikdy se neklanějme ženě na trůně, protože je královnou, ale klanějme se ženě, která dává svému dítěti pít, protože je matkou.*“²⁹⁴ Kunětická se v mnoha ohledech od ženského hnutí oddalovala a to vyvolávalo i četné rozpory, zejména s mladší generací. „*V době své politické kariéry našla Kunětická nejostřejší odpůrce právě v řadách žen. Ne všechny sdílely její národní nadšení do té míry, aby mu podobně jako ona dokázaly podřizovat zájmy a cíle ženského hnutí.*“²⁹⁵ Jenomže pro Boženu Vikovou – Kunětickou byl na prvním místě právě národ. I když si ženy velice cenila a ve svých pracích i vyzdvihovala, důležitější pro ni byl národ a jeho právo na sebeurčení. Kunětická propagovala v mnoha věcech a tématech velice kontroverzní názory. Jedním z nich bylo zejména téma tzv. „volného“ mateřství. Nejvýrazněji se tento názor projevil v jejím stěžejním díle „*Medřická*“. Kunětická bojovala za práva žen být matkami. Chtěla, aby svobodné matky měly stejná práva jako ženy vdané. Věděla, že svobodná matka je v mnoha ohledech znevýhodněna. Nemá taková práva jako žena vdaná a ještě musí žít v hanbě a v opovržení. Tato realita v mnoha případech vedla k sebevraždě nebo vraždě dítěte a tomu chtěla Kunětická zabránit. „*Mluvím – li o volném mateřství, myslím při tom na ženu, ne jako na oběť, ale jako na zakladatelku rodiny, kterou nesmíme sraziti k zemi, ale kterou musíme podepřít, aby muž v ní neviděl jen pomůcku své rozkoše, ale bytost rovnocennou, o kterou je tak sociálně postaráno jako o něho.*“²⁹⁶ Tento její kontroverzní názor vyvolal vlnu nespokojenosti i u samotných žen, protože tvrdily, že vyzvednutím svobodných matek na úroveň vdaných žen - matek, se snižuje váha manželství a úcta k mravním, vdaným ženám.

Dalším jejím tématem byla žena a dítě. Svazek pro ni posvátný, daleko důležitější než svazek manželský. „*Pro mne žena a dítě jsou všude a za všech poměrů krásným spojením nejčistšího lidství, vzniklého v bolestech a pokračujícího v lásce a odevzdání. U něho přestávají rozdíly náboženské, rasové i stavovské, neboť*

²⁹⁴ Božena VIKOVÁ - KUNĚTICKÁ, *Žena v mých pracích*, in: c. d., s. 170.

²⁹⁵ Petra HANÁKOVÁ – Libuše HECZKOVÁ – Eva KALIVOVOVÁ (eds.), c. d., s. 33.

²⁹⁶ Táž, *O ženě středních stavů*, in: c. d., s. 121.

žena – matka soustředí v sobě všechna náboženství světa, všechny rasy a všechny stavy, do nichž se člověk během svého vývoje rozptýlil.“²⁹⁷ Toto je krásné vyznání ženy – matky ženám - matkám. Poprvé byl tento proslov otištěn roku 1912, tedy v roce jejího zvolení. Ve stejném textu ještě uvedla, že „žena a dítě, nebo lépe žena s dítětem, tvoří podstatu života, podstatu jeho vývoje v dějinách lidstva, základ společnosti, základ morální i kulturní schopnosti člověka.“²⁹⁸ Podle ní bylo mateřství „...to jediné, co ženu očišťuje mravně i sociálně, jako ji povznáší lidsky i kulturně.“²⁹⁹ Zatímco muž pro ni byl slabochem, dítě pro ni bylo největším zárukem, který může žena získat, a proto si nikdy nemohla porozumět s mladší generací žen. Dokonce na jejich adresu roku 1908 pronesla: „Žena razí si cestu v před, ale dává při tom v oběť to největší, co jí příroda dala: totiž schopnost lásky a schopnost dáti nový život... Svoboda ženy nespočívá v tom, jak dalece sama se uvolní na prospěch svých existenčních podmínek sociálních a vzdělanostních, ale spočívá na významu jejím mateřském.“³⁰⁰ Kunětická věděla, že pokud se ženy vzdají svých rolí matek, společnost bude spět k zániku. Jak prorocká se nám v dnešním světě zdají její slova.

Jedním z jejích nejzásadnějších témat bylo téma československého národa. Právo každého národa na svůj vlastní život a na své sebeurčení. Kunětická se sice narodila až v šedesátých letech, 19. století, takže neprožila všední dny Bachova absolutismu, ale přesto byla přesvědčena o tom, že se Slovanům pod habsburskou nadvládou žije špatně.³⁰¹ Přála si rozbití habsburské monarchie, chtěla, aby český národ měl svůj vlastní stát, kde by mohl volně žít. Za téměř šedesát let, které prožila v c. k. monarchii, se v ní nastřádala zloba vůči Rakousku – Uhersku. Nebojovala pouze za Čechy ale i za Slováky, kteří byli utiskováni Maďary. První světová válka pro ni znamenala zlom v nazírání na skutečnost. Nechtěla monarchii zachovat, ale chtěla, aby k rozbití tak velkého konglomerátu došlo jinou cestou a zde narážíme na kámen úrazu. Poválečný vývoj Československé republiky probíhal zcela jinak, než si

²⁹⁷ Božena VIKOVÁ - KUNĚTICKÁ, *Žena a dítě*, in: c. d., s.251.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 250.

²⁹⁹ Táž, *Žena a muž*, in: c. d., s. 244.

³⁰⁰ Táž, *Nová generace*, in: c. d., s. 320.

³⁰¹ Zde vyjadřuji názor Boženy Vikové – Kunětické, který v žádném případě nemůže být brán za obecně platný kodex.

ona sama představovala. Podle jejího názoru to bylo proto, že se k moci dostali nesprávní lidé, zejména Masaryk a Beneš. Viková se s Masarykem neshodla v ničem. Jejich spory se datují od devadesátých let. Každý z nich měl jiný pohled na věc, zejména na poválečnou orientaci nově vzniklého Československa. Kamenem úrazu se stali Němci, se kterými se Československo podle jejího názoru nedostatečně vypořádalo. Její národní cítění, dá se říci, že se svými názory v polovině dvacátých let přiblížila až k českému nacionalismu ba fašismu, vyplývá téměř ze všech jejích přednášek. Za monarchie bojovala za samostatný stát, hlavně za vyrovnání s Němci. K tomu podle jejích představ nedošlo. Vadilo jí, že V Československu žijí Němci a utlačují Čechy a to zejména v pohraničí: „*Bohužel my neděláme však od převratu nic jiného, jen se smiřujeme s Němci v říši, v Rakousku i doma. A nejen to, ale děláme všechno možné, aby se i jiné státy s nimi smiřovaly, a to jen proto, abychom vlastně mohli se s nimi smířiti my. Obávám se, že i všechna ta velká gesta socialistická hlásáme ve svém státě proto, abychom jejich mezinárodnost mohli upotřebiti jako důvod k smíření, a abychom ze socialistického problému udělali vlastní problém českoněmecké dohody.*“³⁰² Soužití s Němci snášela Božena Viková – Kunětická velice těžko. Nedokázala pochopit, proč nebyli z republiky po převratu vyhnáni. Věřila, že je to zásluha Masaryka a „jeho hnidy Beneše“, jak ho nazývala. V určitém slova smyslu byl ale i její vztah k Němcům a její názory na ně v mnohém prorocké. Věřila, že pokud Němcům budeme neustále ustupovat, tak nás pohltí, protože jsme přece jenom byli proti nim malým národem. Správně také vytušila vzrůstající nacionalismus v Německu a snahu o odčinění porážky z první světové války. „*V Německu může být jakýkoliv prapor a jakékoliv heslo, vždycky bude sloužiti jen Německu. Jest to privilej jeho charakteru, který dovedl velmi dobře spracovati všechny mezinárodní produkty socialistických cílů v německou myšlenku nacionální odvety a všechnu schopnost kapitalistické moci a válečné pohotovosti vpravit do socialistických problémů své nacionální politiky. Jsou to výborné hokus pokusy, které mají velmi dobrý účinek a velmi dobrý cíl.*“³⁰³ Druhá světová válka, která přišla o dvacet let později by jí dala jistě za pravdu.

³⁰² Božena VIKOVÁ – KUNĚTICKÁ, *Pro nacionalismus a slovanství*, Ženský svět XXVIII, 1924, s. 290.

³⁰³ Tamtéž, s. 290.

Němci ale nebyli jediní „Cizozemci“, které v zemi nechtěla. Velikou averzi pociťovala zejména vůči židům. V dnešní době bychom její názory označily jako antisemitské. Musíme však uznat, že antisemitismus, jak jej nazýváme dnes, nebyl v 19. století nic výjimečného. Ona ale jako jedna z prvních vystoupila se svými názory na židy na veřejnost. *„Národ nenávidí Bronštejna, Apfelbauma, Zederbluma a jak zní všechna ta pravá jména židovská pod ruským pseudonymem.“³⁰⁴ Nenávidím je proto, že vyvrátili Rusko ze základu a že ubíjí tam miliony žen, dětí i mužů, aby naplnili své katanské poslání na Slovanstvu, ale republika Československá se hemží Bronštejny, Zederblumy atd. a mezi lidem se vypravuje, že jim musíme být vděční, poněvadž nám naši svobodu zaplatili. Vím, že je to nesmysl, museli bychom také zoufat nad takovým kšeftem, ale je příznačné jak těžko si vysvětlujeme německožidovský nový režim ve světě a jaká ústní podání se kolportují národem, aby neuvažoval a také – nic nenamítal.“³⁰⁵* Její antisemitské názory dokazuje i ta skutečnost, že když jí jakýsi časopis položil otázku „Co se nám v republice líbí a nelíbí?“, odpověděla: *„Mám tolik jiné práce, že mi chvíle nezbyvá. Chcete – li však přece otisknout, co se mi v naší republice nelíbí, tedy vytiskněte krátce: Židé. Úplně to postačí.“³⁰⁶* Považovala židy za jedno z největších zel na zemi a v Československé republice. Spojovala je s bolševismem a za vše, co se kdy stalo nekalého, mohli podle ní právě oni. *„Zásada našeho českého antisemitismu nepovstala ani Hilsneriádou, ani polskými Židy – nepovstala také vinou národa československého ale povstala vinou židovské politiky internacionální vinou jejich bolševického čachru a v Rusku, vinou jejich poměru k pohostinnému národu našemu za války, kdy neměli jsme většího nepřítele ve svém středu nad naše pokrokové židovstvo.“³⁰⁷* Věřila, že jsou nespolehlivou složkou československého národa, že se jim nedá věřit, že v případě nebezpečí nás s klidným srdcem zradí. Dokonce je obviňovala i z toho, že kvůli nim byl roku 1917 v Rusku podepsán mír Brest – Litevský, díky němuž se Rusko muselo vzdát některých svých území a vystoupilo z účasti na první světové válce. Podle ní tento *„...německožidovský čachr podniknutý proti rase slovanské, na*

³⁰⁴ Její averze vůči židům šla dokonce tak daleko, že se domnívala, že za převratem v Rusku v roce 1917 mohou židé.

³⁰⁵ Božena VIKOVÁ - KUNĚTICKÁ, *Kapitola doby*, Ženský svět XXVI, 1922, s. 108.

³⁰⁶ Ferdinand PEROUTKA, c. d., s. 1150.

³⁰⁷ LA PNP, Staré Hradky, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

*její ponížení a rozštěpení byl počátkem zločinu páchaného ve jménu internacionálního velkokapitálu na dobrodušném a hluboce lidském plemenu slovanském.*³⁰⁸ Pro ni antisemitismus, jak tyto své názory i ona sama označila, nebyl účelem, ale „...*nutnou podmínkou naší svobody duchovní.*“³⁰⁹ Nevěřila ve společný život se židy, které považovala za mamonáře, židobolševiky a reakcionáře. Nemohla a ani nechtěla jim věřit, považovala je za nižší rasu, která nemá právo na společný život s rasou slovanskou. Tvrdila, že nikde není jistoty, že to, co provedli v Rusku, myslí se tím bolševická revoluce, neprovedou i u nás.

Její agrese vůči veškerým „Cizozemcům“ vyvrcholila v polovině dvacátých let, kdy se svými názory přiklonila k radikálnímu pravicovému hnutí, zvanému český fašismus. S ním souhlasila zejména v tom, že Československý stát by měl být vyčištěn od všech „Cizinců“. Mladá generace, nejradikálnější frakce strany národně sociální, která před válkou zastávala silně protirakouské postoje, byla za války rozpuštěna a k obnově došlo až po převratu, ji často zvala na svá shromáždění a ona vždy ráda svou účast přislíbila. Na jednom z nich pronesla: „...*věřte, že nejsem jedovatá – jsem jen velmi nešťastná poměry, které se u nás od převratu vyvinuly a stále hůř se vyvíjí. Že jsem zvláštním citem se přiklonila k naší Mladé generaci je jen proto, že zde je aspoň naděje na nějaký radikální postup pro nejbližší dobu. Neboť věřte chvílemi se zdá, že není většího cíle jen dobrý program v biografu, nový tanec snad již dvacátý pro saisonu...*“³¹⁰

Božena Viková – Kunětická ve své politické a také literární činnosti využívala hodně citu. V literatuře to nevadilo, tam city patří, ale v politice jí to ubíralo sil. Byla příliš vášnivá a temperamentní na to, aby pochopila, že někdy šlápla vedle. Klasickým příkladem je boj o rukopisy, který jsem zde již naznačila. Nemohla Masarykovi zapomenout, že napadl jejich pravost. Zkrátka zastávala názor, že „...*nikdo nemá právo brát národu iluze, ať jsou jakékoliv; vžitá iluze je jedním ze sloupů, na nichž spočívá národ; v takových případech není dovoleno klást si otázku*

³⁰⁸ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní .

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ Tamtéž.

*pravdy; pravda je v citu.*³¹¹ A to byl její hlavní problém, do politiky totiž vkládala příliš citu, řídila se srdcem, ne rozumem.

Její názory byly mnohdy ale tak radikální, že vyvolaly negativní reakce v samotné straně. Několik bývalých realistů dokonce vystoupilo ze strany, když zjistili, že strana Boženu Vikovou – Kunětickou nehodlá potrestat za její výstupy.

5.5. DVACÁTÁ LÉTA

Dvacátá léta zastihla Boženu Vikovou - Kunětickou již v samostatném státě. Splnilo se jí to, o čem do této doby pouze snila. V rakousko – uherské monarchii se nikdy necítila volná, cítila, že nejsou dána Čechům taková práva jaká by si zasloužila. Již za první světové války snila spolu s Karlem Kramářem o samostatném státě a nyní se jí její sen vyplnil. Bohužel pro ni se však situace v nově vzniklé republice nevyvíjela tak, jak by si ona sama představovala. Trnem v oku se jí stali zejména lidé, kteří se dostali do čela republiky. Nenáviděla Masaryka a Beneše ještě z dob předrevolučních a nyní se stal jeden z nich ministrem zahraničí a druhý dokonce prezidentem. Viděla v tom do nebe volající nespravedlnost zejména proto, že na postu prezidenta viděla Karla Kramáře. A nejenom ona, i on sám se na něm viděl.

Jak již bylo v předešlých kapitolách řečeno, sloučením stran mladočeské, pokrokové, státoprávně pokrokové a lidovo – pokrokové, vznikla roku 1918 Česká státoprávní demokracie, kde v čele stál Karel Kramář. Při vzniku této strany mu pomáhala i Božena Viková – Kunětická. Snahy o založení strany se objevovaly již za války. Roku 1919 poté strana přijala název Československá národní demokracie, pro zjednodušení ji budu v dalším textu nazývat pouze národní demokracií.

Když se strana roku 1919 přejmenovala, vyhlásila současně na sjezdu svůj program, v němž se říkalo, že je to „...*strana celého národa, zastupující všechny jeho složky.*“³¹² Tato strana nesla jako první v republice znaky jakéhosi

³¹¹ Ferdinand PEROUTKA, c. d., s. 1150.

³¹² Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c. d., s. 594.

nacionalismu. Typická pro ně byla nesnášenlivost k Němcům, židům, vlašnému Hradu a zahraniční politice doktora Beneše, který se orientoval se svou zahraniční politikou na Západ. Politika národní demokracie byla výrazně ovlivněna jejím faktickým vůdcem, kterým byl Karel Kramář. Ten se se svou zahraniční politikou orientoval na Východ, na Rusko. Nesouhlasil, stejně jako Kunětická s bolševismem v Rusku, ale na druhou stranu viděl v Rusku jedinou záchranu.³¹³

Politické strany za první republiky byly kupodivu velice stabilizované a nedocházelo k nějakým výrazným výkyvům. Nedocházelo k žádným výraznějším přesunům sil mezi politickými stranami a každá z nich si nesla po celé dvacetiletí první republiky svůj politický program. Za dvacet let se však vystříдалo 18 vlád. Po první světové válce se nejsilnější stranou stala strana agrární. Mimo ní zde byla již zmiňovaná národní demokracie, sociální demokracie, národní socialismus a strana lidová. Na Slovensku měla vůdčí postavení Hlinkova slovenská lidová strana. Každá z těchto stran si hledala v nově vytvořeném státě své místo. Někdo se přikláněl k levici, někdo k pravici. Významným obdobím ve formování nově vzniklé společnosti jsou zde 20. léta. V tomto období se rozdali karty, se kterými se hrálo až do druhé světové války. Situace po první světové válce nebyla pro nikoho jednoduchá. Malý stát dostal svobodu se kterou si ale neuměl dostatečně poradit. Není proto divu, že se zde objevily určité frakce, ať už levicového nebo pravicového charakteru, které politické poměry v Československé republice značně destabilizovaly.

5.5.1. Český fašismus

Ve dvacátých letech zasáhlo celou Evropu hnutí, které se nazývá fašismus. Dlužno říci, že se nevyhnulo ani Československu. Fašismus je hnutí, pro které je na prvním místě důležitý národ, jeho potřeby a požadavky. Každý národ má nějaké požadavky a tyto požadavky se zosobňují ve vůdci národa, který skrze svou osobu

³¹³ Karel Kramář byl v Rusku poprvé již v 90. letech 19. století a z Ruska přijel nadšen. Roku 1900 se oženil s dcerou moskevského kupce Naděždou Nikolajevnou Chludovou – Abrikosovou a do Ruska jezdil pravidelně na letní pobyt na Krym.

vykonává vůli národa a je jejich mluvčím. Ve své podstatě je to nadřazení jedné rasy, nebo řekněme jednoho národa, nad druhý. Nese prvky nacionalismu a šovinismu, jeho typickým rysem je uctívání kultu národa; rasismus a antisemitismus – znaky typické pro nacismus vzniklý v Německu – mu byly ze začátku cizí. Fašismus se zrodil na počátku dvacátých let v Itálii a jeho nositelem se stal nechvalně známý Benito Mussolini (1883 – 1945). Ten přijal tezi Machiavelliho, že: „*Lidi musíme buď zahrnout laskavostí, nebo zničit, neboť za drobná příkoří se mstí, ale za velká nemohou. Musí tedy příkoří člověku učiněné být tak velké, abychom se nepotřebovali bát pomsty...*“ tento výrok se stal osou fašistické ideologie.³¹⁴ Nutno říci, že se tím řídili velice pečlivě. Ideologií tohoto hnutí je, že se v první řadě musí najít nepřítel, něco či někdo, proti čemu se dá bojovat. Po nalezení nepřítel se započiná boj, který vede až k úplnému zničení nepřátelských složek.

Itálie ale nebyla jediným státem, kde poměry daly vzniknout ultrapravicovému hnutí. Tyto úchylné teze se objevily i v Německu, Španělsku, Bulharsku, i u nás. Pro spoustu lidí se stalo toto hnutí východiskem z krize.

Typickým rysem fašismu je boj proti socialistickým hnutím, zejména proti komunismu a bolševismu. Otázkou je, co jim právě na těchto hnutích tolik vadilo. Jisté je, že v Československu nesly tyto ultrapravicové frakce vůči komunistické straně velikou nenávist. Tuto nenávist nevedly pouze proti komunistické straně v Československu, ale také proti bolševismu, který zachvátil Rusko. Mnoho lidí z nově vzniklé Československé republiky se s tímto hnutím nehodlalo smířit a proti bolševickému Rusku vedly otevřený boj. Pro mnoho lidí, jako byla například Božena Viková – Kunětická nebo Karel Kramář, to bylo také veliké zklamání. Několik let k Rusku v rámci svého panslavismu vzhlíželi jako ke své záchraně, ale po revoluci z roku 1917 je zachvátila skepse. Jejich cílem bylo vyvést Rusko z temnoty a zachránit ho. Proto se žádná z fašistických ani národně demokratických stran nesmířila s tím, že Československá republika uznala, prostřednictvím ministra zahraničí Edvarda Beneše, Sovětský svaz *de iure*.

Prvními nositeli nacionálních myšlenek se stala u nás národní demokracie. Roku 1919 odešla do opozice a pustila se do agresivní kritiky československých

³¹⁴ Tomáš PASÁK, *Český fašismus 1922 – 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha 1999, s. 16.

poměrů. Trnem v oku pro ni byl zejména vlašný Hrad. Jejich útoky byly ale často velice agresivní a nespravedlivé. Začali tak vést politiku podle hesla „Budeme kritizovat vše, co se nám nelíbí a co se neslučuje s našimi vlastními zájmy.“ „*Odchod národní demokracie z koalice ji osvobodil od závazků, které z toho vyplývaly. Tím se zároveň otevřela cesta ke vzniku Národního sjednocení. Zformování této nové politické strany bylo zapříčiněno mezinárodní i vnitropolitickou situací.*“³¹⁵ Situace na počátku dvacátých let opravdu nebyla růžová. V letech 1922 – 1923 začínala hospodářská krize, která zastihla veškeré sociální vrstvy obyvatelstva nepřipravené. Dále se některé německé kruhy snažily o zrušení versailleských úmluv, zejména zrušení platby reparací z prohrané války. Vstřícnou politiku vůči Německu nastoupila především Anglie, dokonce již na podzim roku 1922 přišla s návrhem, aby bylo Německo přijato do Společnosti národů. To se ale nelíbilo Francii. Ta měla s Německem spory již z dávné minulosti a nelíbilo se jí, že by se Německo tak rychle zbavilo zodpovědnosti za prohranou válku. Počátkem ledna 1923 tak začala spolu s Belgií okupovat Poruří. Bála se totiž německého imperialismu a také se snažila vyřešit svou složitou finanční situaci.³¹⁶ Mezinárodní situace tehdy byla opravdu složitá a hospodářská krize k jejímu vylepšení nepřidala. Hledalo se východisko z krize a tak vedle řady levicových skupin³¹⁷, vznikly i strany fašistické, a to i v Československu. Situace v Československu byla komplikovaná i díky národnostním menšinám.

Nespokojenost ve státě se projevovala „...*narůstajícím odporem nacionalistických nálad v řadách obyvatelstva národnostních menšin.*“³¹⁸ V Československu tak vznikla velice vyhrocená situace, která se nedala jenom tak přejít, hrozila velikým konfliktem a ani jedna ze stran nehodlala ustoupit. Tak jako se totiž nacionalizovalo české obyvatelstvo, tak se nacionalizovaly i menšiny žijící v Československu. A to především Němci. Nacionalistický směr u německé menšiny v Československu byl spojen s tzv. všenněmeckým hnutím, které požadovalo

³¹⁵ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c. d., s. 608.

³¹⁶ Srovnej: Věra OLIVOVÁ, *Politika československé buržoazie v letech 1921 – 1923*, Rozpravy československé Akademie věd 71, sešit 5, Praha 1961.

³¹⁷ V Československu vznikla roku 1921 Československá strana komunistická, která velmi rychle získala početné voliče a zastínila tak ostatní strany socialistické.

³¹⁸ Tamtéž., s. 608.

„...spojení všech Němců v jednotném, silném Německu, vedené junkerským Pruskem. Měl těsné styky s vlnou volající po Anšlusu, která se v roce 1921 začala rozlévat v Rakousku. Zároveň však toto nacionalistické hnutí bylo spojeno i s mezinárodní monarchistickou reakcí, která ze svého centra v Mnichově usilovala o zvrát versailleského systému cestou nastolení monarchistické reakce.“³¹⁹ Není divu, že se proti těmto snahám vytvořila opozice v čele s národní demokracií, která si za hlavní program boje zvolila heslo, „...že je třeba uchystat odvetu za německé štvání.“³²⁰ Situace opravdu nebyla lehká a tak se fašistická strana pro mnohé z lidí stala jediným útočištěm v jejich beznaději. Zní to sice pateticky, ale mnoho lidí mělo pocit, že se vlastně po válce nic nevyřešilo, stále jsou zde Němci a stále nám chtějí rozkazovat a Hrad s tím nic nedělá. Roku 1926 zazněl ve fašistickém časopise Národní myšlenka tento názor, který myslím mluví za vše: „Pro nás platí, že jsme si tento stát založili, aby naplňoval národní myšlenku československou, že Němci mohou plnit to, co pokládají za svoje poslání ve vlastních státech a u nás jejich minorita žádná vlastní kultury nevytvořila a že tedy v tomto státě musí vládnout vždycky a jedině československý národ.“³²¹

Fašistické hnutí u nás vzniklo na počátku let dvacátých, pod bezprostředním vlivem dění v Itálii. Mladá republika měla pocit, že se musí nějak bránit proti vzrůstající agresi německých menšin a tak sáhla po fašistickém, ultrapravicovém hnutí. Roku 1922 tak vzniká klub Červenobílých. „Červenobílí propagovali šovinistický československý nacionalismus, přičemž jejich požadavky vycházely z podstaty politické a sociální demagogie. Snažili se využít nespokojenosti obyvatelstva s koaliční politikou vládních stran.“³²² V tomto spolku byli členy zejména studenti a pracovníci Karlovy univerzity. Do čela tohoto hnutí se postavil Ladislav Rašín, syn ministra financí Aloise Rašína. Jejich hlavním programem se stala tzv. „idea zdravého rozumu“ a heslem se stalo motto: „Proti ideji – idea, proti pěsti – pěst!“ Sám Rašín potom o několik let později na adresu Němců poznamenal: „Na půdě našeho státu stanuli Němci z milosti a neprozíravostí českých králů a

³¹⁹ Věra OLIVOVÁ, c. d., s. 33 – 34.

³²⁰ Tamtéž, s. 40.

³²¹ Vlastimil KLÍMA, *Rozmach nacionalismu*, Národní myšlenka III, 1925 – 1926, s. 242.

³²² Tomáš PASÁK, c. d., s. 62.

z nenávisťi habsburských císařů. Za celá staletí svého pobytu zde zůstali vlastní vinou pouhými kolonisty, nikdy nenaučili se česky – státně mysliti, nikdy nepřijali ani geografický pojem české státnosti, nikdy nepřilnuli k zemi, v které žijí, vždy však byli exponenty cizí vůle, vždy stáli v odboji proti tomu, co bylo českému národu drahé.“³²³ Hlavní odboj tedy vedli čeští fašisté proti Němcům. Nelíbilo se jim, že se s nimi československá vláda nedokázala patřičně vypořádat. Propagovali šovinistický druh nacionalismu a vycházeli ze sociální a politické demagogie.

Dalším fašistickým hnutím, které se v Československu vytvořilo bylo Národní hnutí. Vzniklo rovněž roku 1922 a bylo pod ochranou národní demokracie, která se jako jedna z prvních stran v Československu přihlásila otevřeně k tomuto hnutí. Bylo to volné sdružení a jejich hlavním programem, pod vlivem Kramáře, bylo „...sjednocení Slovanstva pod vedením Ruska, samozřejmě zbaveného bolševiků.“³²⁴ Dále odmítali územní požadavky Polska³²⁵ v oblasti Těšínska, Javoriny a Oravy a požadovali připojení Horní a Dolní Lužice, Kladska, části Pruska a předtereziánského Slezska k Československu.

Další fašistickou skupinou byli českoslovenští fašisté, tato organizace ale nebyla příliš výrazná. Po vzoru jiných zemí i fašisté v Československu začali nosit určité odznaky, které je měli odlišovat. Jejich znakem se stal kolmý zlatý meč s písmenem N jako národ v kruhovém lipovém věnci na podkladě československých státních barev. Cílem a programem všech těchto fašistických organizací bylo udržení a zachování národního Československého státu a vzorem pro ně byl italský fašismus, který pro ně byl „příkladem lásky, sebezapření a síly myšlenky.“³²⁶ Jejich neoficiální hymnou se stalo „Hej Slované“. Roku 1923 došlo k formálnímu spojení Červenobílých a Národního hnutí.

Faktem je, že fašisté využili nespokojenosti obyvatelstva s vývojem v republice po první světové válce. Lidem se nelíbil poválečný vývoj, nelíbilo se jim bratříčkování se s Němci, hospodářská krize. Tyto projevy nespokojenosti se staly

³²³ Ladislav RAŠÍN, *Uznání sovětů de jure*, Národní myšlenka III, 1925 – 1926, s. 297.

³²⁴ Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., c. d., s. 629.

³²⁵ I v tomto případě je patrný vliv Karla Kramáře, protože ani on, i když byl vyznavačem panslavismu, neměl Poláky příliš v lásce.

³²⁶ Věra OLIVOVÁ, c. d., s. 66.

přímo vodou na fašistický mlýn a po roce 1923, kdy byl spáchán atentát na ministra financí Aloise Rašína, se fašistický koloběh rozběhl naplno.

Roku 1926³²⁷ došlo k sloučení všech tří dosud existujících fašistických organizací a vznikla tak Národní obec fašistická, „...jejímž programem bylo nastolení fašistické ideologie v Československu.“³²⁸ V programu strany dále stálo: „...ustavení fašistického státu, vytvoření nové vlády, převzetí velení armády fašisty, zřízení pořádkových sborů a fašistických gard a také nová orientace zahraniční politiky.“³²⁹ Základnu této politické frakce tvořily frustrované a nespokojené vrstvy měšťanstva i venkovského obyvatelstva a inteligence, která do této doby tvořila základnu v národní demokracii. Vedle této organizace se začaly tvořit i vlastní úderné oddíly tzv. „Omladina“. Největšího rozmachu dosáhla Národní fašistická obec v letech 1926 – 1927. Mimo to, že byla ostře namířena proti německé menšině v Československu, vytvořila se také jako opozice vůči socialistickému bloku, zejména proti straně komunistické. Vlastimil Klíma do Národní demokracie napsal: „Volali jsme od počátku: neustupovat socialistům a stavět propagandu vlastní proti propagandě jejich; koncentrovat nacionální hnutí v národě a dáti mu jednotný správný a pevný směr.“³³⁰ Politika socialistů byla u fašistů opravdu ve veliké nemilosti. „Na jedné straně rychle se vzrůstající hnutí fašistické ukázalo, kam se sklání vůle nacionálně naladěných a přesvědčených vrstev národa, na druhé straně právě utvořený socialistický blok znovu dokázal, že ve chvíli, kdy půjde o základní požadavky nesocialistických vrstev – ať už jde o zemědělská cla, státní zaměstnance nebo daně – uspokojení a nasycení socialisté se semknou a nedají nic na krásné oči, ani na pokrokové básně, nýbrž budou prodávat každou píď půdy, o niž ustoupí.“³³¹ Na základě těchto svědectví se dá říci, že fašistické organizace byly nespokojeny s veškerým děním v Československu.

Fašistické frakce vznikly jako opozice k levicovým stranám, zejména proti straně komunistické. Pravicové strany, podle svého názoru, bojovaly zejména za národ. Ostatní strany to podle nich nedělaly. Ke konci dvacátých let získali čeští

³²⁷ Někde se můžeme setkat i s rokem 1925.

³²⁸ Tomáš PASÁK, c. d., 68.

³²⁹ Jirí MALÍŘ – Pavel MARAEK a kol., c. d., s. 648.

³³⁰ Vlastimil KLÍMA, c. d., s. 240.

³³¹ Tamtéž, s. 241.

fašisté velikou oblibu u velkého počtu obyvatelstva. Jejich politika byla ale čím dál tím víc agresivnější a vyhrocenější. Nebáli se dokonce ani násilí. Roku 1927 byl do čela Národní fašistické organizace zvolen Radola Gajda.³³² Do čela Národní fašistické obce mohl být zvolen ale až poté, co byl vyobcován z armády. Na konci roku 1926 byl totiž Radola Gajda obviněn ze špionáže pro Sovětský svaz. Pravděpodobně byla celá ta aféra nahraná, aby mohl být Gajda zkompromitován, ale přesto byl degradován z hodnosti generála na vojína v záloze, což pro tak významného a vynikajícího legionáře muselo být samo o sobě dost ponižující, a byl vyhozen z armády. I když to Gajda vždy popíral, je celkem jisté, že s některými fašistickými frakcemi koketoval ještě v době, kdy byl důstojníkem v záloze. V okamžiku, kdy byl ale z armády vyhozen, se k fašistickému hnutí přihlásil zcela otevřeně a mohl tak být zvolen i do jeho čela. Konec dvacátých a zejména léta třicátá byla ale pro fašistickou obec krizová, protože se uvnitř frakcí začaly objevovat vnitřní rozpory. Roku 1930 vzniklo fašistické hnutí Vlajka a třicátá léta také patří k nejostudnější části fašistické historie.

5.5.2. Božena Viková – Kunětická a český fašismus

Božena Viková - Kunětická se nikdy netajila se svými radikálními názory. Spíše naopak. Po zvolení do sněmu začala s uplatňováním svých požadavků. Jedním z nich bylo vyčistění země od „Cizozemců“. Kunětická stála na straně těch, kteří volali po svobodné republice. Narodila se pod habsburskou nadvládou, ale nehodlala pod ní zemřít. První světová válka se stala velkou šancí pro mnoho lidí. Kunětická byla jednou z nich. Poválečný vývoj Československé republiky ji ale zklamal. Zastávala totožné názory s doktorem Kramářem a ani v názorech na poválečný vývoj v Československu tomu nebylo jinak. Z Kramářovy korespondence, která je uložena v pozůstalosti Kunětické a která je z dvacátých let, vysvítá značná skepse nad poválečným vývojem v nově vzniklé republice. Na schůzi Mladé generace, kam byla

³³² Radola Gajda (vl. jm. Rudolf Geidl) byl ruským legionářem, jedním z nejlepších v Československu, který za svou vojenskou činnost získal řadu vysokých vyznamenání.

často zvána, na téma „Český nacionalismus v nebezpečí a politická situace“ řekla: *„Zajisté mně uvěříte že sleduji vývoj všech událostí v naší republice ať již v parlamentě anebo mimo něj s velkým neklidem. Neodvažuji se sice říci, že všechny poměry u nás vyžadují přímo zodpovědné pozornosti, i tenkrát, když máme vládu se dvěma ministry německými, které mlčky pardonujeme. Ale přece jen řeknu a k tomu mám právo, že páni ministři za německou menšinu v Čechách mají jistou povinnost vůči našemu národnímu státu a nemají aspoň připustit, aby domobranci němečtí odcházeli od odvodu s trikolórou velkoněmeckých barev na kabátě.“*³³³

Několikrát bylo naznačeno, jak radikální postoj zaujímala k židům, Němcům, Hradu. V tomto se shodovala s národní demokracií, kterou pomáhala zakládat. I ona volala po vyrovnání se s Němci, nemohla pochopit, jak skoro deset let po válce mohou být Němci voláni k nějaké spolupráci na politickém dění v Československu. V každém případě o ní ale nehodlám hovořit jako o nějaké radikální fašistce. Její názory byly sice silně pravicové a nacionalistické, ale ve dvacátých letech byla již příliš stará na to, aby se nějak aktivněji účastnila fašistických schůzek. Sblížila se sice s Mladou generací, sympatizovala dokonce i s Radolou Gajdou, ale spíš jí vyhovoval jejich politický program – vyhnání „Cizáků“ ze země. V dnešní době se její názory mohou zdát silně radikální a ultrapravicové, ale trůfám si tvrdit, že tak jak smýšlela Viková - Kunětická, smýšlela spousta jiných lidí v Československu. Obhajovala Mladou generaci, která byla v mnohém velmi radikální, ale ani ona nebyla ženou kompromisu: *„Kdo může být soudcem naší národní mládeže? Kdyby vstali naši buditelé z doby habsburské kdy Praha byla německá, kdy u soudu nedomluvil se Čech českou řečí, kdy náhrobní kámen byl již vytesán, aby nadobro zavalil českou slavnou minulost – podivili se jak málo odvahy máme ve svém vlastním státě když jde o právo naší národní cti a o právo krví tisíců vykoupené naší svobody!“*³³⁴ Spouště lidem se poválečný vývoj v Československu nelíbil. Byla několikrát zvána na srazy Mladé generace a podle deníkových záznamů se jich také několikrát zúčastnila. Sama říkala, že z poválečného vývoje je nešťastná a radikální pravicové frakce jí byly sympatické zejména z toho důvodu, že byly

³³³ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

³³⁴ Tamtéž.

velice aktivní a nekompromisní. Líbilo se jí, že si jdou za svým cílem a to za každou cenu. „*Musíme vědět, co zničila (válka – pozn. H. Ž.) abychom věděli co máme zase stavět. A jsme li tak šťastní, že jsme válkou získali svobodu myšlení i skutku, svobodu práva i moci – pak jsme získali tím nový život, který znamená nový život radostné práce a radostného poznání. Stačí, když vše to, co jsme v prsou nosili přes 300 let jako nesmiřitelný protest proti nadvládě a otrokářství vtělíme v sílu mohutné vůle k činu a budeme stavět – stavět – stavět aniž jediná cihla spadne z krovu naší republiky a aniž jediný drahocenný a rovnocenný život vydáme v šanc heslům mezinárodní propagandy.*“³³⁵ To se ale podle ní nestalo. Místo toho, aby se stavělo na československých základech společně s československým národem, podávala se ruka Cizincům. Nevytvořil se zde národní stát, který Kunětická po válce žádala. Bylo zde mnoho nezodpovězených otázek. Jednou z nich bylo i české pohraničí. V předešlé kapitole jsem naznačila, že byla členkou hraničářského komitétu. Bojovala za české menšiny v pohraničí, zvláště proto, že ke konci života žila u své dcery v Libočanech u Žatce, a tak znala každodenní realitu velice dobře. Bojovala za české školy, knihovny, za to, aby rodiče mluvili na své děti česky a aby je vychovávali v duchu národních tradic. Zlobilo jí, že se podle ní dává spousta peněz na německé školy a knihovny a žádné na české. Vadilo jí, že české menšiny nemají v pohraničí žádné zastání a že jsou tam utiskovány. Dokonce organizovala výlety pro české děti do vnitrozemí, aby je alespoň na chvíli vyvedla z poněmčeného prostředí. Několikrát jsem naznačila, že její myšlenky byly v mnohém nejenom revoluční a pokrokové, ale i prorocké, ať už se to týká postavení žen ve společnosti, Němců nebo právě pohraničí. Na schůzi Mladé generace řekla: „...*ať nikdo nemyslí, že otázka našeho pomezí není otázkou celé existenční budoucnosti československého národa a československého státu. Tam a nikde jinde se rozhodne boj za národní ráz celé republiky a za její nedělnost nejen před světem ale i před naším svědomím.*“³³⁶ Tato její slova jsou opravdu prorocká a nebude trvat dlouho a budoucnost jí dá za pravdu.

Kunětická byla ženou činu, co řekla to udělala. Nebylo jí sympatické kompromisní jednání. Nelíbilo se jí v oblasti umění a nebylo jí sympatické ani

³³⁵ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

³³⁶ Tamtéž.

v politice. Jednou prohlásila: „*Když jdu, tak jdu. Přes balvany, pralesy, močály, ulicemi, po mezích i propastmi, ale jdu, kupředu jdu.*“³³⁷ To myslím mluví za vše. Díky svému jednání si získala ale také spoustu nepřátel nejenom v politických ale i literárních kruzích.

Pro Kunětickou byl český fašismus nebo řekněme nacionalismus posláním. Bylo pro ni důležité, aby si Československo udrželo svůj národní ráz, aby se nesklánělo a nepodlézalo jiným národům. Na svůj národ byla hrdá, byla pyšná na to, že jsme se dokázali po válce osamostatnit, ale nelíbil se jí poválečný vývoj. Jednou řekla: „...*razím cestu tam kde jsou buď neplodné hádky, anebo zatrpkllost mlčení. Nikdy jsem nezapírala, že pro mne jest credo národního sebevědomí nejsvětějším právem každého jednotlivce v národní Československé republice.*“³³⁸ A proto se pro ni národní myšlenka stala posláním. Tvrdila, že mluvit „...*o českém nacionalismu a nestavět současně pevné základy pro něj v národě je velmi neprozíravé, poněvadž slovo tělem učiněno jest jen tenkrát, když je zajištěno životem.*“³³⁹ Proto ji tak velice mrzela aféra s Gajdou, kdy byl obviněn ze špionáže pro Sovětský svaz. Vadilo jí, že jsou fašistické strany perzekuovány a že se jim brání v samostatné existenci. V jedné ze svých přednášek dokonce poznamenala, že velice litovala, když se některé fašistické frakce rozpadly. Byla přesvědčena o tom, že jedině radikální postup těchto stran vyvede Československou republiku ze slepé uličky a zjedná nápravu, o kterou po dlouhá léta český národ usiloval.

Otázkou je, zda si vůbec uvědomovala, jak nebezpečnému hnutí jde vstříc. Pravdou zůstává, že na počátku dvacátých let byla již příliš stará. Roku 1922 jí bylo 60 let a to není nezanedbatelný věk. Možná si ani neuvědomovala, jak škodlivé jsou její výroky a jak moc ubližují nově vzniklé republice a jak moc přispívají k politické nestabilitě v Československu. Na její obranu bych ale ráda řekla, že nebyla jediná z tzv. „inteligence“, která tomuto hnutí podlehla. O Kramářovi zde řeč již byla, dalšími byli např. Rašín nebo Viktor Dyk. Pro tyto lidi nepřicházelo levicové hnutí v úvahu a tak se vědomě obrátili k zcela protilehlému hnutí.

³³⁷ Jan VOBORNÍK, c.d., s. 38.

³³⁸ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, rukopisy vlastní.

³³⁹ Tamtéž.

6. NA KONCI

Pět týdnů po smrti Josefa Vika zemřel i jeho zeť, manžel dcery Vlasty. Vlasta koupila po manželově smrti statek v Libočanech a i s dcerami se tam přestěhovala. Roku 1921 s nimi začala bydlet i Božena Viková – Kunětická.

Kunětická byla šťastná, že má dceru nablízku a že v její blízkosti žijí i její vnučky. Po ztrátě milovaného člověka se vedle ní najednou objevil někdo, kdo jí byl stejně drahý. Kunětická Vlastu milovala. Po ztrátě svých dvou synků byla jediným dítětem, které jí zbylo a proto do ní vložila veškeré své tužby a sny. Jejich vzájemné soužití však nebylo tak idylické, jak si Kunětická na začátku představovala. Vlasta byla zvyklá na zcela jiný způsob života. Osamostatnila se a svůj život vedla po svém. Ztráta jejího manžela jí velice zasáhla už proto, že se sama musela postarat o tři malé děti, celý statek a stárnoucí matku.

Z této doby, tedy zhruba z let 1925 – 1928 se dochoval deník Boženy Vikové – Kunětické, kde popisuje své všední dny. Žila život velice fádňí a šedivý. Opustila politickou kariéru a k té literární si dveře zavřela již před mnoha lety. Nebylo pro ni lehké se s touto skutečností smířit. Měla společníci pocházející z Ruska, která s ní trávila její dny, ale ani s tou si nebyla příliš blízká. Občas zajela do Prahy, kam ji ještě poutaly svazky z její minulosti, ale i těchto cest později ubývalo. Vlastně ke konci života žila už jen ze vzpomínek. Vzpomínala na svou literární i politickou kariéru, na svého manžela i na Vlastu, na tu Vlastu, kterou znala a kterou a vychovala. V deníku píše: „*Dcera má velmi mnoho svých zájmů a pak není mezi námi vlákna, které by nás spojovalo. Málokdy se vidíme, málokdy spolu hovoříme a když jsou to konvenční řeči, které pálí jako otevřená rána.*“³⁴⁰ Byla nešťastná z toho, že se rozešly, že si již tolik nerozumí a mrzelo ji, že se jejich vzájemná rodinná pouta zpřetrhala. Její jedinou radostí se tak staly její vnučky, do

³⁴⁰ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové – Kunětické, Poznámky IV (deník z let 1925 – 1928), zápis z 30. září 1926, rukopisy vlastní.

kterých vkládala své neděje a sny. Nejstarší Vlasta, dostala jméno po matce, se vdávala jako velice mladá. Jejím manželem se stal František Sís, fašisticky orientovaný politik. Možná právě na základě jeho vlivu se Kunětická dostala do styku s Mladou generací a fašistickou organizací. Ke konci života s pravicově orientovanými politiky, jmenovitě např. s Radolou Gajdou, velice sympatizovala.

Na konci života sama bilancovala: : „*Všecko je za mnou. Mé dítě žije vlastním životem, odpoutáno ode mne a jen hedvábná vlákna užších svazků intimních nás víží. Miluji její dcerušky jako jsem kdysi milovala ji, jenže má zodpovědnost k nim není taková, aby zabírala mé myšlenky. Vím, že se o ně stará Vlasta, intelligentní, silná a milující.*“³⁴¹ Poslední zápis z jejích poznámek IV. se váže k radostné události, kdy se její vnučce Vlastě narodilo dítě a ona se tak stala prababičkou. Bylo to roku 1928. Symbolicky se tak uzavírá její životní kruh a uzavírá se jak jinak než novým životem, dítětem, které ona ve svých dílech i politických proslovech vynesla na piedestal. Musela být v této době opět po dlouhé době šťastná, i když si sama posteskla, že „...*měla málo dnů slunných a radostných, víc bolestných a hořkých, ale nejvíce šedých, zmlžených a hluchých.*“³⁴²

Zemřela v Libočanech u Žatce, u své dcery a svých vnuček, lidech, které milovala nejvíc na celé světě. Stalo se to 18. března 1934. Její ostatky byly převezeny do Prahy. Po smrti chtěla být spálená a její popel měl být rozptýlen. Na jejím úmrtním oznámení stála tato báseň: „*Pro blaho otčiny - vždy heslem Vaším bylo a hvězdou vodící po dlouhou řadu let, své otčině Jste cenné dala dílo, bytosti vzácné divuplný květ. Vy srdce vlasti slyšela Jste bítí, Vám k duši pronikal vždy prosby jiný její hlas, otčiny službou bylo Vaše žití, nechť hrom bil nebo slunný vládl čas.*“³⁴³

Na její rodný dům v Pardubicích byla roku 1985 umístěna bronzová pamětní deska na její památku. Ještě za jejího života, roku 1932, při oslavě jejích 70. narozenin, byla na Kunětické hoře, místě, které velice milovala a připomínala ho po celý život svým pseudonymem, odhalena její busta.

³⁴¹ LA PNP, Staré Hrady, pozůstalost Boženy Vikové- Kunětické, rukopisy vlastní.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Petra ŠTĚPNÁKOVÁ, *Nezadržitelná Božena Viková – Kunětická*, in: Petra HANÁKOVÁ – Libuše HECZKOVÁ – Eva KALIVODOVÁ (eds.), c.d., s. 19.

ZÁVĚR

Božena Viková – Kunětická byla bezesporu velice výraznou postavou přelomu století, a to nejen spektrem svých aktivit, ale zejména snahou veškeré skutečnosti kolem sebe glosovat a měřit je specifickým kritickým pohledem. Byla matkou, manželkou, spisovatelkou, dramatičkou, političkou, múzou i inspirací mnoha mužů. Můžeme tedy vyloučit, že její kritičnost a její aktivita vůbec rostla z nějakého druhu nenaplněnost, jak se u feministek poměrně často stává. Viková – Kunětická byla ženou mnoha tváří, mnoha profesí a mnohých schopností. V jejím životě bylo mnoho zvrátů, mnoho starostí i radostí. Za mnohá ze svých trápení si mohla sama, za mnohé ze svých radostí vděčila mužům; právě těm, kterými opovrhovala. Právě ti jí do jejího života vnesli paradoxně nejvíce světla.

Božena Viková – Kunětická se narodila manželům Novotným jako nejstarší ze tří dcer. Snad právě proto trpěla po celý život jakýmsi ochranným syndromem. Měla pocit, že své „teritorium“, svou rodinu, své zájmy a snad i své city si musí chránit, že musí být opatrná, obezřetná a že nemůže „nést svou kůži na trh“. Vyslovujeme hypotézu, že ji v mládí nebo v dětství mohla potkat nějaká špatná zkušenost, která ji po celý zbytek jejího poměrně dlouhého života zatvrdila vůči mužům. Její srdce jakoby ztvrdlo, nevynášela na světlo své city. Mohla působit i chladným dojmem, ale v každém případě vždy nějaký dojem ve svém okolí zanechala.

Její manželství bylo v rámci možností šťastné, s manželem si rozuměla, zejména proto, že ji nechával volnost, kterou potřebovala, svobodu myslet, psát i bojovat. Zůstával v pozadí a byl pro ni celoživotní oporou. Hezký vztah měla i se svou jedinou dcerou Vlastou, kterou bezmezně milovala. Jejich vztah se pokazil až ke konci Boženina života. Po celý život byla své rodině oporou. Jako nejstarší ze tří dcer měla i „povinnost“ chránit své mladší sestry. Pocházela z rodiny harmonické, vychována byla v duchu, že pokud bude chtít, dokáže vše, na co jí síly budou stačit. Nutno dodat, že tato matčina rada se jí stala celoživotní filozofií.

I když měla harmonický vztah se svým otcem i manželem, vůči mužům obecně byla ve svých dílech, ale i ve svém soukromém životě, velice ostrá až

agresivní. Nenechala si od nich nic líbit a nic jim nedarovala. Nestali se jí partnery, byli pro ni protivníky. Její jediný vztah k mužům mohl existovat pouze na bázi obdivovaný – obdivovatel. Po celý život potřebovala mít pocit, že je chválená, že je něčím výjimečná, že je obdivovaná a ctěná. Musela mít pocit výlučnosti, výjimečnosti a dokonalosti. Bývá popisovaná jako žena velice přitažlivá, s rudými vlasy a modrýma očima, která ani ve zralém věku neztratila nic ze svého sexappealu. Pro muže byla sexuálně přitažlivá a na této bázi se pak odvíjel i jejich další vztah k ní. Byla ženou, která vždy a všude zanechá nějaký dojem, ať už negativní nebo pozitivní. Nikoho nenechala chladným, byla osobou značně kontroverzní a její přítomnost vnášela do srdcí mužů i žen nejrůznější pocity. Nikdo ji nemohl přehlédnout a nikdo na ni nemohl zapomenout. Po celý život na ni vzpomínal Guth – Jarkovský a nenechala chladným ani J. S. Machara.

Ač nežila v Praze, velice výrazně život pražské inteligence ovlivňovala. V Praze neměla mnoho přátel, jediný její přítel – Machar – žil ve Vídni, ale byla na Prahu napojena nejrůznějšími nitkami. Věděla téměř ovšem, co se v pražských kuloárech dělo a Macharovi v tomto případě sloužila jako jakýsi rozhlas nebo noviny. Informovala ho o tom, co se děje, s kým se má stýkat a s kým ne. Potřebovala lidi ve svém okolí ovládat. Byla postavou dominantní a ženy, ale i muže, zatlačovala svou agresivní a výraznou povahou do pozadí. Její vztahy nebyly nikdy postaveny na rovnocenném partnerství, nejenom že se jednalo o vztah obdivovatele a obdivovaného, ale také „vládce“ a „ovládaného“, snad proto jí také žádný z jejích vztahů dlouho nevydržel, i když s Macharem se přátelila deset let. Muže považovala za podřadný druh a ženy ji ve většině případů rozčilovaly. Ve své podstatě rozdělovala ženy pouze na dva druhy; jedny jsou schopny samostatného života bez mužů, ale pak se z nich postupem času stávají mužatky, které se stále více přizpůsobují svým životním stylem i svými názory mužům, a druhé, které musí žít s mužem, který je hmotně zajistí a dá jim pocit stabilního života, z nich se ale později stávají ženy nesamostatné. Ani jeden z těchto dvou „druhů“ žen jí nevyhovoval. Byla ve své podstatě povahou nešťastnou. Potřebovala dělat výjimečné věci, které ale ve většině případů vzala za špatný konec a způsobila tak bolest nejenom jiným lidem, ale i sobě.

Byla ženou, která zasahovala téměř do všech společenských oblastí dané doby. Psala romány, divadelní hry, zajímala se o politiku. Stala se poslankyní zemského sněmu, bojovala za menšiny v pohraničí, za lepší život žen i dětí. Zajímala se o spiritismus, hojně cestovala. Byla ženou mnoha kvalit, měla silně vyvinuté sociální cítění, měla intuici i předtuchy. Byla prozíravá a obezřetná. Nebyla ale spravedlivá, objektivní ani tolerantní. Nedokázala odpouštět a lidé zase nedokázali odpustit jí. Klasickým příkladem je aféra se Charlottou Masarykovou, díky níž si vysloužila odsouzení nejenom ve společenských kruzích, ale ztratila i přátelství J. S. Machara, který ji do této doby bezmezně obdivoval, i když mu vyčítala jeho styk s časopisem Čas, s Masarykem nebo s Růženu Svobodovou, na kterou žárlila především jako žena.

Jakoby se něčeho bála. Měla pocit, že musí neustále bojovat, chránit si své místo i lidi, kteří ji obklopovali. S Růženu Svobodovu nikdy nevycházela a když navázala „důvěrný“ vztah s Macharem, ranilo ji to. Cítila se ublížená jako žena, měla pocit že jí někdo bere její „hračku“ a začala kolem sebe bít. Nedostatek empatie jí vzal nejednoho lidského přítele a není se tedy čemu divit, že na konci života zůstala sama, bez přátel.

Její konec byl opravdu smutný, manžel jí zemřel již roku 1919, s dcerou si přestala rozumět, přátele neměla. Zůstala sama a litovala se. I my ji můžeme litovat, ale jak se říká: „Každý svého štěstí strůjce“.

Kritičnost byla základním nástrojem její reflexe obklopujícího světa; od ostatních žen ji v tomto smyslu odlišovala intenzita kritického stanoviska a všestrannost kritického záběru směřovaného jak k mužům, tak ženám. V neobvyklé míře rovněž užívala argumentaci pro svá hodnocení, byť ne vždy je možné její argumenty přijmout. To, že ji tvůrce Manifestu české moderny J. S. Machar, vůdčí kritický duch přelomu 19. a 20. století v naší kultuře i společnosti, uznal jako srovnatelného partnera pro vzájemný dialog, je pádný důkaz, že meze očekávané od ženského kritického myšlení dané doby překročila. Svým životem důsledně naplňovala klíčové slovo Manifestu, jímž je svoboda názoru a projevu. Paradoxem zůstává, že Macharovu sympatii k jejímu duchu doprovází její ženská přitažlivost a že disharmonické tóny jejího života způsobila ženská expresivita jejího projevu.

Prameny a literatura

PRAMENY

1. Archivní prameny

Literární archiv Památník národního písemnictví, pracoviště Staré Hrady

Fond Božena Viková - Kunětická – korespondence, rukopisy, divadelní hry, osobní doklady, politické proslovy, drobné tisky, fotografie, plakáty divadelních her, (10 kartonů).

Fond Josef Svatopluk Machar – korespondence s Boženou Vikovou – Kunětickou.

Fond Josef Träger – korespondence.

Fond Josef Ladislav Turnovský – korespondence s Boženou Vikovou - Kunětickou

Státní okresní archiv Pardubice

Sbírka novin a časopisů.

Národní archiv Praha

Fond Národní divadlo – 2 knihy č. 183 a 184 a karton složka D 165 a D8.

2. Publikované prameny

a) Vydaná korespondence

Buzková, Pavla (ed.): Přítelkyně. Hana Kvapilová a Růžena Svobodová ve svých dopisech, Praha 1939.

Tíživá samota. Korespondence F. X. Šaldy a Růženy Svobodové. Praha 1969.

b) Paměti

Dostálová, Leopolda: Herečka vzpomíná. Praha 1960.

Krejčí, František Václav: Konec století. Výbor z pamětí. Praha 1989.

Scheinflugová, Olga: Byla jsem na světě. Praha 1994.

Štech, Václav: Džungle literární a divadelní. Paměti českého tvrdohlavce. Praha 1937.

Vydra, Václav: Má pouť životem a uměním. Praha 1976.

3. Noviny a časopisy

a) Časopisy

Divadelní listy 1899 – 1900, 1900 – 1901, 1901 – 1902, 1902 – 1903, 1903 – 1904.

Divadlo 1903.

Divadelní revue 2007.

Lumír 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1893, 1894.

Národní myšlenka 1922 – 1923, 1923 – 1924, 1924 – 1925, 1925 – 1926.

Ženské listy 1895.

Ženský svět 1912, 1913, 1922, 1923, 1924.

b) Denní tisk

Národní listy 1912.

Národní noviny 1939.

Polední list 1942.

Večerní české slovo 1932.

Východ 1934.

Východočeský kraj 1943.

Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1973, 1994.

4. Vlastní dílo Boženy Vikové – Kunětické

Drobné povídky. Praha 1888.

Nové povídky. Praha 1893.

Dál! Praha 1912.

Vyznání. Řeči a studie (1906 – 1918). Praha 1919.

Z cest. Praha 1919.

Medřická. Praha 1920.

Před lety. Praha 1920.

Vzpoura. Praha 1921.

5. Vlastní dílo Růženy Svobodové

Povídky. Praha 1896.

Na písčité půdě, Přetížený klas. Praha 1940.

Marné lásky, Posvátné jaro. Praha 1941.

LITERATURA

1. Slovníky a příručky

Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století. Praha 1982.

Čeští spisovatelé z přelomu 19. a 20. století. Praha 1972.

Ottův slovník naučný, Praha 1888 – 1909.

Slovník českých spisovatelů. Praha 2000.

2. Ostatní literatura

Bahenská, Marie: počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století. Praha 2005.

Burešová, Jana: Proměny společenského postavení ženy v první polovině 20. století. Olomouc 2001.

Čechurová, J.: Česká politická pravice. Mezi převratem a krizí. Praha 1999.

Černý, František – Kolárová, Eva: Sto let Národního divadla. Praha 1983.

Černý, František: Kapitoly z dějin českého divadla. Praha 2000.

Černý, František: Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci. Praha 1978.

Černý, František: Kalendárium dějin českého divadla. Praha 1989.

Česká žena v dějinách národa. Praha 1940.

Čornej, Petr a kol.: Česká literatura na přelomu století. Praha 2001.

Dějiny českého divadla III. Praha 1977.

Efmertová, Marcela F.: České země v letech 1848 – 1918. Praha 1998.

Fischer, Otokar: Činohra Národního divadla do roku 1900. Praha 1983.

Hanáková, Petra – Heczková, Libuše – Kalivodová, Eva (eds.): V bludném kruhu.

Mateřství a vychovatelství jako paradoxy modernity. Praha 2006.

Horská, Pavla: Naše prababičky feministky. Praha 1999.

Klásterský, Antonín: Padesát let spolku českých spisovatelů beletristů „Máj“. Praha 1938.

- Kotlán, Pavel: Fašismus a jeho česká podoba. Přerov 2001.
- Laichter, Josef: Uměním k životu. Praha 1919.
- Lenderová, Milena: K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století. Praha 1999.
- Máchal, Jan: Dějiny českého dramata. Praha 1917.
- Majerová, Marie: Spisovatelky dnes. Praha 1934.
- Malínská, Jana: Do politiky prý žena nesmí – proč? Praha 2005.
- Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol.: Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu. I. díl (1861 – 1938). Brno 2005.
- Malý, Karel – Sivák, Florian: Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. Praha 1993.
- Marek, Jaroslav: Česká moderní kultura. Praha 1998.
- Masarykův sborník XIII. (2004 – 2006). Praha 2006.
- Minařík, Vladimír: Božena Viková – Kunětická. Praha 1932.
- Moldanová, Dobrava: Česká literatura v období modernismu (1890 – 1918). Ústí nad Labem 1996.
- Moldanová, Dobrava: Studie o české próze na přelomu století. Ústí nad Labem 1993.
- Mourková, Jarmila: Růžena Svobodová. Praha 1975.
- Národní divadlo a jeho předchůdci. Praha 1988.
- Neruda, Jan: Podobizny III. (1885 – 1888). Praha 1954.
- Neudorfllová, Marie L.: České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha 1999.
- Neudorfllová, Marie L.(ed.): Charlotta G. Masaryková. Sborník příspěvků z konference k 150. výročí jejího narození. Praha 2001.
- Novák, Arne: Stručné dějiny literatury české. Olomouc 1946.
- Pasák, Tomáš: Český fašismus 1922 – 1945 a kolaborace 1939 – 1945. Praha 1999.
- Peroutka, Ferdinand: Budování státu II. (1919). Praha 1991.
- Peroutka, Ferdinand: Budování státu IV. (1921 – 1922). Praha 1991.

- Pešek, Jiří – Ledvinka, Václav (edd.): Documenta Pragensia XIII. Žena v dějinách
Prahy. Praha 1993.
- Polišenský, Josef – Ostrovská, Sylvia: Ženy v dějinách lidstva. Praha 2000.
- Polišenský, Josef: Velké a malé ženy v dějinách lidstva. Praha
- Pražák, František: Dětství vynikajících lidí českých. Turnov 1939.
- Rozpravy československé Akademie věd. Praha 1971.
- Rutte, Miroslav: 20 kázání o divadle. Praha 1940.
- Stloukal, Karel: Královny, kněžny a velké ženy české. Praha 194
- Šalda, F. X.: Kritické projevy 3 (1896 – 1897). Praha 1950.
- Šalda, F. X.: Kritické projevy 4 (1898 – 1900). Praha 1951.
- Šalda, F. X.: Kritické projevy 5 (1901 – 1904). Praha 1951
- Šalda, F. X.: Kritické projevy 6 (1905 – 1907). Praha 1951.
- Šedivý, Ivan: Češi, české země a velká válka 1914 – 1918. Praha 2001.
- Šolle, Zdeněk: Století české politiky. Počátky moderní české politiky od Palackého
a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře a Masaryka. Praha 1998.
- Štěpánová, Irena: Renáta Tyršová, Praha – Litomyšl 2005.
- Štorch – Marien, Otakar: Ohňostroj: paměti nakladatele II. Praha 1992.
- Šubert, F. A.: Dějiny Národního divadla v Praze 1883 – 1900. Praha 1908.
- Urban, Otto: Česká společnost 1848 – 1918. Praha 1982.
- Voborník, Jan: Božena Viková – Kunětická. Praha 1934.
- Vojáček, Milan (ed.): Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny
19. století. Praha 2007.
- Vošahlíková, Pavla: Formování české a občanské společnosti ve druhé polovině
19. století a na počátku 20. století. Praha 1993.
- IV. studentský seminář k problematice dějin ženského emancipačního hnutí ve 20.
století. Praha 1998.

3. Diplomové práce

Turnovská, Eva: Božena Viková – Kunětická. Praha 1996.

Hrabánková, Barbora: Osobnost Boženy Vikové – Kunětické. Praha 2000.

Řezáč, Josef: „Doby štěstí“ Jiřího Gutha – Jarkovského. České Budějovice 2001.

Křížová, Barbora: Jaroslav Kvapil jako tvůrce i glosátor české kultury. Sonda do mikrosvěta divadelní Prahy na přelomu 19. a 20. století. České Budějovice 2003.

Seznam příloh

- I. Seznam literárních děl Boženy Vikové – Kunětické.
- II. Rodný dům Boženy Vikové – Kunětické.
- III. Pohled na Kunětickou horu.
- IV. Portrét Boženy Vikové – Kunětické.
- V. Dopis Boženy Vikové – Kunětické Janu Mazánkovi.
- VI. Dopis Jiřího Gutha Jarkovského Boženě Vikové – Kunětické.
- VII. Dopis J. S. Machara Boženě Vikové – Kunětické.
- VIII. Obal románu „Vzpouza“.
- IX. Plakát Divadelního večera ve Vídni.
- X. Plakát na divadelní hry „Cop“ a „Holčička“.
- XI. Plakát na divadelní hru „Neznámá pevnina“.
- XII. Plakát na divadelní hru „Cop“, k výročí 70. narozenin Boženy Vikové – Kunětické.
- XIII. Portrét Boženy Vikové – Kunětické.
- XIV. Plakát k volbě do Národního shromáždění.
- XV. „Závět“ Boženy Vikové – Kunětické.
- XVI. Parte Boženy Vikové – Kunětické.

PŘÍLOHY

Seznam literárního díla Boženy Vikové - Kunětické

Soubor povídek

Povídky (1887)

Vdova po chirurgovi (1887)

Po svatbě (1892)

Nové povídky (1893)

Silhouetty mužů (1899)

Staří mládenci a jiné povídky (1901)

Před lety (1920)

Romány

Minulost (1895)

Medfická (1897)

Vzpoura (1901)

Pán (1905)

Divadelní hry

Sběratelka starožitností (1890)

V bludišti (1890)

V jařmu (1897)

Neznámá pevnina (1897)

Přítěž (1901)

Co bylo (1902)

Lidé (1909)

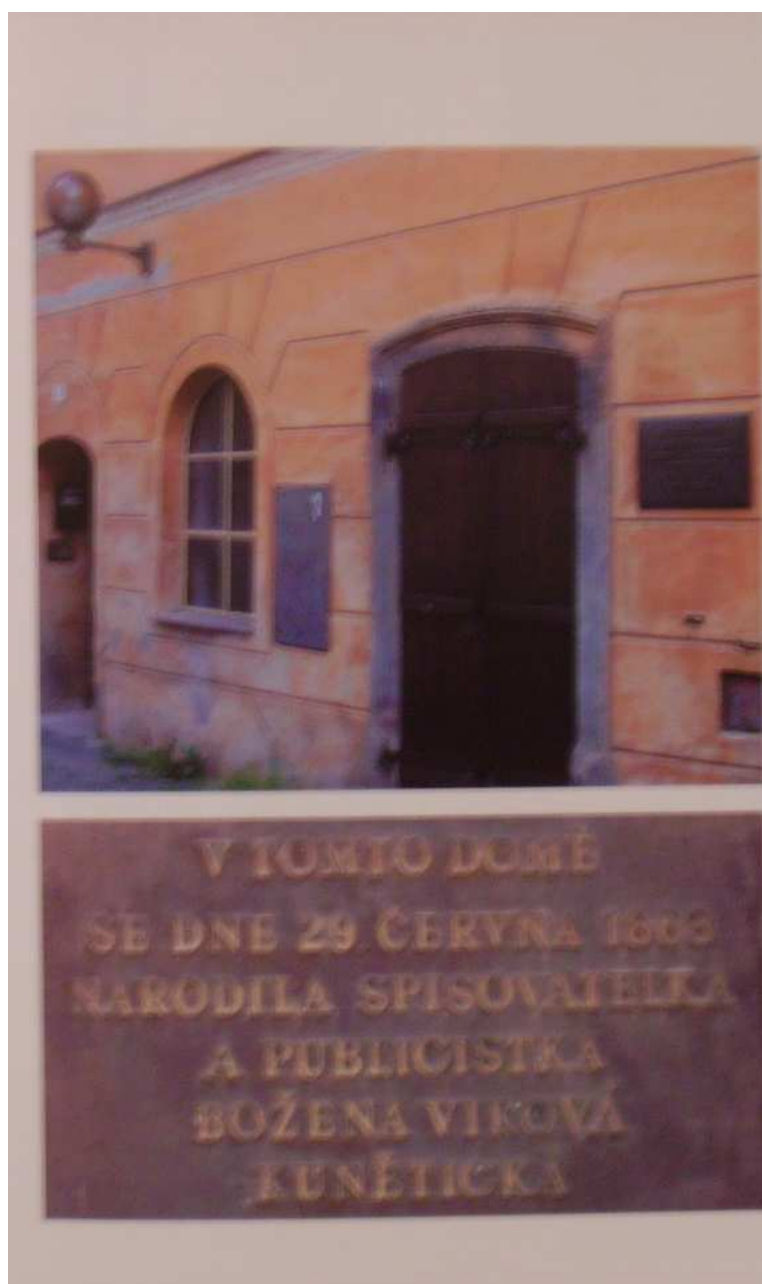
Cop (1904)

Holčička (1905)

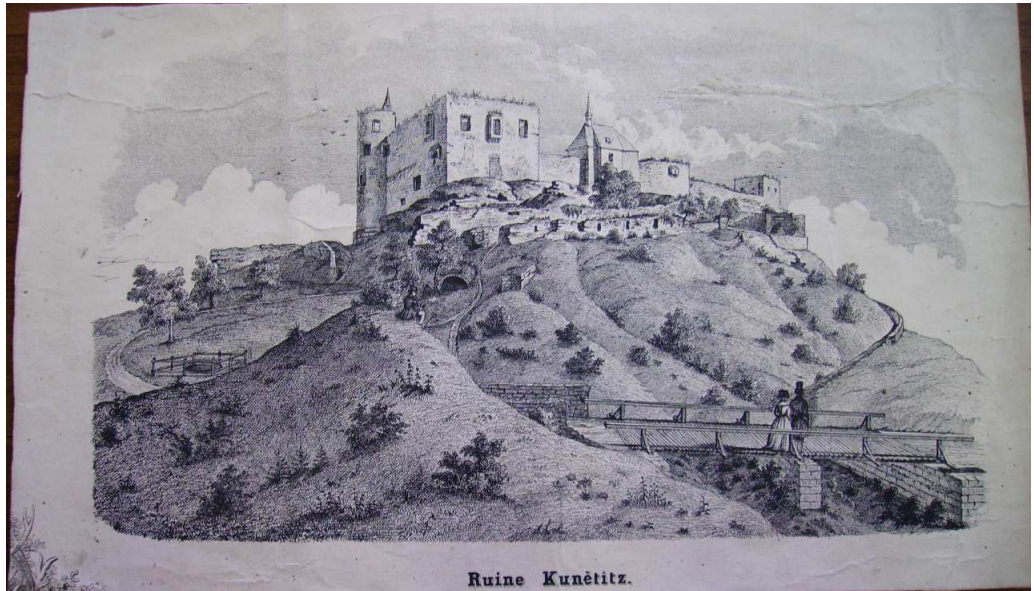
Dospělé děti (1909)

Representantka domu (1911)

I.

II.

III.

IV.

Praxe 15/5 81

241)

Milý Jenku!

Žena, která je v Praxe na svém
povolání jest, přeje Vám k dnešním
časům mnohým vše a
upřímně:

Stůž při Lois Bih

Žete ztrávit? Jsi seka sem, že chutavite? ~~***~~
~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~! ~~*****~~!
vám vátory pod videssou: **Ločičkov!**

V.

Milá Brněnsko!

Ještě nevolit slov! Trápit dušes
na prouto nevolu, a nunt, gý' to nítar
vataues' a pólcehu' kárlon psau'.

S hincerym pýž raven

Tráj

For 17

13/12 87.

Dobro zeban a divarce.
Je Tráj' dopis hincerym!

Carri Boženo,

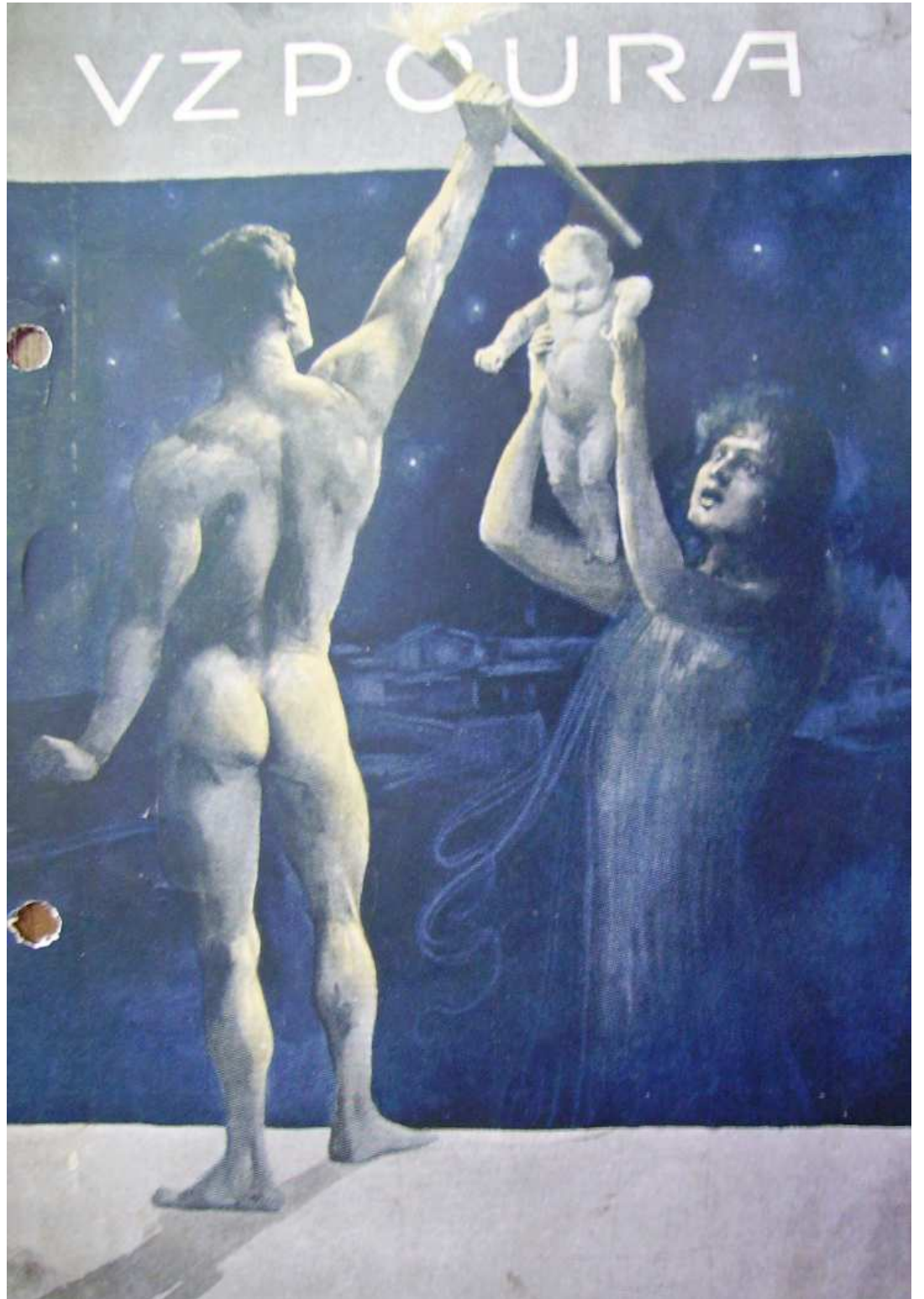
choďm jako jindy, ale měl bych patrně
ležet. Mám horečky, sluchové a zrakové
halucinace a pozorný to s velkým
interessem. Čeká totiž tu nemoc v
sobě překonat a ne se jí poddat.
Ostatně je sama sebou dost pyšná.
Teď (je 1/4 na 6 večer) jsem se trochu
nacáhl na divaně, nespál jsem, ale
docela zřetelně jsem slyšel kukučku
kukat a cítil jako vlese. A tak mi
bylo příjemně.

Za dnešní psaní vám líbám ruce. Trpívá
jsem vždy tuze, když jste mi četla
román hlavní...

"Juliana" mi mares ve jroum přesehl.
"Trochu obyčejný experiment přibadmi.
Ale je to konečně také jedno. Jenže ten
za druhé polovice je vlastně to pravé."

Carri Boženo, k vůli zdraví a věte
že vaše přátelství bylo mi jedním
z největších darů života.

Váš
Machan

VIII.

ČESKOSLOVANSKÝ SPOLEK V BERLÍNĚ

pořádá v neděli dne 27. dubna 1913 v míst-
nosti Neue Philharmonie Cöpnickerstr. 96-97
za účasti

VŠECH ČESKÝCH SPOLKŮ DIVADELNÍ V E Č E R

ve prospěch školy Komenského ve Vídni.

PROSLOV p. prof. V. Dresler.
Spojené dramatické odbory sehraji za režie hr.
Moláčka a profesora Dreslera jednoaktovku
'HOLČIČKA' a veselohru 'COP'.
PŘEDNÁŠKA AUTORKY OBOU HER
SPISOVAŤ. PÍ. VIKOVÉ-KUNĚTICKÉ.

HUDBA ČESKÉHO HUDEB. KROUŽKU.
ZAČÁTEK PŘESNĚ O 7. HODINĚ VEČERNÍ.
Vstupné: pán 60 pf., dáma 50 pf., večer pán
75 pf., dáma 60 pf. Vstupenky jsou k dostání ve
všech českých spolcích, jakož i v čes. restauracích.

HOLČIČKA.

Dramatická studie o jednom dějství.

OSOBY:

Sefa pí. Kalinová
Sl. Strázy pí. Čtyrská
Pan Vladimír Hlava p. Kalina
Pani Podolská pí. Novotná
Vojtěch, zadržník p. Svoboda

COP.

Veselobra o třech dějstvích.

OSOBY:

Pani Olivová pí. Pilarová
Věra, } pí. Novotná
Liduška, } její strážnice sl. Holečková
Pavla, } sl. Kotulánová
Máňa, } sl. Bůbllová
Beneš, } p. Kretschmer
Vašatý, } kolegové Věřini p. Trmal
Mikula, } p. Bůbl
Velkostatkář Hýbner p. Jaroš
Nonynka, jeho dceruška sl. Hochmanová
Troufal, celní oficiál ve výslužbě p. Frydtych
Švadlena sl. Rokosová
Služka pí. Čtyrská

*Z ohledu na bohatý program a našeho
hosta začne se přesně v 7 hodin večer.*

DUSÍKOVO DIVADLO V ČÁSLAVI.

— V neděli dne 26. února 1899 —

Ku 30. ročníci prvé hry v divadle Dusíkově.
Slavnostní předehra.

PROSLOV. Napsal a přednese JUDr. A. Sobotka.

ŽIVÝ OBRAZ.

Repertoární hra Národního divadla.

NEZNÁMÁ — — PEVNINA.

Hra o třech jednáních od V. Kunětické.

Poctěná cenou ze základu J. Novotného.

OSOBY:

Starosta Kocián	p. Vlach.
Jeho žena	sl. Wollova.
Otylie, jejíž dcera	sl. Jablonských.
Jaroslav Peterka	p. Pertold.
Adolf Čepek	p. MUDr. Tesaf.
Dědeček	p. Lorenc.
Mafěnka Doškářová	sl. Briedlova.
Madla	• • •

Děj v Dolejšově v jižních Čechách.

Začátek přesně o 7 $\frac{1}{2}$ hod.

Konec o 10. hod.

Listky u p. Jana Procházky, fotografa v Čáslavi a večer u kasy.

Ceny míst obyčejné.

Po divadle koncert kapely „Hudební Jednoty“ osob říz kap. p. O.
Ullmanna v místnostech besedních.

Fr. Stanek, Čáslav.

Národní divadlo v Praze

v budově **Národního divadla**

Na počest 70. narozenin Boženy Vikové-Kunětické
Božena Viková-Kunětická:

Cop

Veselohra o třech dějstvích.

Režie: **Milan Svoboda** — Výprava: **J. M. Gottlieb**

Pani Olivová	Růžena Nasková	Troufal, celní oficiál ve výslužbě	Sáta Rašilov
Věra	Božena Půlpánová	Velkostatkář Hýbner	Karel Jičínský
Liduška	Jiřina Štěpničková	Nonyka, jeho dceruška	Božena Hejlová*
Pavla	Elia Poznerová	Služka	Eugena Engelberthová
Máňa	Olga Scheinplugová	Švadlena	Marie Ježková*
Beneš	Ladislav Pešek		
Vešatý	Ladislav Boháč		
Mikula	Stanislav Neumann		

* členové souboru žáků.

Po prvním dějství přestávka. Mezi představením přístup do hlediště zakázán.

Národní divadlo:

Pro studenty Sobota 15. X. o 15 hod.: Václav Hrobbčický z Hrobbčic
Sobota 15. X. o 19 hod.: Pád Arkuna Hordenová, Veselá, Jeník, Chorovík, Konstantin, Zitek, Marek, Ceterin, dirig. Ovíčtil
Neděle 16. X. o 14 ¹⁵ hod.: Prodaná nevěsta Rodiková, Tomá, Blazek, Huml, dirig. Matzner
Neděle 16. X. o 19 ¹⁵ hod.: Louisa Kájlová, Křesová, Bertik, Zitek, dirig. Maestro Lucan J. H.
Pondělí 17. X. o 19 ¹⁵ hod.: Manon Šponarová, Boudník, J. H., Zikavá, Mandous, J. H., dirig. Vinkler
Úterý 18. X. o 19 ¹⁵ hod.: Cop
Středa 19. X. o 15 hod.: Violetta Kofronová, Kozlová, Chorovík, Konstantin, dirig. Brzobohatý
Středa 19. X. o 19 hod.: Louisa Kájlová, Křesová, Bertik, Zitek, dirig. A. Lucan J. H.

Stavovské divadlo:

Sobota 15. X. o 15 hod.: Táta dlouhán
Sobota 15. X. o 19 ¹⁵ hod.: Julie anab Snáh
Neděle 16. X. o 15 hod.: Táta dlouhán
Neděle 16. X. o 19 ¹⁵ hod.: Klouček natykvavka
Pondělí 17. X. o 19 ¹⁵ hod.: Zpívající Benátky
Úterý 18. X. o 19 ¹⁵ hod.: Václav Hrobbčický z Hrobbčic
Středa 19. X. o 15 hod.: Umělecká dvojice A. Sedláčková J. H.
Středa 19. X. o 19 hod.: Alžběta Anglická

Průběh vstupenek v Národním divadle (Praha II., Týpova nám.), telefon 436-51, ve Stavovském divadle (Praha I., Sýtská ulice), telefon 226-95. *Přímé poklady od 9—12 hod. Neděle a svátky od 9—12 hod., jinak vždy půl hodiny před začátkem představení. * Předprodejní poklady od 9—12 hod., 16.30—17 hod. Neděle a svátky od 9—12 hod. * Mista k stání den před představením.

Ústředna Státního nakladatelství v Praze

XII.

Bojuna Viara Kivistola

XIII.

Bratři hraničáři!

Jsme před volbami do Národního Shromáždění, které na dobu šesti let rozhodnou o tom, v čí rukou bude vláda našich věcí. A považte, kdyby jen na těch několik let ocílila se v rukou nepravých, jaké nenapravitelné škody vzešly by národu!

Každý hlas odevzdaný při volbě pro stranu komunistickou ohrožuje trvání našeho státního celku, naší demokratické ústavy, je nebezpečím pro náš další zdárný rozvoj hospodářský, na němž závisí blahobyt a spokojenost Váš všech, živnostníků, zemědělců, veřejných i soukromých zaměstnanců a dělníků, bez něhož nejsou možny další sociální reformy, ba není možno ani, abychom provedli a udrželi své posavadní sociální vymoženosti!

Každý hlas odevzdaný pro některou z našich stran třídních a stavovských ochotných ke smlouvání s Němci, ohrožuje národní ráz našeho vytouženého a tolika obětmi vykopeného státu!

Obracíme se k Vám, naši stateční hraničáři, kteří v dobách nejtěžšího národního útisku, v úmorném zápase s hospodářskou přesilou německou, s hrdinným sebezapíráním vytrvali jste na svých místech v menšinách, uhájili národnost svoji a dítek svých a položili základ pro obnovu našeho československého státu v historických hranicích.

Vy všichni cítíte na vlastním těle, jak mnoho ten stát, který jste pomáhali uvést v život, musí ještě vykonati, aby trvale byly zabezpečeny Vaše posice na předsunutých tvrzcích národních, aby zisk Vašeho obětavého úsilí byl národu trvale zachován, aby po letech boje a utrpení zasvítli Vám opravdu dnové klidu a uspokojení.

Znáte, přátelé, sami nejlépe, mnoho-li máme ještě doháněti v českém školství ve smíšeném území, jaké posily je třeba našim státním úředníkům a zřizencům, kteří jsou zde představiteli jednoty státní a ochránci zajmu státního, jaké podpory potřebuje živnostník, aby čeliti mohl převaze německé soutěže, jak málo učinila pozemková reforma doposud pro převod půdy ve smíšených krajích do českých rukou.

Vše to může vykonati jen národní stát, za který právě naše strana českoslov. národní demokracie po všechna léta od počátku naší samostatnosti úsilně zápasí a který jest i jejím vůdčím heslem v dnešním boji volebním. Jsme tím patrně nepohodni našim stranám třídním, překážíme tím jejich — prozatím skryvanému — plánu na zřízení vlády česko-německé a proto ty soustředěné útoky na naši stranu, které se neštítí ani nejpodlejších prostředků. Ne proti cizím, ne proti zapřísahým nepřátelům národa a státu, ale proti národní demokracii vybíjí se všechno jejich volební úsilí.

Na Vás, přátelé, jest, abyste jim dali náležitou odpověď, a abyste za všechny ty ústrky projevíli přízeň a uznání straně naší, která jediná vždycky byla a vždy bude pevnou, neochvějnou záštitou národního rázu našeho státu. Kdyby tento národní ráz naší republiky nebyl vybojován a nebyl uhájen, ty tam byly by plody všeho Vašeho dlouholetého obětavého, vlasteneckého úsilí v menšinách!

Dostavte se do jednoho k volbě a odevzdejte svůj hlas pro stranu **Československá národní demokracie**, kandidátní listina č. 20!

Za hraničářskou komisi a Hraničářské komité při straně Čs. národní demokracie:

Fr. Bělehrádek, ředitel kanceláře, Praha.
Dr. Rich. Fischer, starosta města, Olomouc.
Jan Havlena, vrch. účetní rada Hypoteční banky, Praha VII.
Em. Hlavatý, ředitel reálky, Pardubice.
Josef Hobl, pošt. insp., Báňská Bystřice.
Frant. Ježek, železniční rada, Praha II.
Boh. Klac, řed. měst. úřadů, Český Těšín.
Dr. František Lukavský, profesor, Plzeň.
Jan Máša, náměstek starosty, Brno.
Josef Smida, šéfredaktor, Bratislava.

Boh. Smolařová-Čapková, choť profesora, Vořeňovka čis. 89.
Ant. Srba, prof., Praha II., Podskalská 35.
Rudolf Strnad, profesor, Čes. Budějovice.
Josef Škába, vládní tajemník, Praha.
František Titěra, vrch. úč. rada, Praha VII., Vinařská 24.
Božena Víková-Kunětická, spisovatelka, Libočany u Zátce.
J. M. Vlček, soukr. úř., Malé Svatoňovice.
Lad. Vitavský, řídící učitel v Zátce.

Prosim, aby po mé smrti probode cíkař mui
roce a abych byla v neblizem krematoriu
spalena. Popel se mui dle se slunecneho
veteneho dne ma rozstreni pulo a uerte
je vtru pravdi. Uchte tak ugle
mou pamatku. V dvere se tato jedina
a posledni ma pami pluce diky
a zhuam tam.

Ji. Viková Zmesická

8/14

ÚSTŘEDNÍ VÝKONNÝ VÝBOR SPOLU
S ÚSTŘEDÍM ŽEN ČSL. NÁRODNÍ
DEMOKRACIE A HRANIČÁŘSKÝM
KOMITÉ

oznamují bolestnou zprávu o úmrtí své
členky a předsedkyně, slovatné paní

BOŽENY VIKOVÉ-KUNĚTICKÉ

spisovatelky, člena Akademie věd a umění,
první poslankyně Zemského sněmu českého,
členky revolučního Národního shromáždění
republiky Československé, členy senátu Nár.
shromáždění atd.

POHŘEB KONÁ SE 22. BŘEZNA 1934 O 15. HOD.
V NOVÉM KREMATORIU VE STRAŠNICÍCH

Místo květinových darů budiž pamatováno na fond
Boženy VIKOVÉ-KUNĚTICKÉ, Praha II, Václavské nám. 51.

BOŽENA VIKOVÁ-KUNĚTICKÁ

* 29. VII. 1862

† 18. III. 1934